

**ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI
VE
ERİŞİLEBİLİRLİĞİN MEVZUATLAR
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Yüksek Lisans Tezi**

Melek MANKAN

Eskişehir 2019

**ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI
VE
ERİŞİLEBİLİRLİĞİN MEVZUATLAR AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Melek MANKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Osman TUTAL**

**Eskişehir
Eskişehir Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temmuz, 2019**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Melek MANKAN'ın "Erişilebilirlik Kavramı ve Erişilebilirliğin Mevzuatlar Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı tezi 19/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Osman TUTAL

.....

Üye:

Doç. Dr Bilgehan YILMAZ ÇAKMAK

.....

Üye:

Doç. Dr. Emrah GÖKALTUN

.....

.....
Prof. Dr. Murat TANIŞLI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI VE ERİŞİLEBİLİRLİĞİN MEVZUATLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Melek MANKAN

Mimarlık Anabilim Dalı
Bina Bilgisi Bilim Dalı

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2019

Danışman: Doç. Dr. Osman TUTAL

Geçmişten günümüze doğru bir okuma insan odaklı ya da kullanıcı odaklı planlama ve tasarım yaklaşımlarının yakın zamanlara kadar tasarımcıların gündeminde olmadığını göstermektedir. İnsan odaklı tartışmaların değer kazandığı günümüzde insanlara, özellikle de kapsayıcı olmayan tasarımlar nedeniyle engellenen insanlara verilen önem çağdaşlık göstergelerinden biri olarak kabul edilmekte, gündelik yaşama bağımsız ve herkesle birlikte tam katılım devletlerin yasal düzenlemeleriyle garanti altına alınmaktadır.

Günümüzde yaşanabilir kentler için çağdaş ulaşım planlamasının ve yaşama bağımsız olarak tam katılımın temel koşulu olan erişilebilirlik, insan hakları yazınında gündemin özel temalarından biri haline gelmiştir. Bu durum, insanın haklarını kullanabilmesinin bir aracı olmasının yanı sıra özgür kıldığı insana hayatı bağımsız yaşama olanağı sunmasından dolayı erişilebilirlik temel bir hak olarak nitelenmiştir. Bu çalışma, etkileşimde oldukları çevre erişilebilir olduğu sürece yaşam kalitesi artacak olan insanların mekânsal erişilebilirliğini mevzuat üzerinden değerlendirmekte, mevzuatın yasal dokümanları arasındaki çelişkileri ortaya koymakta, mevzuatta uyulması zorunlu olarak nitelenen TS 9111 “Özrümlü ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler için Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere” başlıklı standart ile ona atıf yapan yasal dokümanlar arasındaki ilişkiyi analiz etmekte, tartışmakta ve değerlendirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Erişilebilirlik, Erişilebilirlik Mevzuatı, TS 9111

ABSTRACT

ACCESSIBILITY CONCEPT AND EVALUATION OF ACCESSIBILITY IN TERMS OF REGULATIONS

Melek MANKAN

Department of Architecture
Program in Building Design

Eskişehir Technical University, Graduate School of Sciences, July 2019

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Osman TUTAL

A reading from the past to the present shows that people-oriented or user-oriented planning and design approaches have not been on the agenda of designers until recently. In today's world where people-oriented discussions are gaining importance, the importance given to people, especially people blocked by non-inclusive designs, is accepted as one of the indicators of modernity and independent and full participation of people in daily life is guaranteed by the legal regulations of the states.

Accessibility the basic condition of contemporary transportation planning and independent participation in life for livable cities has become one of the special themes of human rights literature. Accessibility has been described as a fundamental right, since it is a means of exercising human rights as well as providing the freedom to live life independently. This study evaluates the spatial accessibility of people whose quality of life will increase as long as the environment in which they interact is accessible through legislation. In addition, it sets out the contradictions between the legal documents of the legislation, analyzes, discusses and evaluates the relationship between the standard titled TS 9111 “Accessibility in Buildings for People with Disabilities” and the legal documents referring to it.

Keywords: Accessibility, Accessibility Legislation, TS 9111

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Melek MANKAN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında destek ve yardımlarını esirgemeyen, konu hakkında farkındalığımı arttıran tez danıőmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Osman TUTAL'a ve emek, sevgi, çabaları ile desteklerini hiç esirgemeyen annem ve babam Ayőe - Ahmet MANKAN'a, elini omzumdan hiç çekmeyen, en güvenli limanım, çok kıymetli ağabeyim Volkan MANKAN'a teşekkür ve minnet borcum ile...

Mimar Melek MANKAN

Eskişehir, 2019

NORMAL

Lisa çok uzun boylu
Anna ise çok kısa
Danile de çok şişman
Ama Emil ne zayıf
Fritz ise çok soğuk ve suskun
Flora ise çok konuşkan
Cornelia çok güzel
Ama Erwin çok çirkin
Şu Hans aptal mı aptal
Sabine ise çok akıllı
Traudel artık çok yaşlı
Theo ise ne kadar genç
Her insan bir şeyde pek çok
Ama her insan bir şeyde de pek az
Her insan bazı noktalarında normal değil
Burada tamamen normal
Biri var mı ki?
Hayır, burada normal olan
Hiç kimse yok
Ve işte asıl bu normal.

Dora Benzelrath
Çeviren: Şükrü Sürmen

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç ve Kapsam.....	3
1.2. Yöntem	3
2. ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI.....	4
2.1. Bilgi ve Bilişim Teknolojilerine Erişilebilirlik	8
2.2. Ürün ve Hizmetlere Erişilebilirlik.....	10
2.3. Ulaşımında Erişilebilirlik	14
2.4. Bina ve Açık Alanlara Erişilebilirlik	17
3. ERİŞİLEBİLİRLİĞİN ULUSLARARASI HUKUK BOYUTU	21
3.1. Birleşmiş Milletlerde Erişilebilirlik.....	21
3.2. Avrupa Konseyinde Erişilebilirlik.....	23
4. TÜRKİYE’DE ERİŞİLEBİLİRLİK MEVZUATI.....	27
4.1. Anayasa	27
4.2. Kanunlar	28
4.3. Yönetmelikler	33
4.4. İlgili Diğer Mevzuatlar	54

4.5. Standartlar	57
4.6. Bölüm Değerlendirmesi.....	61
5. MEVZUATLARIN TS 9111 STANDARDI İLE ÇELİŞEN MADDELERİNİN YAPI ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	67
5.1. Analizler ve Bulgular	68
5.2. Bölüm Değerlendirmesi.....	86
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 4.1. Mimari Proje Kontrol Formu Erişilebilirlik Bölümü	42
Tablo 5.1. Ek-5/B Çıkışlara Götüren En Uzun Kaçış Uzaklıkları ve Birim Genişlikleri	75
Tablo 5.2. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve Otopark Yönetmeliğinde Yer Alan Bazı Hükümlerin TS 9111 Standart Değerleri İle Karşılaştırılması	88

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4.1. Anagayrimenkule Ait Asansör Çözümü	37
Şekil 4.2. Erişilebilir ve Standart Oda Örneği	62
Şekil 5.1. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde Belirtilen En Az Ölçü ve Alana Göre Çizilmiş Mutfak Plan Örnekleri	69
Şekil 5.2. 90 Derece Dönüş İçin En Az ve Tavsiye Edilen Koridor Genişlikleri	70
Şekil 5.3. Kapı Girişi Bulunan Sahanlık Ölçüleri	72
Şekil 5.4. Acil Durum İnsan Taşıma Tekniklerinde İhtiyaç Duyulan Mesafe:	77
Şekil 5.5. Kurtarma Yardım Alanı Olan Yangın Tahliye Merdiveni	79
Şekil 5.6. 90 Derece Ve U Dönüştü Bina Giriş Rampası Örnekleri	81
Şekil 5.7. Özürlüler İçin Ayrılmış Park Yeri Örnekleri	85

KISALTMALAR DİZİNİ

BM	: Birleşmiş Milletler
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
M	:Madde (mevzuatta yer alan hükme ait)
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TS	: Türk Standardı
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WCAG	: Web Content Accessibility Guidelines

1. GİRİŞ

“2011 Nüfus ve Konut Araştırması” sonuçlarına göre, ülkemizde en az bir engeli (görme; duyma; konuşma; yürüme, merdiven inme çıkma; bir şeyler taşıma-tutma; yaşlılarına göre geç öğrenme hatırlama gibi) olan nüfusun toplam nüfusa oranı %6,9’dur. Erkeklerde %5,9 olan bu oran kadınlarda %7,9’dur (TÜİK, 2013, s.79). Bu duruma çocukluk, yaşlılık, hamilelik gibi tam ya da geçici fiziksel ve psikolojik durum ile bu durumdan etkilenen aile bireyleri de eklendiğinde toplam nüfus içinde azımsanmayacak bir oran ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki herkesin yaşamının bir bölümünde çevreye uyumda bazı zorluklarla karşılaşmaları doğal karşılanmaktadır.

Buna karşın herkes günlük yaşam içerisinde sosyal, kültürel, fiziksel kişi hak ve özgürlüklerinden bağımsız bir şekilde yararlanma hakkına sahiptir. İşte bu noktada toplumsal yaşama tam olarak katılabilmenin koşulu olan erişilebilirlik, kişilerin her durumda/halinde haklarına ulaşabilmelerinin bir aracı olmakta hatta erişilebilirliğin kendisi de bir hak haline gelmektedir. Bu hak, bireylerin evlerinden çıktıklarından itibaren, gidecekleri mekâna, alacakları bilgi, hizmet ve ürüne kesintisiz bir şekilde erişebilmelerini zorunlu kılmasına karşın eylem ilişkilerinin sürekliliğinde ortaya çıkan kesintiler tam erişilebilirliği engellemekte ve kişilerin yaşama katılımını sınırlamaktadır.

Yaşam alanı içinde sağlık, eğitim, adalet gibi temel hak ve özgürlük alanlarında sağlanan erişimin kapsayıcı olması beklenir. Dolayısıyla, bilgi ve hizmete erişim yanında yaşam çevresindeki mekânsal erişimin de herkes için sağlanması bir zorunluluktur. Tersini düşünmek, insanın oluşturduğu ve şekillendirdiği yaşam çevresinin içinde yaşamaya mahkûm olunan bir yere dönüşmesi anlamına gelmektedir ki insan haklarına aykırı bu duruma insanlık çok da yabancı değildir. Kaldı ki, fiziksel çevrede mekânın kimin için tasarlandığı sorusu özel durumlar dışında “insanı” işaret etse de yaygın tasarım anlayışı genellikle ortalama kullanıcı grubun gereksinimlerine göre şekillenir. Konuyla ilgili mevzuat üzerinden yapılan sorgulamalar da durumu değiştirmez.

Ülkemizde erişilebilirliğin sağlanması için yasa, yönetmelik, standart gibi mevzuat ve kaynaklar bulunmaktadır. Kurumların birbirleriyle koordinasyonsuz şekilde mevzuatları hazırlamış olmaları, mevzuatlar ve mevzuatların uyulmasını zorunlu kıldığı standartlar arasında çelişkili hükümlerin yer almasına neden olmuştur.

Erişilebilirliğin sağlanması için uygulama ve denetim aşamasında caydırıcı hükümler yer almamaktadır. Aynı zamanda mevzuatlar arasındaki sorunlar ve boşluklar nedeniyle tasarımcılar, uygulamacı, denetleyici kurumlar hangi hükmü uygulayacakları

konusunda çelişkiye düşmekte ve sistemin çalışmasını sağlayamamaktadırlar. Bu durum ise erişilebilir bir sonuca varılmasını engellemektedir.

Hayata bağımsız katılabilmenin bir aracı olmasının yanında hak ve özgürlüklerden yararlanabilmenin temel koşulu olan erişilebilirlik, uluslararası insan hakları yazınında gündemin vazgeçilmez temalarından biri olmuş, ulusal ve de uluslararası mevzuatlarda ise temel haklardan biri haline gelmiştir. Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde erişilebilirliğin bağlayıcı hükümler arasında yer alması, var olan mevzuatın geliştirilmesine ya da konuyla ilgili yeni mevzuatın hazırlanmasına neden olmuştur. Böylece, özel gereksinimi olan bireylerin yapılaşmış ve sosyal çevreye tam katılımlarını sağlayacak tedbirlerin etkin bir şekilde alınması da sağlanmıştır. Buna karşın, erişilebilirliğe yönelik hazırlanan mevzuattan kaynaklanan çelişkiler, mevzuatlar arası tutarsızlıklar ve tasarımı etkileyen boşluklar mevzuattaki çelişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma için zemin hazırlamıştır.

Tezin birinci bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı, çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde erişilebilirlik kavramsal olarak incelenmiş; bilgi ve bilişim teknolojilerine erişilebilirlik, ürün ve hizmetlere erişilebilirlik, ulaşımda erişilebilirlik, bina ve açık alanlara erişilebilirlik konularına yer verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde erişilebilirliğin uluslararası hukuk boyutuna odaklanılıp, erişilebilirliğin uluslararası dokümanlarda yeri, çerçevesi ve bağlayıcılığı incelenmiştir.

Tezin dördüncü bölümde ülkemizde erişilebilirliğe yer veren yasal dokümanlar incelenmiş, erişilebilirlik kavramı mevzuat maddelerinde yer aldığı haliyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Tezin beşinci bölümünde ise, yönetmeliklerin uyulmasını zorunlu kıldığı “TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere” standardıyla, mimari tasarım sürecinde uyulması gereken yönetmeliklerden olan Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve Otopark Yönetmeliği hükümleri standart maddeleri çerçevesinde analiz edilmiş, bulgular aynı başlık altında yer alan ve uygulamada çelişkiler yaratan hükümler üzerinden değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında, özel gereksinim hali kavramı mevzuatlar dışında yapılan alıntılarda yer alan engelli, özürlü, dezavantajlı grup gibi kavramlarının yerine kullanılmıştır. Ayrıca 25/04/2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 6462 sayılı

Kanunun ile birçok mevzuatta özürlü ve sakat ibareleri engelli olarak değişikliğe uğramıştır. Çalışmada ele alınan mevzuat maddelerinin orijinal halleriyle belirtilmesi sebebiyle mevzuat hükümlerinde kimi yerlerde özürlü kimi yerlerde engelli ibaresi yer almaktadır.

1.1. Amaç ve Kapsam

Bu çalışma, yapılaşmış çevrede uygulanması yasal düzenlemelerle zorunlu kılınan erişilebilirlik kavramını mevzuat hükümleri üzerinden analiz etmekte, mevzuatlarda yer aldığı haliyle tasarım ve uygulama sürecine yansıyan erişilebilirlikle ilgili çelişkileri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma kapsamında, TS 9111 Özürsümler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri standardının, Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve Otopark Yönetmeliği hükümleri ile çelişen maddeleri incelenmiştir.

1.2. Yöntem

Erişilebilirlik kavramını mevzuatlarda yer aldığı haliyle ele alan bu tez çalışması nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi ile hazırlanmıştır. Kuramsal çerçevede erişilebilirlik kavramı, erişilebilirlik inceleme alanları, erişilebilirliğin ulusal ve uluslararası hukuk boyutu ve engellilik konularında literatür araştırması gerçekleştirilmiştir. Erişilebilirliğe yönelik güncel mevzuat veri kaynağı olarak belirlenmiş ve erişilebilirliği hangi çerçevede ele aldıkları analiz edilmiştir. Veri kaynakları; mimari tasarım sürecinde uyulması gereken mevzuatlardan olan Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Otopark Yönetmeliği ve bu yönetmeliklerin uyulmasını zorunlu kıldığı standartlardan olan “TS 9111 Özürsümler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri” standardıyla sınırlandırılmış, standardın yönetmelik hükümleri ile çelişen maddeleri betimsel analiz yöntemiyle ele alınmıştır.

2. ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI

Yerleşik yaşama geçilmesi ve toplumsal birlikteliğin mekânlarla vücut bulması kentleri oluşturmuştur. Bu bütüncül yapılar yaşam alanlarının doğumunu hazırlamıştır. Kent, bireylerin yaşamlarına farklı kısıtlamalar koymaya başladığında ise kişiler, toplumsal ve kültürel yaşam alanlarına temas eden mekânların gerekliliğine önem vermeye başlamışlardır. Bu yaşam alanları her ne kadar yaşanabilir alanlar olsa da bazı özel gereksinimli bireyler için engeller oluşturmaktadır. Bu durum, özel gereksinimli bireyler için izole alanların oluşumuna neden olarak kişilerin sosyo-psikolojik durumlarını olumsuz etkilemekte ve de yaşam alanlarını bağımsız olarak kullanabilme hakkına da aykırı durum oluşturmaktadır. Kaplan ve Öztürk'e (2004, s. 70) göre bu aykırılık, kentsel ekolojik yaklaşımın ve kentsel sürdürülebilir gelişmenin ilkelerinden olan eşdeğerlik ve katılımın gerçekleştirilememesindeki bir etkidir. Toplumda, her bireyin günlük yaşamdaki eylemlerinin sürekliliği ve duraksamadan devam etmesi önem arz etmektedir. Bireyin, kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan kentin sosyal, kültürel ve gündelik yaşamına katılabilmesi gerekmektedir. Bu, insani ihtiyaçların başında gelir.

Kişilerin temel hakları arasında, ayrıma uğramaksızın bağımsız yaşayabilme, herkesle eşit koşullarda hayata katılabilme ve toplumsal yaşama erişebilme yer almaktadır. Bu yüzden, bir hak olan erişilebilirlik, diğer haklardan yararlanabilmenin bir aracı aynı zamanda bağımsız yaşamın ve toplumsal yaşamın tüm alanlarına fiziki olarak katılabilmenin de temel koşuludur. Kaldı ki insanlar, özellikle de yapılaşmış çevrede engellenenler, etkileşimde oldukları yapısal ve sosyal çevre erişilebilir olduğu sürece gündelik yaşama katılabilmekte, gündelik yaşam alan ve sınırlarını ancak erişilebilirlikle genişletmektedirler. İletişimin, etkileşimin ve yaşama katılımının erişilebilir olması gündelik yaşamdaki toplumsal, kültürel, fiziki ve sosyal ilişkilerin sürdürülmesinin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu önem, erişilebilirliği interaktif ve sürdürülebilir bir yaşam için temel koşul haline getirmektedir.

Erişilebilirlik kavramının tanımsal yönü çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. Scherrer (2001, s.41) herhangi bir yetersizliği olan kişinin, ulaşılabilirliği olan bir mekânda sakat olmadığını, sağlam bir kişinin, ulaşılabilirliği olmayan bir mekânda engelli olduğunu belirtmiştir. Bu ifade engellilik halinin aslında bedensel yitimden çok mimari mekân çözümlmelerine göre her bireyin karşılaşılabileceği bir durum olabileceğini çarpıcı bir şekilde ifade etmektedir.

Erişilebilirlik kavramı 2005 yılında çıkartılan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un 3. maddesinin f bendinde “Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” şeklinde tanımlanmıştır (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, m.3). Türkiye’de Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde erişilebilirlik konusunda referans verilen TS 9111 no.lu standartta ise ulaşılabilirlik / erişilebilirlik “Herkesin, istediği her yere ve her hizmete ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesidir. Ulaşılabilir yapıyı çevre, yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmeyi ve bunlardan yararlanabilmeyi sağlar.” şeklinde ifade edilmiştir (TS 9111).

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2010) ulaşılabilirliği, yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bundan yararlanabilmek olarak tanımlamıştır. (Burada “ulaşılabilirlik” kavramı, “erişilebilirlik” anlamında kullanılmaktadır.)

Birleşmiş Milletler (BM) Engellilerin Hakkına İlişkin Sözleşme, erişilebilirlik konusuna ağırlıklı olarak yer vermiş ve son yılların uluslararası bağlayıcılığı olan önemli dokümanlarından biri olmuştur. Bu sözleşmenin temel ilkelerinden biri olan erişilebilirlik ise;

Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında, aşağıda belirtilenlere de uygulanır:(
http-1).

şeklinde ifade edilmektedir. Tural (2015) sözleşmenin, Türkiye’nin de içinde bulunduğu taraf devletlere erişilebilirlik hakkında engellilere yeni imkanlar ve haklar tanınmasını değil, tüm bireylerin sahip olduğu hak ve özgürlüklerden bağımsız bir şekilde yararlanı hale getirilmelerini sağlama yükümlülüğünü getirdiğini belirtmiştir.

Farklı tanımlamalar erişilebilirliğin geniş bir perspektif içinde algılanabilirliğini ve düşünsel boyutunun zenginliğini ortaya koysa da tanımlar, yaygın olarak; insan/kullanıcı, iç mekândan kentsel dış mekânlara kadar uzanan yapılaşmış çevre, hizmet, bilgi, ürün, eşitlik, herkesle birliktelik, bağımsızlık, erişim ve kullanım gibi bir dizi özelliklere vurgu yapmaktadır.

Geçmişten günümüze doğru bir okuma yapıldığında II. Dünya Savaşı sonrası yaralanmalar ve doğuştan ya da kaza nedeniyle oluşan yeti kayıplarındaki artış ile kapsayıcı olmasa da insanların kamusal alanlara erişilebilirliği dikkat çekmiştir. Özel gereksinimi olan bireylerin ayrıştırılmasıyla başlayan süreç, kişilerin toplumsal yaşamın akışına katılımındaki engellerin giderilmesi için yapılan çalışmalarla devam etmiştir.

Bu çalışmalar arasında yer alan tasarımların “ortalama kullanıcı grup” ya da “ortalama beden” üzerinden yapılması insanların bireyselliklerinden kaynaklanan farklılıkların göz ardı edilmesine neden olmuştur. Bu durum, toplam nüfus içinde küçümsemeyecek bir orana sahip farklı özel gereksinimleri olan topluluğun tasarımda dışlanmasına neden olmuştur.

Yılmaz (2012, s.108) engelli insanların fonksiyonlarını imkânlar içinde yürütmelerinin yanında, yapısal çevre tasarımcılarının bütün bu sınırlamaları ortadan kaldırmayı üstlenmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Tasarım aşamasında özel gereksinime sahip bireyleri istisnai durum olarak ele almamak tasarımın bir parçası haline getirmek gerekmektedir. Tasarımların herkes için erişilebilir ve anlaşılabilir kılınması kentlerimizin daha yaşanılabilir olmasını sağlayacaktır. Kişilerin yaşadıkları kentin tüm mekânlarını kullanabilmeleri ve mekânlara rahatça erişebilmeleri, bu mekânların içinde, içsel erişilebilirliğini sağlamaları mekânların düzenlenmesine koşuttur (Kaplan, 2007, s.51). Kişilerin kenti kullanabilmeleri ise yaşamın sadece işlevsel değil, kültürel ve toplumsal olarak da önemini ortaya koymaktadır.

Engellilik ve yaşlılık gibi durumların herkesin hayatının bir aşamasında karşılaşılabileceği durumlar olduğu unutulmamalıdır. Engel, kişiler ile etkileşimde oldukları çevreleri arasındaki ilişki sonucu, yani toplumsal etkenlerle ortaya çıkar. Bu yüzden engellilik halini aslında, yapısal çevre içindeki fiziksel, sosyal veya kültürel kısıtlılıklar ortaya çıkarmaktadır.

Kentlerde fiziksel düzenlemedeki ve uygulamadaki problemler nedeniyle, bireylerin yapısal çevre ile ilişkisi sınırlanmaktadır. Özel gereksinime sahip bireyler kaldırım rampalarının eğiminin uygun olmamasından kaynaklanan zorluklar, ulaşım araçlarına erişememek, merdivene alternatif olarak sunulan nitelikli rampa veya asansörün bulunmaması gibi problemlerle karşılaşmaktadırlar. Aynı zamanda eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarından yararlanamamakta, sosyal hayata katılmakta güçlük çekmekte, güçlüğüyle ya da başka bireylerin desteği ile yaşama dahil olabilmektedirler.

Kişilerin temel yaşamsal ihtiyaçlarını yerine getirebilmeleri için sosyal yaşam alanlarını ve mekânlarını başkalarına ihtiyaç duymadan ve eşit kullanabilmeleri gerekmektedir.

Tüm bireylerin kamusal hayatta eşit olarak var olabilmelerini sağlamak için mevcut ve yeni yapılacak ürün, donatı, yapı ve mekânlarda mevzuata uygun erişilebilir düzenlemeler yapılması gerekir (Kara, 2011,s.70). Hizmete, çevreye ve bilgiye erişilebilir olunmasının insan hak ve onuruna uygun yaşam standardını oluşturduğu düşünüldüğünde, tüm bireylerin bağımsız bir şekilde evinden çıkıp toplu taşıma araçlarını kullanması, istediği bilgiye erişebilmesi, kamusal mekânlara ulaşabilmesi yaşam kalitesinin artması için önemli hale gelmektedir. Kamusal mekân deneyimleri sokak, market gibi günlük hayatı oluşturan eylemlerin yapıldığı mekânlarda sosyal karşılaşmalar tarafından üretilmektedir. Kamusal alandaki eylemler kişilere birlikte olma imkânını sunarak, pozitif deneyimlerin oluşmasını da sağlamaktadır.

Birey ve toplum arasındaki ilişkinin yapıları çevre tarafından ne kadar çok etkilendiğini anlaşılmalı, toplumda yaşayan herkesin mekânsal bilinçle çevresini gözlemlemesi gerekmektedir. Mekânsal bilinç, bireyin kendisiyle, yaşadığı çevre arasındaki mevcut ilişkiyi kavramasını sağlayıp birey ve toplum arasındaki ilişkide mekânın rolünü anlamayı sağlayacaktır (Erdönmez ve Akı, 2005, s.78). Bu şekilde aslında kişinin toplumsal yaşama katılamamasında özrünün engel oluşturmadığı, toplumsal ve yapıları çevredeki düzenlemelerden kaynaklanan yetersizlikler nedeniyle bir engel oluşturulduğu anlaşılacak ve gerekli toplumsal bilinçte sağlanmaya başlanacaktır.

Erişilebilirlik, sadece fiziksel ya da zihinsel engelli bir grubu değil, bireylerin yaşlılık, hastalık vb. farklı durumlarını da kapsayan hakları ele almaktadır. Toplumun yaşam kalitesini arttırarak herkesin eşit fırsatlara sahip olmasını sağlamaktadır. Bu şekilde toplum yaşamının tüm alanlarına aktif olarak katılımın sağlanması sosyal devlet anlayışının da temelini oluşturmaktadır (Baş, 2011, s.56). İnsan hakları sözleşmelerinin çoğunda farklı yönleriyle ele alınmış olan erişilebilirlik, genellikle özel gereksinime sahip bireylerin haklarını kullanabilmelerinin aracı olma işlevi yüklenerek kavramlaştırılıp, ayrımcılık ile arasındaki ilişkiden hareketle, sosyal, ekonomik, kültürel haklar (ikinci kuşak haklar) olmak üzere, pek çok hak için zorunlu bir unsur olarak kabul edilmiştir (Çağlar, 2012, s.545).

2003 yılında yayımlanan engellilerin toplumla bütünleşmelerine yönelik Avrupa Konseyi Tasviye Kararı'nda da erişilebilirliğin sınırlarının genişletilmiş olduğu görülür. Raporda erişilebilirliğin sadece fiziksel çevrenin erişilebilirliği olarak değil, fiziksel

planlama, sosyal politika, bilgi ve iletişim teknolojileri, ulaşım gibi konularda da sağlanması gerektiği belirtilmektedir (European Commission, 2003, s.3-4) . T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının (2010, s.1) yayımlanmış olduğu eylem planında ulaşılabilirliği fiziksel çevreye ulaşılabilirlik, bilgi ve mesaja ulaşılabilirlik olarak iki temel erişimi içerdiği ifade edilmektedir. Dünyada erişilebilirlik konusundaki çalışmalar incelendiğinde ise, erişilebilirlik çalışmalarının yaygın olarak;

- Bilgi ve Bilişim Teknolojilerine Erişilebilirlik
- Ürün ve Hizmetlere Erişilebilirlik
- Ulaşımında Erişilebilirlik
- Bina ve Açık Alanlara Erişilebilirlik

başlıkları altında ele alındığı görülecektir.

2.1. Bilgi ve Bilişim Teknolojilerine Erişilebilirlik

Bilgiye erişim, günümüzde çağdaş toplumun gereksinimlerinden biri haline gelmiştir. Bilgi, bireyin sağlık, eğlenme, eğitim, sosyal hayata katılma gibi haklarına erişmeyi ve toplumsal yaşamda etkin kalabilmesini sağlayıp, aynı zamanda toplumla olan ilişkisini güçlendiren kaynakları barındırmaktadır. Bilgiye yazılı, görsel ve teknolojik kaynaklarla erişmek mümkündür fakat erişilecek kaynakların çoğu özel gereksinime sahip bireyler dikkate alınmadan hazırlanmıştır. Yaşama aktif ve bağımsız olarak katılmanın bir hak olduğu düşünüldüğünde erişilebilirliğin bilgi noktasında sağlanmasının da bir hak olduğu öngörülür. Bu noktada, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmeleri, sosyal ve kültürel haklarını devam ettirebilmeleri için çeşitli kurum ve kuruluşlar, bireylerin bilgiye erişim haklarını yasal dayanaklar ile güvence altına almaktadır (Akçalı, 2015, s.26).

Son yılların en önemli ve bağlayıcı dokümanı olan Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’de bilgiye erişime yer verilmiştir. Fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel çevreye, sağlık ve eğitim hizmetlerine, bilgiye ve iletişime erişimin engellilerin tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam yararlanmasını sağlamadaki önemine değinilen sözleşmede; engelli bireylerin bilgiye erişimini sağlamak için, hareket kolaylaştırıcı araçlara ve yardımcı teknolojilere ilişkin erişim bilgilerinin sağlanması, dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçim ve araçlarla gerçekleşen iletişim şekillerinden

istediğini tercihe bağlı kullanabilmesi, bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğüne eşit koşullarda yararlanabilmesi gibi konulara vurgu yaparak taraf devletlerin gerekli tedbirleri alması konusunda yükümlü kılmıştır (http-1). Ayrıca kamuya açık özel hizmet sunan kuruluşların, tüm engel gruplarını göz önüne alarak bilgi ve hizmet erişimini sağlamaları gerektiği belirtilmiştir. Böylece kamuya açık bütün tesislerde duysal yetkinliğine bakılmaksızın bilginin açık, kolay ve anlaşılır bir şekilde bireye iletilmesini sağlamak için gerekli işaretlemeler, Braille alfabesi, işaret dili tercümanı gibi özel gereksinime sahip bireylerin bilgiye erişimini sağlayacak önlemlerin alınması zorunlu tutulmuştur. Özel gereksinime sahip bireylerin internette dahil olmak üzere yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine, sistemlerine erişimine de değinilen Engelli Hakları Sözleşmesi engellilerin e-egitim, e-sağlık, e- devlet gibi uygulamalara erişim imkanlarına sahip olmasını içermektedir (http-1).

Bilgi ve teknoloji çağında insanların bankacılık hizmetleri, alışveriş, gazete okuma, evrak takibi hayatın her alanındaki ihtiyaçlarını internet siteleri üzerinden yapmaktadır. İnternet ve web sayfalarının da erişilebilir olması, özel gereksinime sahip kullanıcıları da düşünülerek sayfa tasarımlarının kolay algılanabilir ve anlaşılabilir olması gerekmektedir. Web içeriği erişilebilirlik kılavuzunda (WCAG) web sayfaları, web siteleri, web uygulamalar gibi web tabanlarında erişilebilirliği sağlamada dört ilke belirlemiştir. Algılanabilir, çalıştırılabilir, anlaşılabilir ve sağlamlık ilkesiyle çalışmaların yapılması belirtilmiştir (http-2).

Algılanabilir ilkesinde;

- Metin olmayan içerik için metin alternatifinin sağlanması
- Video ve ses içeriği için altbaşlık ve alternatif içerik sağlanması
- İçeriğin uyarlanabilir ve yardımcı teknolojilerle kullanılabilir olmasını sağlanması
- İçeriğin uyarlanabilir ve yardımcı teknolojilerle kullanılabilir olmasını sağlanması

Çalıştırılabilir ilkesinde;

- Bütün fonksiyonları klavyeden erişilebilir yapılması
- Kullanıcılara içeriği okuyup kullanabilmesi için yeterince zaman verilmesi
- Kasılma nöbetleri oluşturacak içerik kullanılmaması
- Kullanıcıya içeriği bulup kullanabilmesi için yardımcı olunması

Anlaşılabilir ilkesinde;

- Okunabilir ve anlaşılabilir metin oluşturulması
- Tahmin edilen şekilde işleyip, görünen içerik oluşturulması
- Hata yapmaması veya hatayı düzeltebilmesi için kullanıcıya yardımcı olunması

Sağlamlılık ilkesinde;

Şimdiki ve gelecekteki teknolojilere uyumluluğu artır.

Web sayfalarında yukarıda kısaca bahsedilen ilkelere uyulduğunda, özel gereksinime sahip kullanıcılar da herkesle eşit biçimde sayfaya erişebilme imkânına sahip olacaktır. Sosyal katılımcılık için önemli olan herkes için erişilebilirliğin ve fırsat eşitliliğinin sağlanması açısından oldukça önemli olan web erişilebilirliğinde, yazılımcıların ve sayfa sahiplerinin işitme, fiziksel, görme, konuşma, bilişsel kullanıcı profillerinin de olacağını düşünerek sayfa tasarımları gerekmektedir.

Bilgi toplumu kavramı ile toplumunun bilgiye dayalı üretim, bilginin depolanması ve üretim için yeni bilgi üretilmesi ilkeleriyle ilişkili kurumlar olduğu bilinmektedir (Rukancı ve Anameriç, 2004, s.1). Kütüphaneler kişilerin bilgi edinmelerini, araştırmalarını, kültürel gelişimini ve bağımsız karar almalarını destekleyip gerekli bilgiye, düşüncelere ve kültüre ulaşmak için bağımsız bir geçit olarak hizmet etmektedir (Akçalı, 2015, s.27). İçinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında, kütüphanelerin çağın gerektirdiği materyallere, donanımlara sahip olup, herkesin erişimine açık olması gerekir. Gerekli dokümanların görsel ağırlıklı olması görme engellilerin bilgiye erişimini güçleştirmektedir. Dokümanların sesli ve Braille biçiminde de bireylerin hizmetine sunulması sağlanmalıdır. Kütüphanelerde bilginin bilişim teknolojisi ile de desteklenerek, Braille yazıcı ve Braille ekrana sahip bilgisayar imkânlarını da içermesi gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz bilgi toplumunun etkisini gösterdiği bilişim teknolojilerini insanların verimli şekilde kullanabilmesi, bireylerin düşünce üretmesini ve bağımsız düşünebilme becerisinin gelişmesini, dünyaya daha geçiş bir açıdan bakmasını sağlamada faydalı olacaktır.

2.2. Ürün ve Hizmetlere Erişilebilirlik

Bireyin, toplum hayatının sunduğu imkan ve hizmetlerden yararlanması ve kendi hizmetlerini sunabilmesi ancak eylemin gerçekleştiği mekânlara erişmesi, hizmetlere bağımsız olarak katılabilmesiyle gerçekleşmektedir (İnalhan, 2018, s 14). Buna karşın, özel gereksinime sahip kişiler/gruplar sağlık ve eğitim hizmetlerine erişmede, çalışma hayatında yer bulmada, kültürel hayata katılımında birçok problemle karşılaşmaktadır. Topluma ve dolayısıyla toplumsal yaşama katılamayan, seyahat edemeyen, gitmek istediği mekâna erişemeyen birey yeni ilişkiler kuramamakta ve sosyal ağlarını genişletememektedir. Bu şekilde bağımsızlığını ve özgüvenini kaybeden kişi, kendini toplumdan izole etmektedir. Herkesin kaliteli bir yaşam sürme hakkına sahip olduğu bilinciyle bakıldığında erişilebilirlik daha da önemli hale gelmektedir. Erişilebilirlik

çalışmaları sadece özel gereksinime sahip gruplar için değil kapsayıcı bir yaklaşımla herkesin, bağımsızlık duygularına, aktif olarak yaşama katılmalarına ve özgüvenlerine olumlu katkıda bulunmaktadır (Mamatoğlu, 2015, s.9).

Ülkemizde 2005 yılında kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile engelli kişilerin toplumsal hayata diğer kişilerle eşit şekilde dâhil olmalarını sağlamak için birtakım düzenlemelerin yapılması amaç edinilmiştir. Kanun'un 4'üncü maddesinin c bendinde "Engellilerin tüm hak ve hizmetlerden yararlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması esastır." hükmü ve aynı maddenin d bendinde ise, "Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır." hükmünün bulunması, topluma tam ve bağımsız katılımın sağlanmasının ve herkesin kişi hak ve hizmetlerden yararlanabilmesinin erişilebilirlikle sağlanacağını göstermektedir (Engelliler Hakkında Kanun, m.4). Kanun maddeleri, topluma dahil olmak için destekleyici bireysel hizmetlere, destek ve bakım hizmetlerine, habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerine, sürdürülebilir istihdam için kendi işini kurmaya danışmanlık hizmetlerine, eğitim, sağlık ve istihdam gibi birçok hizmete erişim konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması ve tedbirlerin alınmasını zorunlu kılarak insanların yaşam kalitesini arttırmayı amaçlamıştır. Son yıllarda özgürlük ve eşitlik temelli bir yaşam kalitesi ekonomik değerlere rağmen mekânsal ve sosyal faktörler üzerinden tartışılmaktadır (Tutal, 2018, s.754).

Erişilebilirliği geniş çerçevede ele alan BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede de erişim ile ilgili hükümler yer almaktadır. Madde 9'da erişilebilirlik ile ilgili taraf devletlerin alması gereken tedbirlere yer veren sözleşmede halka açık tesis ve hizmetlere erişimin sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Sözleşme kişilere yeni bir hak tanımamakta, herkesin eşit şekilde tüm haklardan ve kamusal hizmetlerden yararlanmasını sağlamaya çalışmaktadır. Kamusal alanlarda erişim fiziki çevreye ulaşımı sağlar iken hizmetlere erişim kamusal alanın sunduğu imkân ve hizmetlerden, hizmete aracılık eden eylemlerden herkesin maksimum düzeyde yararlanmasını sağlamaktadır.

Toplumda her bir bireyin eğitim, sağlık, istihdam, adalet, seyahat, sosyal ve kültürel etkinlikler gibi birçok noktada verilen hizmetlere ve sahip olduğu haklara hiçbir ayrıma uğramadan erişmesi gerekmektedir. Kültürel ve sosyal yaşama katılım noktasında özel gereksinime sahip bireylerin de diğer bireylerle eşit koşullarda katılım hakkına sahiptir. Herkes sinema, tiyatro, kütüphane gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı mekânlarda gerekli hizmetleri alabilmelidir. Engelli Hakları Sözleşmesinin 30'uncu maddesinde kültürel

etkinliklerin yapıldığı yerlere özel gereksinime sahip bireylerinde erişebilmelerinden bahsedilmektedir. Filme ya da tiyatroya tek başına gitmek isteyen bir görme engellinin görsel sahneyi zihninde canlandırabilmesi için sesli betimleme hizmetini alması gerekmektedir (Yılmaz, 2011, s.79). İşitme engelli bir birey için ise altyazı hizmetinin sunulması gerekmektedir. Sinema ve tiyatro gibi diğer kültürel ve sosyal etkinliklerde de engelli bireyler için yapılacak küçük düzenlemelerle kişiler kamusal yaşama katılıp, sosyal ve kültürel haklarından istedikleri gibi yararlanabilme imkânına sahip olacaklardır.

Eğitim sistemin bütünleştirici ve tüm engelli bireyleri kapsayacak şekilde eğitim alma imkânını sağlaması gerekmektedir. BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin 24'üncü maddesinde herkesin eğitim hakkından tam ve eşit şekilde yararlanması için taraf devletlerin aşağıda ifade edilen tedbirleri alması gerektiği belirtilmiştir:

- (a) Braille ve diğer biçimlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesi, beden dilinin ve alternatif iletişim araçları ve biçimleri ile yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesi, akran desteği ve rehberlik hizmetlerinin kolaylaştırılması;
- (b) İşaret dilinin öğrenilmesine, işitme ve konuşma engellilerin dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması;
- (c) Görme, işitme veya hem görme hem işitme-konuşma engellilerin özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini artırıcı ortamlarda sunulmasının sağlanması (http-1)

Bu yüzden, eğitime erişebilirliğin sağlanması için eğitim kurumunda yer alan açık ve kapalı tüm mekânların tasarımı, eğitim materyalleri, müfredat ve eğitim zaman tablosunun engellilerin kullanımına uygun ve etkili eğitimi gerçekleştirecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda engellilerin eğitimden maksimum düzeyde faydalanmalarını sağlayacak destek ve yardımlar yapılmalıdır.

Eğitimin yanı sıra siyasal haklardan yararlanmak için de seçim usullerinin, materyallerinin erişilebilir ve anlaşılabilir olması, sinema, kütüphane, tiyatro ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinlik hizmetlerinin sunulduğu yerlere, hizmete ve hizmete ait materyallere erişimin sağlanması, sağlık hizmetlerine erişim gibi birçok noktada yetkili kurumların gerekli çalışmaları ve ortamları oluşturup herkesin eşit şekilde haklarından yararlanmalarını sağlaması gerekmektedir. ‘‘Hizmetlere erişimi sağlayan ve kolaylaştıran unsurları; ‘evrensel tasarım’, ‘makul uyumlaştırma’ ve ‘gerekli destek ve yardımın verilmesi’ şeklinde üç başlıkta toplamak mümkündür (Çağlar, 2009, s.203).’’

Engelli Hakları Sözleşmesi'nde üzerinde anlaşmaya varılan hükümler arasında iletişim, dil, engelliliğe dayalı ayırimcılık yanında evrensel tasarım ve makul düzenleme kavramları da açıklanmaktadır.

Sözleşmeye göre Evrensel tasarım;

Ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır. "Evrensel tasarım" gerek duyulduğu takdirde bazı engelli grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır (http-1).

şeklinde tanımlanmıştır. Hizmetlere, ürüne ve çevreye herkesin erişebilmesi için antropometri ve insan faktörünün her hali düşünülerek tasarım yapılması gerekmektedir. Kullanıcı çeşidini artırarak yapılan tasarımlar, potansiyel kullanıcıların gereksinimlerini karşılayarak insanların yaşam kalitesini arttırmalarını sağlamaktadır. Eşit Kullanım, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgilendirme, tasarımda hata payı, düşük fiziksel güç harcanması, yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekân sağlanması kavramları evrensel tasarımın ilkelerini oluşturmaktadır (http-3). Dolayısıyla evrensel tasarım, kentsel çevreyi olduğu kadar ürünleri ve hizmetleri herkesin eşit yararlanıp, eşit kullanabilmesini sağlayarak bireylere eşdeğer bir yer kazandırmaktadır.

Evrensel tasarımda kişiye özel uyarılama söz konusu değil iken, makul düzenlemede kişiye yönelik ihtiyacı gidermek için üründe ya da mekânda uyarılama yapılması söz konusudur. Makul düzenleme kavramını konut çerçevesinde örneklemek gerekirse; ıslak hacimlerde yer alan tutunma çubukları özel gereksinimli bir kullanıcı olduğunda takılabilir, ihtiyaç olmadığında sökülebilir olması görsel ya da işlevsel sorun teşkil etmemektedir. Konut içindeki kullanım öğelerinin ihtiyaç halinde takılması sökülmesi konutun gereksinim duyulduğu zaman güvenli kullanımını sağlamaktadır.

Eğitim hakkından yararlanırken, verilen hizmetin erişilebilir hale gelmesi içinde makul düzenlemeler yapılabilir. Her öğrencinin kişisel ihtiyacına göre; yazılı sunulması gereken projelerin sözlü sunulmasına izin vermek, müfredatın genel çizgisi değiştirilmeksizin öğrencinin öğrenebileceği materyal ve eğitim yöntemleriyle desteklenerek ve basitleştirerek öğretilmesi gibi daha az radikal önlemler ile özel eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak da birtakım çözümlerle kişilerin eğitim hizmetine erişebilmesini sağlamaya yardımcı olmaktadır (Çağlar, 2009, s.206). Makul düzenleme Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede tanımlanarak uluslararası hukuk sisteminde yer almıştır. Makul düzenleme tanımına madde 2'de yer veren sözleşmede, "engellilerin

insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder (http-1).” şeklinde tanımlanmıştır.

Hizmetlere erişimin sağlanması için devlet gerekli destek ve yardım verip, ihtiyaç sahibi bireylerin kişi hak ve özgürlüklerinden yararlanmasını sağlamalıdır.

Ülkemizin de taraf devletler içinde yer aldığı ve uluslararası bağlayıcılığı olan BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede taraf devletlerin, engellilerin istihdam olanaklarının ve kariyer gelişiminin desteklenmesini, özel gereksinime sahip bireylerin haklarına ilişkin bilinçlendirme programlarının desteklenmesini, bilgiye erişimi sağlamak için gerekli yardım ve destek çalışmalarının yapılmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almasını zorunlu kılmıştır. Ülkemizde de birçok mevzuatta yerel yönetimlerin özel gereksinime sahip bireylerin yaşama katılması, kişi hak ve özgürlüklerinden yararlanması için gerekli destek ve yardım çalışmalarını yapması gerektiğine dair hükümler yer almaktadır.

2.3. Ulaşımda Erişilebilirlik

Kent politikalarında ulaşım önemli bir yer tutmaktadır. Kentin yaşanabilirlik düzeyinin yüksek olması, kent içi hareketliliğin sağlanabilmesi ulaşımında erişilebilirlik ile ilişkilidir. Bireyler çevredeki engeller nedeniyle engelli hale gelerek kent içinde ihtiyaçlarını karşılayamayıp, başkalarına bağımlı olarak yaşamlarını devam ettirmek durumunda kalmaktadırlar. Kentlerde, fiziksel çevrenin planlama ve tasarım çalışması yapılırken herkesin erişim ve kullanımına uygun düzenlemelerin yapılması amaçlanarak tüm kullanıcı gruplarını kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmelidir.

Bireyin, kent içindeki herhangi bir noktadan başka bir noktaya hareketliliğini tam ve erişilebilir olarak gerçekleştirmesi için iki nokta arasındaki tüm yolculuk zincirinin engelsiz olması gerekmektedir. Birçok bağlantıyı içeren yolculuk zinciri evden kaldırıma/yaya yoluna, kaldırımdan/yaya yolundan ulaşım aracına, ulaşım aracından yaya yoluna, yaya yolundan da istenilen destinasyon noktasına kadar tüm araçları ve aşamaları kapsamaktadır (Gören, 2018, s.19-21). Bu aşamalardaki bir aksama erişilebilirliği engellemekte, kişilerin kent içindeki hareketliliğinde problemlerle karşılaşmasına neden olmaktadır.

Mekânsal büyüme ve gelişmenin düşük yoğunluklu ve dağınık formda gerçekleşmesi sonucu yerleşim alanlarının birbirinden kopuk yapılması, kent genelinde

araçlı yolculuk sayısının ve uzunluğunun artmasına yol açıp, taşıma hizmetinin etkinliği ve verimliliği azalmaktadır (Akbulut, 2016, s.342). Bu yüzden, parçacıl erişimleri birleştirmek, kentsel ölçekte erişilebilirliğe süreklilik kazandırmak, bu süreçte bütün ulaşım yapı ve araçlarını erişilebilir kılmak sürdürülebilir bir erişim politikası için kaçınılmazdır. Yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler için ulaşım planlamasının temelini oluşturan erişilebilirlik, yerel ulaşım politikalarının yerine insana yönelik ulaşım uygulamaların en önemli girdisi olmaktadır (Şensoy ve Tural, 2016, s.44-55). Ulaşım yapı ve araçlarının erişilebilirliğine göre şehir içi, şehirlerarası, bölgelerarası veya uluslararası boyutları bulunan seyahatler gerçekleşmektedir.

Yolculukların çoğunda birden fazla türde ulaşım aracının kullanıldığı düşünüldüğünde, ulaşılabilir yolcu taşıma hizmetlerinin farklı ulaşım araçları arasında kolayca geçiş yapabileceği, herkesin rahat bir seyahat geçirebileceği sistemin geliştirilmesi için başta bilgiye erişim olmak üzere araçlarla birlikte altyapıyı da ele alan hizmetlerin erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. (T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008, s.17).

Erişilebilir ulaşım için yaya yolları, yaya geçitleri, kaldırımlar, trafik lambaları, duraklar, ulaşım araçları, bilet alım noktaları, transfer merkezleri gibi ulaşım girdisinde yer alan noktaların bireylerin ihtiyaçlarına göre düzenlenip, erişilebilirliğin sürekliliği sağlanmaktadır. Ergonomik ve antropometrik kuralları içeren düzenlemelerde engelsiz ve yeterli hareket alanı, engelsiz ve uygun döşeme yüzeyi, engelsiz ve yeterli genişlik, engelsiz ve yeterli yükseklik, gerekli yönlendirme uyarma işaretlemeleri, yeterli ve gerekli mekânsal kullanma donatıları gibi tasarım girdileriyle yapılmaktadır (T.C Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011).

Uslu ve Güneş (2017, s.31), pek çok kaynağa göre özellikle kentlerimizde erişilebilirliği kısıtlayan etmenleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır.

- Uygun olmayan zemin kaplamaları-bozuk ya da kaygan yüzeyler
- Güvenlik tedbiri alınmayan altyapı çalışmaları
- Çok yüksek ya da çok dar kaldırımlar
- Uygun olmayan rampalar
- Uygun olmayan kavşak noktaları (güvenli yaya geçitleri)
- İşaret ve uyarıcı levhaların eksikliği, aydınlatılmamış sokaklar
- Kullanıma uygun olmayan kent mobilyaları (telefon ve telefon kabinleri, banklar vb.)

- Sesli ve görsel uyarıcıların olmaması nedeniyle hizmet edemeyen ulaşım sistem ve araçları

Herkesin toplumsal ve kültürel hayata katılımını aktif hale getirmede, sağlık ve eğitim gibi haklarından yararlanabilmelerini sağlamada ulaşım bir katalizör görevi görmektedir. Erişilebilirliğin hak olarak günlük yaşamın vazgeçilmezi olması nedeniyle insana verilen değer ve mevzuatların getirmiş olduğu zorunluluk sonucu ulaşımda erişilebilirliğin sağlanması için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Erişilebilir bir toplum oluşturulması için birçok ülkede yasal düzenlemeler yapıldığı gibi toplu ulaşım araçlarına ve fiziksel çevreye erişim için ulaşımın erişilebilirliğini sağlamak üzere ülkemizde de yasal düzenlemeler yapılmıştır.

3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen Ek Madde 1'de; "Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standardına uyulması zorunludur." hükmü fiziksel erişilebilirliği zorunlu kılmıştır. İmar Kanunu'na eklenen bu madde erişilebilirlik konusunun ilk geçtiği yasal düzenleme olması sebebi ile önem arz etmektedir (İmar Kanunu, Ek m.1).

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un 7'nci maddesinde "Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır." hükmü yer almıştır (Engelliler Hakkında Kanun, m.7). Erişilebilirliğin yasal düzenlemelerde de yer alması kamu kurumları, ilgili taraflar ve yerel yönetimler için bağlayıcı olmuştur.

5378 sayılı kanuna eklenen geçici 2'nci madde ile de kurumların kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içerisinde mevcut yol, kaldırım, yaya geçidi gibi umuma açık birçok alanın erişilebilir olmasıyla ilgili gerekli çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmıştır.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un geçici 2'nci ve 3'üncü maddelerinde yer alan umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarını kapsayan Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Yönetmeliğine göre ise, denetim komisyonları erişilebilirlik tespitini yapmak, izleme ve denetleme bulgularını değerlendirmek için Türk Standartları Enstitüsü (TSE) nün yayımladığı TS 9111, TS 12576, TS 12460, TS ISO 23599, TS 13536, TS ISO 23600 ve diğer erişilebilirlik standartlarının tespit ve ölçülerine göre hazırlanmış olan Erişilebilirlik İzleme ve

Denetleme Formlarına göre uygunluk durumunun belirlenmesini sağlamaktadır. Bu standartlar ise aşağıdaki konu başlıklarını içermektedir.

TS 9111:Özürllüler Ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere

TS 12576: Şehir İçi Yollar - Kaldırım Ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler Ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları

TS 12460: Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürllü Ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları

TS 12694: Demir Yolu Taşıtları- Yolcu Vagonları- Özürllü Yolcuların Tekerlekli Sandalyeleri İle Seyahatine Uygun Vagon Düzenlemeleri

TS ISO 23599: Görme Özürllü Veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller - Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri

TS 13536: TS ISO 23599'un Uygulamasına Yönelik Tamamlayıcı Standard

TS ISO 23600: Görme Engelliler İle Görme Ve İşitme Engelliler İçin Yardımcı Mamuller

Kişilerin toplum içinde istedikleri şekilde eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri, istihdam edilebilmeleri, sosyal ve kültürel haklarından yararlanabilmeleri öncelikle fiziki çevredeki engellerin kaldırılıp, erişilebilirliğin sağlanabilmesi ile mümkün olacaktır (Maraz, 2009, s.99). Erişilebilir çevre oluşturulduğunda hayatın akışı kolaylaştırılarak kişilerin toplumla bütünleşmesi sağlanacaktır.

2.4. Bina ve Açık Alanlara Erişilebilirlik

Kentsel kamusal mekânlar, özel mülkiyet kapsamındaki mekânların sınırları dışında kalan ve tüm kent halkı tarafından erişilebilen ve kullanılabilen alanlar olup, ortak bilinç ve toplumsal ilişkilerin güçlendiği açık ya da kapalı alanlardır (Ayataç. 2018, s.29). Bu alanlar kent mekanizmasının kurgusunu oluşturup, mesken alanların birbiriyle etkileşimini sağlayarak kentin bütününün oluşmasını sağlamaktadır. Kentleşmenin gereği olarak toplumun tüm bireylerinin kamu mekânlarını kullanması için erişilebilir, yaşanılabilir mekânlar olarak düzenlenmesi kişilerin haklarını kullanabilmeleri açısından önem teşkil etmektedir. Fransız felsefeci Henri Lefebvre şehir hakkı kavramını kullanarak, kent kullanıcılarının ve sakinlerinin kentsel mekânı tanımlama ve yerel politikalara katılma haklarına atıfta bulunur. Aynı zamanda Lefebvre'e (2017, s.151) göre "Şehir hakkı kendini üstün bir hak biçimi olarak ortaya serer: özgürlük hakkı,

toplumsallık içinde bireyleşme hakkı, habitat ve mesken hakkı. Yapıt hakkı, katılım ve sahiplenme hakkı da (mülkiyet hakkından belirgin biçimde farklıdır) şehir hakkının içinde yer alırlar.” Bu hak kentsel yaşam hakkına dönüştürülerek, kentin sunduğu tüm olanak ve hizmetlerden yararlanma hakkını gündeme getirmekte ve tüm kullanıcılara eşit ve adil haklar tanıyan bir yaşam ortamı da sunmaktadır (Lefebvre, 2017).

Kentlerde insanların kişisel, kültürel paylaşımlarının mekânını oluşturan kamusal alanlar, toplumun bütünlüğü hakkında bilgi verme, kişileri bir araya getirme ve paylaşımlarının artmasını sağlama noktasında önemli alanları oluşturmaktadır. Kentlerimizin fiziksel yapıları bazı kentlileri zahmete sokan, kısmen de olsa erişilmez bir dünya gibi, kent hayatının kolay olması gereken işleyişini kısıtlayan şekil de problemler oluşturmaktadır (Sürmen, 2007, s.25). Herkesin kültürel ve toplumsal hayata katılıma hakkına sahip olması, kamusal alanların erişilebilir, okunaklı olmasını gerektirmektedir. Kamu binaları, yollar, rekreasyon alanları, otoparklar, konutlar ve bunun gibi bir çok fiziksel unsurların erişilebilirliği sağlamaması, özel gereksinime sahip grupların hayata dahil olması ve temel haklardan yararlanmaları yönünde bir takım sınırlamalara neden olmaktadır. Kamu binalarından, kamusal açık alanlara ya da konut yapılarına kadar geniş çerçevede ele alınan mekânların kullanılabilirliği doğrudan alanın erişilebilirliği ile ilişkilidir. Kamusal alanlarda yapılan eylemler işe, okula, alışverişe gitmek ya da opsiyonel aktiviteleri içeren yürüyüş yapmak gibi kişinin kendi isteği sonucu gerçekleştirdiği eylemleri, sosyalleşme imkânı sağlayan kültürel etkinliklere katılım gibi aktiviteleri içermektedir. Özel mekândan ayrılan kamusal yapıların herkes için erişilebilir olması ve herkesin kullanabileceği mekânlar olması gerekmektedir. Özel gereksinimli bireylerin kimseye ihtiyaç duymadan toplumsal yaşama katılabilmeleri, bağımsız hareket edebilmeleri için sirkülasyon alanları tasarımında erişilebilirlik standartlarına uygun çalışmalar yapılmalıdır. Kamu hizmetlerinde kişilere ve özel gereksinimli gruplara ihtiyaç ve hak sahibi olduğu bilinciyle yaklaşarak insanların her türlü hizmete erişebilirliğini sağlamalıdır (İnalhan, 2018,s.9). Hizmetlerin verildiği açık ya da kapalı mekânlara erişemeyen birey toplumsal gelişmelere dâhil olamamakta, yoksulluğa ve ayrımcılığa uğrayarak psikolojik, sosyolojik ve de ekonomik problemlerle karşı karşıya kalmaktadır.

Binalarda sirkülasyon alanlarını oluşturan bina giriş yolu, merdiven ve asansörler, kapılar, ortak tuvaletler, yer kaplamaları, duvarlar, baş kurtarma yüksekliği, acil durum ve bina tesisatı, aydınlatma uygulamaları, otopark alanları erişilebilirlik standartlarını

sağlamalıdır. Eğitim, sağlık, alışveriş merkezleri, idari yapılar gibi kamu yapılarında erişilebilirliğin sağlanmasının yanında erişilebilirlik durumunun sürekliliği de denetlenerek sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir.

Açık alanların erişilebilirlik rotasını oluşturan toplu ulaşım araçları, duraklar, istasyonlar, kaldırım ve yaya yolları, rampa, korkuluk, merdiven, kent mobilyaları, otoparklar, taşıttan binaya erişim, yaya geçitleri ve kent donatılarının konumları, trafik düzenlemeleri ve açık alanlarda hizmet veren umumi tuvaletler ve bebek bakım üniteleri Türk Standartları'nın ilgili erişilebilirlik standartlarına uygun olarak düzenlenmelidir.

Ulusal ve uluslararası mevzuatlarda kamusal hizmetlere erişilebilirliği zorunlu kılan standartlar ve çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ülkemizde 2009 yılında bağlayıcılık kazanan Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmede de binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dâhil diğer kapalı ve açık tesislerin erişilebilirliğinin sağlanması için taraf devletlerin gerekli düzenlemelerin yapması zorunlu tutulmuştur. 1997 yılında çıkan 572 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen "Fiziksel çevrenin özürülüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur." hükmü ile fiziksel çevrenin tüm kullanıcıların erişilebilirliğine göre şekillenmesi yasal zemine dayandırılmıştır. 2005 yılında da 5378 sayılı yasa ile erişilebilirliğim mevcut yapılarda sağlanabilmesi için ;

Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir.

hükmüne yer verilmiştir. 2013 yılında Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği ile umuma açık hizmet veren her türlü yapı ve açık alanlar ile toplu taşıma ve denetimini yapacak komisyonların çalışma esasları yasal zemine dayandırılmıştır. Sürelerin dolmasına rağmen gerekli düzenlemeyi yapmayan kurumlar için idari para cezası uygulanmaya devam etmektedir. Aynı zamanda 2019 yılında Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde hem proje hem de inşaat aşamasında yapının erişilebilirlik şartlarını sağlanmasının denetimi için düzenlemeler yapılmıştır.

Kişilerin toplumsal hayatın herkese sunduğu imkânlarla bazı engellerinden dolayı katılamaması, mekânlara bağımsız olarak ulaşamaması sorununu mevcut yapı ve

alanlarda gerekli mekânsal düzenlemeler yapılarak çözümlenip, erişilebilirliklerinin sağlanması gerekmektedir. Yeni yapılacak çalışmalarda ise tasarımcı erişilebilirlik ilkelerini temel alarak çalışmalarını yapmalıdır. Kentte yaşayan herkesin gündelik aktivitelerini gerçekleştirdiği, kendini ifade ettiği, sosyal ve kültürel etkinliklere katılma imkânı bulduğu kamusal mekânların erişilebilirliği sağlanarak kentsel gelişme ve sürdürülebilirlik sağlanmalıdır. Ulusal ve uluslararası hukuk ilkeleriyle sahip olunan haklardan yararlanmaktan, kentin sunduğu olanaklara erişebilmekten ve hayatını zenginleştirmek için gerekli imkânlardan yararlanmaktan kimse mahrum edilmemelidir. Bu çerçevede fiziksel yapıyı çevrede, kamusal alanlarda herkesi kapsayan erişilebilir çözümlere yer verilmelidir.

3. ERİŞİLEBİLİRLİĞİN ULUSLARARASI HUKUK BOYUTU

Özel gereksinime sahip bireylerin, haklarını kullanabilmelerinin bir aracı olan erişilebilirlik, insan haklarının büyük bir bölümünde, uluslararası birçok sözleşmede yer almıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik haklar olmak üzere birçok hakta zorunlu unsur olarak ifade edilmiştir. 3'üncü bölüm kapsamında Birleşmiş Milletler Sözleşmelerinde ve Avrupa Konseyinde erişilebilirlik konusu ele alınarak uluslararası sözleşmelerde erişilebilirliğe hangi noktalarda değinildiği incelenmiştir.

3.1. Birleşmiş Milletlerde Erişilebilirlik

04.01.1969 tarihinde yürürlüğe giren, 21.12.1965 tarih ve 2106 (xx) Genel Kurul kararı ile imzalanan Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination), siyasi, sosyal, kültürel ekonomik herhangi bir kamusal yaşam alanında eşit temelde, insan haklarını ve temel özgürlükleri kullanmayı amaç edinmiş ve halk tarafından kullanılan açık ya da kapalı kamusal alan ve hizmetlere erişim hakkını herhangi bir ayırım gözetmeksizin taraf devletlerin sağlaması gerektiğini belirtmiştir (http-4).

3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe giren 16 Aralık 1966 tarih ve 2200A (XXI) sayılı Genel Kurul Kararı ile imzalanan Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), taraf devletlerin eğitimin her kademesini erişilebilir hale getirmesi gerektiğini hüküm altına almış, taraf devletlerin herkesin ulaşılabilir sağlık standartlarından yararlanma hakkını kabul ettiğini belirtmiştir (http-5).

1994 yılında Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesin “Engelli İnsanlar” konulu Genel Yorum 5 te engelli bireylerin sosyal, kültürel ve ekonomik haklardan herkesle birlikte eşit bir şekilde yararlanması gerektiği, eğitim, istihdam, konut, ulaşım, kültürel yaşama ve halka açık alanlara, hizmetlere erişimlerinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca hizmetlere erişilebilirliğin sağlanması için gerektiğinde özel olarak uyarlanmış cihazlar ile gerekli tedbirlerin alınması gerektiği de ifade edilmiştir (http-6).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, 1982 yılında kabul ettiği “Engelliler İçin Dünya Eylem Programı”nda ve 1993 yılında kabul ettiği “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar”ında topluma adaptasyon ve topluma eşit katılım kavramlarıyla engellilerin toplumsal yaşama dâhil olmaları için gerekli çalışmalar yapılmıştır (Uyaroğlu, 2018, s.71).

Birleşmiş Milletlerin diğer önemli dokümanı olan ve ülkemizin de imzalamış olduğu ‘‘Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’’ 2006 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmiştir. 2007 yılında ülkemiz tarafından imzalanmış, 3 Aralık 2008 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen 5825 sayılı kanunla uygun bulunmuş, Ekim 2009 da bağlayıcılık kazanmıştır. Engellilerin insan hak ve özgürlüklerinin tümünden tam ve eşit şekilde yararlanmasını amaç edinen sözleşmenin dayandığı ilkeler aşağıda ifade edilmiştir (http-1) :

- (a) Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıklarını da kapsayacak şekilde, kişilerin insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi;
- (b) Ayrımcılık yapılmaması;
- (c) Engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;
- (d) Farklılıklara saygı gösterilmesi ve engellilerin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi;
- (e) Fırsat eşitliği;
- (f) Erişilebilirlik;
- (g) Kadın-erkek eşitliği;
- (h) Engelli çocukların gelişim kapasitesine ve kendi kimliklerini koruyabilme haklarına saygı duyulması.

Erişilebilirlik temasına vurgu yapıp erişilebilirliği ilkeleri arasında gösteren ve son yılların uluslararası düzeyde bağlayıcılığı olan sözleşmenin erişilebilirliğe ilişkin özel hükmü madde 9’da açıklanmıştır.

Madde 9

Erişilebilirlik

1. Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında, aşağıda belirtilenlere de uygulanır:

- (a) Binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dahil diğer kapalı ve açık tesisler;
- (b) Elektronik hizmetler ve acil hizmetler de dahil olmak üzere bilgi ve iletişim araçları ile diğer hizmetler.

2. Taraf Devletler aşağıdakileri gerçekleştirmek için de uygun tedbirleri alacaklardır:

- (a) Kamuya açık veya kamu hizmetine sunulan tesis ve hizmetlere erişime ilişkin asgari standart ve rehber ilkelerin geliştirilmesi, duyurulması ve bunlara ilişkin uygulamaların izlenmesi;

- (b) Kamuya açık tesisleri işleten veya kamuya hizmet sunan özel girişimlerin engellilerin ulaşılabilirliğini her açıdan dikkate almalarının sağlanması;
- (c) İlgili kişilerin engellilerin karşılaştığı ulaşılabilirlik sorunlarıyla ilgili olarak eğitilmesi;
- (d) Kamuya açık binalar ve diğer tesislerde Braille alfabesi ve anlaşılması kolay nitelik taşıyan işaretlemelerin sağlanması;
- (e) Kamuya açık binalara ve tesislere erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular ve profesyonel işaret dili tercümanları dahil çeşitli canlı yardımların ve araçların sağlanması;
- (f) Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi;
- (g) Engellilerin İnternet dahil yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine ve sistemlerine erişiminin teşvik edilmesi;
- (h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin tasarım, geliştirme ve dağıtım çalışmalarının ilk aşamadan başlayarak teşvik edilmesi ve böylece bu teknoloji ve sistemlere engelliler tarafından asgari maliyetle erişilebilmesinin sağlanması (http-1)

Erişilebilirliği geniş çerçevede ele alan sözleşme, adalete erişim, seyahat özgürlüğü ve uyrukluk, bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma, kişisel hareketlilik, düşünce ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim, eğitim, sağlık, habilitasyon ve rehabilitasyon, çalışma ve istihdam, yeterli yaşam standardı ve sosyal korunma, siyasal ve toplumsal yaşama katılım, kültürel yaşama, dinlenme, boş zaman aktiviteleri ve spor faaliyetlerine katılım gibi bir çok konu hakkında herkesin eşit ve tam bir şekilde haklardan yararlanabilmesi için taraf devletleri hükümlü kılmıştır. Devletlere, uluslararası ve yerel topluma yükümlülükler ve sorumluluklar getiren Engelli Hakları Sözleşmesi, özel gereksinime sahip bireylere yeni hakların tanınmasını değil, herkesin sahip olduğu hak ve özgürlüklerden yararlanır hale gelmesini sağlama hedefini de bu yolla açıklamış bulunmaktadır (Çağlar, 2012, s.548).

3.2. Avrupa Konseyinde Erişilebilirlik

Başkanlar Komitesi ve Parlamenterler Kurulu gibi Avrupa Konseyi organlarında erişilebilirlik engellilerin topluma katılımlarının sağlanması ve engelli haklarına ilişkin yapılan karar, bildiri ve konferanslarda önemli bir yer tutmaktadır. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) ve İnsan Hakları Avrupa Komisyonu ile Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'nin sınırlı sayıda da olsa kararlarında engellilerin haklara erişilebilirliği değerlendirilmiştir (Çağlar,2012, s.548).

1965 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini takviye eden bir Avrupa Sözleşmesidir. Türkiye de şarta taraf ülkeler

arasında yer almaktadır. Şart ve 1988 tarihli Ek Protokolle birçok hak güvence altına alınmış olup, madde 15'te özürliülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkına dair açıklamalara yer vermiştir (http-7).

Madde 15 - Özürliülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı

Akit Taraflar, yaşları ve özürlerinin nedenleri ve niteliği ne olursa olsun, özürliülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkını etkili bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla özellikle, aşağıdakileri taahhüt ederler:

1 Mümkün olduğunda genel plan çerçevesinde, ya da bu mümkün değilse, kamusal ya da özel uzmanlaşmış organlar aracılığıyla özürliülerin yönlendirilmesini, öğrenimini ve mesleki eğitimini sağlamak için gerekli önlemleri almak.

2 Normal çalışma ortamında özürliülerini istihdam etmek ve onların istihdamını sürdürmek ve çalışma koşullarını özürliülerin gereksinimlerine uyarlamak, ya da özürliülük nedeniyle bunun mümkün olmadığı durumlarda çalışmayı buna göre düzenlemek ya da özürliülerin düzeyine göre güvenli bir istihdam türü yaratmak için, işverenleri özendirilmeye yönelik bütün önlemlerle onların istihdam edilmelerini teşvik etmek. Bazı durumlarda bu önlemler uzmanlaşmış yerleştirme ve destekleme hizmetlerine başvurmayı gerekli kılabilir.

3 Özellikle, teknik yardımları da içermek üzere, iletişim ve hareket engellerinin üstesinden gelmeyi ve ulaşım, barınma, kültürel etkinlikler ve boş zaman kullanımını sağlamayı hedefleyen önlemler yoluyla özürliülerin toplumla tam olarak bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını teşvik etmek.

“Buna göre kapsamı genişletilen madde ile Şart, artık sadece mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyona atıfta bulunmakla yetinmemekte, aynı zamanda özel gereksinime sahip kişilerin bireysel sosyal entegrasyon, şahsi bağımsızlık ve toplum yaşamına katılma hakkını düzenlemektedir (Fırat, 2009, s.59).”

18 Mart 1992 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı kentlerin herkesin ihtiyacına cevap verecek şekilde tasarlanması, kentte karşılaşılan problemlere insan hakları çerçevesinde yaklaşılması ve kentin kişilerin tüm haklarına erişilebilecekleri şekilde düzenlenmesi için kentli hakları alanında önemli bir başlangıç olmuştur. 1980– 1982 yılları arasında halk ve yerel yönetimleri kapsayan “Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası” kapsamında, dört temel konu çerçevesinde ele alınmıştır:

- Fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi,
- Mevcut konut stokunun iyileştirilmesi,
- Yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması,

- Toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesidir (Baş, 2017, s.9).

Avrupa Kentsel Şartı 20 maddelik Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi ve 13 maddelik şart ilkelerinden oluşmaktadır. Güvenlik, kirletilmemiş sağlıklı bir çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlence, kültür, kültürler arası kaynaşma, kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre, işlevlerin uyumu katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyeler arası işbirliği finansal yapı ve mekanizmalar ve eşitlik başlıklarını içeren bildirme, kent sakinlerinin sahip olduğu hakları belirtmiştir.

Ulaşım ve dolaşım, Kentlerde çevre ve doğa, Kentlerin fiziki yapıları, Tarihi kentsel yapı mirası, Konut, Kent güvenliğinin sağlanması ve suçların önlenmesi, Kentlerdeki özürlü ve sosyal ekonomik bakımdan engelliler, Kentsel alanlarda spor ve boş zamanları değerlendirme, Yerleşimlerde kültür, Yerleşimlerde kültürlerarası kaynaşma, Kentlerde sağlık, Halk katılımı, kent yönetimi ve kent planlaması, Kentlerde ekonomik kalkınma bölümlerini içeren Avrupa Kentsel Şartında “Kentlerdeki Özürlü Ve Sosyal Ekonomik Bakımdan Engelliler” bölümündeki ilkeleri;

- Kentlerin, herkesin her yere erişebilirliğini sağlayabilecek şekilde tasarlanması
- Özürlü ve engellilere ilişkin politikaların, hedef gruplar için aşırı himayeci değil, toplumla bütünleştirici olması
- Özürsüzlüler ve azınlıkları temsil eden derneklerin kendi aralarındaki işbirliği ve dayanışması
- Evler ve işyerlerinin özürlü ve engellilere uyarlanabilir biçimde tasarlanması
- Seyahat, iletişim ve kamu ulaşımının tüm insanlar için erişilebilir olması şeklinde

belirtmiştir (Baş, 2017, s.25-26).

1992 yılında kent problemlerinde yaşanan değişim ve gelişmeler Avrupa Kentsel Şartı’nda bazı değişikliklerin yapılmasını gerektirerek, 27–29 Mayıs 2008 tarihinde Avrupa Konseyi 15. Genel Oturumunda aldığı 269 sayılı kararla, Avrupa Kentsel Şartı 2’yi kabul etmiştir. Avrupa Kentsel Şartı 2’nin temel ilkeleri ise: Avrupa Kent “Müktesebatı” (Acquis) ve Yeni Bir Kentlilik Olasılığı, Kentliler Olarak Kent ve Kasaba Halkları, Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Uyumlu Kentler ve Kasabalar, Bilgi Temelli Kentler ve Kasabalar olarak belirlenmiştir. Avrupa Kentsel Şartı 2’de kentsel hakların gelişmesi ve yaşanılabilir kentler elde edilebilmesi için temel kentsel hizmetlerin

toplumun dışlanmış kesimleri dahil, herkesçe paylaşılması istenmektedir (Güler, 2011, s. 63).

4. TÜRKİYE'DE ERİŞİLEBİLİRLİK MEVZUATI

Çağdaşlık düzeyinin bir yansıması olarak gösterilen erişilebilirlik, herhangi bir ayırım gözetmeksizin tüm bireylerin yapılı çevreye, hizmetlere, bilgiye bağımsız bir şekilde erişimini sağlamaktadır ve kişilerin haklarını kullanabilmelerinin bir aracı olmaktadır. Erişilebilirliğin sağlanması için gerekli bir takım yasal düzenlemelerin yapılması, doğru uygulamalarla da hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde erişilebilirlik konusunda yasal düzenlemeler yapılmakta, standartlar çıkarılmaktadır. Bu düzenlemelerle özel gereksinime sahip bireylerde dâhil olmak üzere herkesin eğitimden sağlığa, istihdamdan yapılı çevreye ve bilgiye kadar birçok noktaya erişilebilir hale gelmesi sağlanmaktadır. Bu şekilde sosyal, zihinsel ve fiziksel hallere sağlıklı koşullarda erişebilen birey sürdürülebilir bir yaşam kalitesine sahip olmaktadır.

Erişilebilirliğin uluslararası sözleşmelerde yer alması sonucu sözleşmelere taraf olan ülkemizde de bir takım düzenlemelerin başlamasını kaçınılmaz kılmıştır. Özel gereksinime sahip bireyler için ilk kurumsallaşma çalışması 1997 yılında Başbakanlığa bağlı olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasıyla başlamış, 2005 yılında Engelliler Kanunu'nun kabulüyle ivme kazanmış, 2009 yılında ise BM Engelli Hakları Sözleşmesi ile idari ve yasal çalışmalarda yer alması bağlayıcı hale gelmiştir.

Bu bölüm kapsamında ülkemizde erişilebilirlik kavramını içeren mevzuatların yürürlükte olanları ele alınarak anayasa, kanunlar, yönetmelikler, standartlar ve ilgili diğer mevzuatlar başlıkları altında, fiziki çevre bağlamında erişilebilirliğe ne şekilde yer verdikleri incelenmiştir. Mevzuatlar Resmi Gazetede yayımlanma tarihlerine göre sıralanmış, zaman içerisinde eklenen ve değiştirilen hükümlere ait tarih bilgileri ilgili madde içerisinde belirtilmiştir.

4.1. Anayasa

18.10.1982 tarihinde kabul edilen 2709 kanun numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 09.11.1982 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 1982 tarihli anayasamızda engellilerin ekonomik, siyasal ve sosyal yaşama etkin ve herkesle eşit şekilde katılmalarını sağlamak üzere çeşitli hükümlere yer verilmiştir.

Anayasamızın 10'uncu maddesinde herkesin kanun önünde eşitliğinden, özel gereksinime sahip bireyler, şehit yakınları ve gaziler için alınacak tedbirlerin ise eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı ifade edilmiştir.

X. Kanun önünde eşitlik

Madde 10 – Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Madde 23'te ayırım gözetmeksizin herkesin yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahip olduğu, madde 27'de ise bilim ve sanatı öğrenme, öğretme, yayma, açıklama ve araştırma yapma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23 – Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27 – Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

4.2. Kanunlar

İmar Kanunu: 09.05.1985 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 3194 sayılı İmar Kanunu'na, 1997 yılında yayımlanan 572 sayılı kanun hükmünde kararname ile ek madde eklenmiştir. Ek madde ile ülkemizde ilk kez erişilebilirlik yasal düzenlemelerde yerini almıştır. Fiziksel çevrenin erişilebilir olması için plan ve alt yapı çalışmalarında Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standartlarına uyulması zorunlu kılınmıştır.

Ek Madde 1 – (Ek : 30/5/1997 - KHK - 572/1 md.) Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur (3194 sayılı İmar Kanunu, ek m.1).

Kanunun 8'inci maddesinde planların hazırlanmasına ve yürürlüğe girmesine dair esaslarda kentsel standartlarda erişilebilirlik kavramı da yer almıştır.

Planların hazırlanması ve yürürlüğe konulması:

Madde 8 – f) (Ek: 12/7/2013-6495/73 md.) Kentsel asgari standartlar, Bakanlıkça belirlenen esaslar doğrultusunda çevre düzeni planı ile belirlenebilir. Uygulamaya ilişkin kararlar, yörenin koşulları, parselin bulunduğu bölgenin genel özellikleri, yapının niteliği ve ihtiyacı, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, çevreye etkisi dikkate alınarak ve ölçüleri verilerek Bakanlıkça belirlenen esaslara göre uygulama imar planında belirlenir (3194 sayılı İmar Kanunu, m. 8).

Engelliler Hakkında Kanun: 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun 07.07. 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Erişilebilirlik ile ilgili tanım ilk defa 19.02.2014 tarihinde yapılan düzenleme ile yasal zeminde görünür kılınmıştır. Kanun’un 3’üncü maddesinde yer alan tanıma göre; “ Erişilebilirlik: Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, m. 3),” şeklinde ifade edilmiştir.

Kanun’un 7’nci maddesinde ;

Madde 7- (Değişik:6/2/2014-6518/69 md.) Yapılı çevrede engellilerin erişebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, m. 7).

hükmüne yer verilmiştir. Bu hükme göre sadece yapılı çevrede değil, bilgi ve iletişim teknolojileri, ulaşım hizmetlerinde de erişilebilirliğin sağlanması zorunlu kılınmıştır. Kanun’un geçici 2’nci maddesinde umuma hizmet veren açık ve kapalı her türlü yapı ve alanların kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sekiz yıl içinde erişilebilir hale getirilmesi zorunlu tutulmuştur.

Geçici Madde 2- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, geçici m. 2).

Geçici 3’üncü maddesinde ve maddenin ek fıkralarında yerel yönetimlerin denetimlerinde olan ya da kendilerince sunulan toplu taşıma hizmetinin erişilebilir olmasını, gerçek ve tüzel kişilerin hizmet verdiği farklı ulaşım türlerinin ve hizmetlerinin de kanunun yürürlüğe girdiği tarihten yedi yıl içinde erişilebilir hale getirilmesi zorunlu tutulmuştur. 04.07.2012 tarihli ve 6353 sayılı Kanun’un 34’üncü maddesiyle, daha önce bu maddede yer alan “yedi yıl” ibaresi “sekiz yıl” şeklinde değiştirilmiştir.

Geçici Madde 3- Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan araçlarla sağlanan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde, sürücü koltuğu hariç dokuz ila on altı oturma yeri

olan toplu taşıma araçları, yolcu gemileri ile özel ve kamu şehirler arası toplu taşıma araçları ile turizm taşımacılığı yapılan araçlar 7/7/2018 tarihine kadar engelliler için erişilebilir duruma getirilir (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, geçici m. 3).

(Ek:6/2/2014-6518/75 md.) 7/7/2018 tarihine kadar, karayolu ile turizm taşımacılığı yapan veya şehirler arası toplu taşıma hizmeti veren gerçek ve tüzel kişiler, engelli bireyin erişilebilir toplu taşıma hizmeti sağlanmasına ilişkin talebini azami yetmiş iki saat içinde karşılamakla yükümlüdür (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun).

(Ek:6/2/2014-6518/75 md.) 7/7/2018 tarihine kadar, servis taşımacılığı yapan gerçek ve tüzel kişiler, engelli personel veya öğrenciye talep hâlinde erişilebilir taşıma hizmetini sağlamakla yükümlüdür (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun).

Kanunun ek fıkrasında erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetimi için bakanlıkların engelliler ile ilgili konfederasyonlarının temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılacağı, eksiklikleri olan kurumlara, taşıt sahiplerine ya da alan maliklerine süre bitiminden itibaren iki yılı geçmeyecek şekilde ek süre tanınabileceği hüküm altına alınmıştır. Süre bitiminden itibaren yükümlülüklerini yerine getirmeyen kurumlara, taşıt sahiplerine, alan maliklerine para cezası işlemi uygulanacağı ek fıkra ile ifade edilmiştir.

(Ek fıkra: 4/7/2012-6353/34 md.) Bu Kanunun geçici 2 nci maddesi ile bu maddede belirtilen erişilebilirlik standartlarının ve yükümlülüklerinin uygulanmasının izlenmesi ve denetimi her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, Bilim, Sanayi ve Teknoloji, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılır. İhtiyaç halinde birden fazla komisyon kurulabilir. Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebilir (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun).

(Ek fıkra: 4/7/2012-6353/34 md.) Sürenin bitiminden itibaren öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmediği denetim komisyonlarınca tespit edilen umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarının sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her bir tespit için bin Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanır. Bu şekilde bir yıl içinde uygulanacak idari para cezasının tutarı ellibin lirayı geçemez. Sürenin bitiminden itibaren öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmediği denetim komisyonlarınca tespit edilen büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her bir tespit için beşbin Türk Lirasından yirmibeşbin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanır. Bu şekilde bir yıl içinde uygulanacak idari para cezasının tutarı beşyüz bin lirayı geçemez. Bu maddeye göre verilen idari para cezaları tebliğinden itibaren bir ay içerisinde ödenir. Genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası

tutarları dikkate alınarak erişilebilirlik konusundaki projelerde kullanılmak üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesinde ödenek öngörülür (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun).

Belediye Kanunu: 13.07.2005 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan kanun’un 3’üncü bölümünde yer alan Belediyenin Görev Yetki ve Sorumlulukları başlığı altında yer alan 14’üncü maddesinde, belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; su, kanalizasyon, çevre ve çevre sağlığı, yeşil alanlar, kültür, sanat gibi birçok alanda hizmetler yapmak veya yaptırmak durumundadır. Aynı maddede yer alan “Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemler uygulanır (5393 sayılı Belediye Kanunu, m.14).” hükmü ile belediyelerin toplumun tüm kesimlerine hizmet vermesi ve hizmetlerden yararlanmasını sağlaması gerektiği anlaşılmaktadır.

Kat Mülkiyeti Kanunu: 23.06.1965 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu’na, 2005 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 19’uncu maddesinin hükmüne göre 42’nci maddeye eklenen ek fıkrada engelli bir kat malikinin talebini diğer maliklerin reddetmesi durumunda; engelli kat maliki, bina güvenliğini tehlikeye sokmadığına dair komisyon raporu, tasdikli proje veya krokiye göre ilgili mercilere tadilat talebinde bulunarak yaşam alanlarını erişilebilir hale getirebilme hakkına sahip olmuştur.

Madde 42 – Kat malikleri, ana gayrimenkulün ortak yerlerinde kendi başlarında bir değişiklik yapamazlar; ortak yerlerin düzgün veya bunları kullanmanın daha rahat ve kolay bir hale konulmasına veya bu yerlerden elde edilecek faydanın çoğaltılmasına yarıyacak bütün yenilik ve ilaveler, kat maliklerinin sayı ve arsa payı çoğunluğu ile verecekleri karar üzerine yapılır (634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, m. 42) .

(Ek fıkra: 1/7/2005-5378/19 md.) Engellilerin yaşamı için zorunluluk göstermesi hâlinde, proje tadili kat maliklerinin en geç üç ay içerisinde yapacağı toplantıda görüşülerek sayı ve arsa payı çoğunluğu ile karara bağlanır. Toplantının bu süre içerisinde yapılamaması veya tadilat talebinin çoğunlukla kabul edilmemesi durumunda; ilgili kat malikinin talebi üzerine bina güvenliğini tehlikeye sokulmadığını bildirir komisyon raporuna istinaden ilgili mercilerden alınacak tasdikli proje değişikliği veya krokiye göre inşaat, onarım ve tesis yapılır. İlgili merciler, tasdikli proje değişikliği veya kroki taleplerini en geç altı ay içinde sonuçlandırır. Komisyonun teşkili, çalışma usûlü ile engellinin kullanımından sonraki süreç ile ilgili usûl ve esaslar Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından müştereken hazırlanacak yönetmelikle belirlenir (634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu).

Sosyal Hizmetler Kanunu: 27.05.1983 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’na 2011 yılında 633 sayılı KHK ile eklenen 4’üncü maddenin ek fıkrasının a, b ve e bendinde eşit katılım için kişilerin kendi başlarına yaşayabilme standartlarının arttırılması, bilgi, hizmet ve fiziki çevreye ulaşılabilirliğin sağlanması, sosyal ve kültürel mekânlara katılımlarının sağlanmasına dair hükümler yer almaktadır.

(Ek fıkra: 3/6/2011-KHK-633/35 md.) Engellilere yönelik hizmetlerin yürütülmesine ilişkin genel esaslar şunlardır:

- a) Eşit katılım için, engellilerin sahip oldukları hak ve yükümlülükler konusunda birey, aile ve toplumun bilinçlendirilmesi, tıbbî bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanması, günlük yaşamlarında kendi başlarına yaşayabilme kapasitelerinin artırılması.
- b) Bilgi, hizmet ve fiziksel çevre koşullarının engelliler için ulaşılabilir hâle getirilmesi.
- e) Engellilerin sosyal güvenlikleri ile gelirlerinin korunması, aile hayatı ve kişisel bütünlükleri ile kültür, eğlence, spor ve din alanlarına tam katılımlarının sağlanması (2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu).

Kanunlarda erişilebilirlik kavramı sadece yapılı çevreyle sınırlı kalmamış, kişilerin bilgi, hizmet ve ulaşım olanaklarına da erişebilmeleri için kanunlarda birçok hükümlere yer verilerek bireylerin sosyal, kültürel, sağlık ve eğitim gibi haklarından yararlanmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Yapılı çevre dışındaki alanlarda erişilebilirliğe dair hükümler içeren diğer kanunlar aşağıda ifade edilmiştir.

- 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu
- 4857 sayılı İş Kanunu
- 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun
- 5393 sayılı Belediye Kanunu
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
- 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu
- 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu
- 5369 sayılı Evrensel Hizmet Kanunu
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
- 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu

- 6112 Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunu

4.3. Yönetmelikler

Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliği: 17.10.1966 yılında yayımlanan yönetmelik, Gecekondu Kanunu'nun 36'ncı maddesi gereğince hazırlanmıştır. İmarla ilgili esaslara dair hükümler içeren ikinci bölümde yer alan 57'nci madde de bölümde yer alan hükümlerin ıslah, dönüşüm, tasfiye ve önleme bölgelerinde uygulanacağı ifade edilmiştir. 58'inci madde de ise yapılacak olan uygulamalarda engellilerle ilgili TSE standartlarına uyulması gerektiği belirtilmiştir. Bu ise bölgede erişilebilir yaşam alanlarının oluşmasını sağlayacaktır.

Madde 57 – (Değişik:RG-12/11/2008-27052)

Bu bölümdeki hükümler Gecekondu Kanununun kapsamına giren tasfiye, ıslah, dönüşüm ve önleme bölgelerinde uygulanır.

Madde 58- (Değişik birinci fıkra:RG-12/11/2008-27052) Bu Yönetmelikte belirtilmeyen hususlarda ilgili belediyesi için yürürlükte olan İmar Yönetmeliği, 2/11/1985 tarihli ve 18916 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, 27/11/2007 tarihli ve 2007/12937 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan ve 19/12/2007 tarihli ve 26735 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, 9/10/2008 tarihli ve 27019 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliği, 6/2/2007 tarihli ve 26454 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik, 14/7/2007 tarihli ve 26582 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik, 1/7/1993 tarihli ve 21624 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Otopark Yönetmeliği hükümleri uygulanır.

Ancak, özrümlülerin yaşamını kolaylaştırmak amacıyla özrümlülerle ilgili Türk Standartları Enstitüsü Standardına uyulması zorunludur.

Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği: Resmi Gazetede 02.11.1985 tarihinde yayımlanan yönetmelik planı bulunmayan belediye mücavir alan sınırları dışında ve içinde olan alanları kapsamaktadır. Yönetmeliğin 5'inci maddesine 1999 yılında eklenen ek fıkra ile engelliler ile ilgili TSE standartlarına uyulması hükme göre zorunlu kılınmıştır.

Genel Esaslar

Madde 5 - Bu Yönetmelikte yer almayan hususlarda lüzum ve ihtiyaca, civarın karakterine göre uygulanacak şekli takdire, belediye ve mücavir alan sınırları içinde, Belediyeler; dışında ise, Valilikler yetkilidir.

(Ek fıkra:RG-2/9/1999-23804) Ancak her koşulda özrümlülerle ilgili Türk Standartları Enstitüsü standartlarına uyulması zorunludur (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 5).

Madde 8’de ise afet bölgelerinde yapılacak yapılara ait yönetmelikte engelliler için belirlenmiş standartlara uyulması zorunlu kılınmıştır.

Madde 8- (Değişik:RG-2/9/1999-23804) Türk Standartları Enstitüsü tarafından özürllüler için belirlenen ve bu Yönetmelikte yer alan standartlar hariç, bu Yönetmeliğin, 2/9/1997 tarihli ve 23098 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan "Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik" hükümlerine aykırı hükümleri afet bölgelerinde uygulanmaz. Ancak, afet bölgelerinde yapılacak yapılarda da Türk Standartları Enstitüsü tarafından özürllüler için belirlenmiş standartlara uyulması zorunludur (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 8).

Her konutta bulunması gereken piyesleri ve hol genişliklerini ifade edilen 25’inci madde de piyes ve koridor ölçülerinin engellilerle ilgili standartlara uygun olması gerektiği ifade edilmiştir.

Konutlarda bulunması gereken piyesler ve koridorlar

Madde 25-(Başlığıyla birlikte değişik:RG-2/9/1999-23804)

Her müstakil konutta en az;

1 oturma odası,

1 yatak odası veya nişi,

1 mutfak veya yemek pişirme yeri,

1 banyo veya yıkanma yeri,

1 hela, bulunur.

3 veya daha az odalı konutlarda yıkanma yeri ile hela aynı yerde olabilir.

Hol ve koridor genişlikleri (1.10) m.den az olamaz.

Yukarıda belirtilen bu piyesler ile koridor ölçüleri özürllülerin de kullanımını sağlayacak standartlara uygun olmalıdır (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 25).

29’uncu maddede merdiven basamak, sahanlık ve korkuluklarına dair özellikler ifade edilmekte olup, merdivenlerin engellilerle ilgili standartlara uygun yapılması zorunlu kılınmıştır.

Merdivenler

Madde 29-(Değişik:RG-2/9/1999-23804) Merdiven kolu ve sahanlık genişlikleri ile merdiven basamaklarının ölçüleri ve bunların yapımına ilişkin koşullar aşağıda belirlenmiştir.

a) Merdiven kolu ve sahanlık genişlikleri:

Merdiven basamakları ve sahanlık ölçülerine dair Türk Standartları Enstitüsü standartlarının yukarıdaki ölçü ve miktarlardan küçük olması halinde bu madde hükümleri geçerlidir.

Merdivenlerin her iki tarafında da özürllülerle ilgili Türk Standartları Enstitüsü standartlarına uygun korkuluk ve küpeşte yapılması zorunludur (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 29).

Kapalı çarşı ve pasajlara dair hükümler içeren 31’inci madde de çarşı ve pasajda yer alan merdivenlerin engellilerle ilgili TSE standardına uygun şekilde yapılması

gerektiği ifade edilmiştir. Pasaj giriş ve çıkışlarında merdiven bulunması gereken durumlarda ise en az bir kapının engellilerin giriş-çıkışına uygun olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kapalı Çarşılar ve Pasajlar

Madde 31 -3) (Ek:RG-2/9/1999-23804) Kapalı çarşı ve pasajların birden fazla katlı olmaları halinde her bir kat arasında 29 uncu maddedeki şartlara uygun merdiven olması ve özürülülerin kullanımına uygun düzenlemelerin yapılması zorunludur. Pasaj giriş ve çıkışlarının merdivenle sağlanması gerektiği hallerde pasaj giriş-çıkış kapılarından en az biri özürülülerin giriş-çıkışına ve pasaj içine ulaşımına uygun olarak düzenlenir (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 31).

1999 yılında 32'nci maddeye eklenen ek fıkraya göre ise umumi binalarda standartlara uygun engelli tuvaletleri yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Sıhhi Tesisler

Madde 32- Umumi binalarla otel, işhanı ve benzerlerinde ihtiyaca göre en az (10) tonluk su deposu bulunacaktır. Bu gibi binalarda en çok 25 kişi için, sinema ve tiyatrolarda en çok 50 kişi için 1 kadın ve 1 erkek helası ile lüzumu kadar pisuvar ve lavabo yapılması gereklidir.

(Ek fıkra:RG-2/9/1999-23804) Tüm umumi binalarda özürülüler için en az 1 kadın, 1 erkek olmak üzere standardına uygun hela, pisuvar ve lavabo yapılması zorunludur (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 32).

Sığınak Yönetmeliği: 25.08.1988 yılında Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik sığınakın özellik ve niteliklerini içermektedir. Yönetmelikte madde 8 de 2010 yılında değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişikliğe göre serpinti sığınak ölçülerinde TSE tarafından hazırlanan engellilere ilişkin standartlara uyulması gerektiği de belirtilmiştir.

Serpinti sığınaklarının özellikleri ve yapıları (Değişik başlık:RG-29/9/2010-27714)

Madde 8 –(Değişik:RG-31/12/2010-27802)

e) Standartlar: Serpinti sığınaklarında, bu Yönetmelikte yer alan ölçülerden daha az olmamak koşuluyla özürülülere ilişkin standartlar da dâhil olmak üzere Türk Standartları Enstitüsünce hazırlanan tüm standartlara ve diğer mevzuata uyulur (Sığınak Yönetmeliği, m.8).

Özel Hastaneler Yönetmeliği: 27.03.2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik, bütün özel hastanelere ilişkin esas ve usulleri belirtmektedir. Hasta odaları, merdiven, koridor ve asansörler, ıslak hacimlerin engellilerin kullanımına yönelik düzenlenmesini içeren hükümler yönetmelikte yer almaktadır.

Madde 20'de her otuz hasta yatağında bir mevzuata uygun bir şekilde hasta odası yapılması gerektiği, oda içerisindeki ıslak hacim düzenlemelerinin de engelli kullanımına uygun olması gerektiği ifade edilmiştir.

Hastane girişlerinde engelliler için uygun rampa yapılması gerektiği ve merdiven rıhtları'nın düz satıhla bitirilerek engelli çıkışlarının kolaylaştırılması madde 31'de hüküm altına alınmıştır.

2015 yılında madde 34'te yapılan değişiklik ile engelli mevzuatlarına uygun olarak her otuz yatakta bir ayrı çözümlenmiş lavabo, banyo, tuvalet bölümü olması gerektiği, poliklinik katlarında ise en az bir adet engelli tuvaleti olması gerektiği ifade edilmiştir.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik:

21.06.2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik turizm tesislerinin asgari niteliklerinin belirlenip, tesisler arasında standart birliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Tesislere ait birimlerde engellilere ilişkin düzenlemelerin yapılması gerektiği yönetmelik içindeki hükümlerde yer almaktadır.

Asli konaklama tesislerinin niteliklerini içeren madde 18'de bedensel engellilere yönelik düzenlemelerin yapılması gerektiği birimler ifade edilmiştir.

Madde 35'te eğlence merkezlerinde yerinde yer alan ünitelerin en az üç adedin de bedensel engellilere ilişkin düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Madde 36'da temalı tesislerde, madde 49'da mola noktalarında bedensel engelliler için genel tuvalet ve dolaşım alanlarında düzenlemeler yapılması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

İşyeri Açma Ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik:

10.08.2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik, işyeri açma ve çalışma ruhsatları verilirken uyulacak usul ve esasları düzenlemektedir. Umuma açık olan işyerlerine engellilerin giriş çıkışları için tedbirler alınması gerektiği madde 5'te "Engellilerin işyerine giriş ve çıkışları için gereken kolaylaştırıcı tedbirlerin alınmış olması (İşyeri Açma Ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, m.5)" şeklinde ifade edilmiştir.

Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili,

Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik: 22.04.2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 42'nci maddesindeki hükme dayanarak hazırlanan yönetmelikte yapıların engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi için, bireyin kullandığı anagayrimenkulün ve kullandığı ortak alanların tadilatıyla ilgili talebinin değerlendirmesini yapacak komisyonun çalışma usulleri belirlenmiştir. 2006 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelikte tadilatın özürlülerle ilgili standart ve yönetmeliklere uygun olarak yapılması gerektiği 11'inci madde de "Tadilat projeleri İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerle, özürlülerle ilgili Türk Standartlarına uygun olarak

yapılır (Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m.11).” şeklinde ifade edilmiştir. Bireyin başvurusu üzerine komisyon üyelerinin proje değişikliği istenen yere ilişkin onaylı mimari proje, sağlık raporu ve diğer kat maliklerinin tadilat talebinin reddettiğine ilişkin karar raporunu değerlendirerek tadilat talebinin yönetmelik ve standartlara uygunluğuna karar vermeleri gerekmektedir. Böylece mevcut binalarda ortak alan ya da malike ait anagayrimenkulde engelli bireylerin kullanımına yönelik düzenlemeler yapılabilmektedir (Bkz. Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Anagayrimenkule Ait Asansör Çözümü (http-8)

Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmî Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği: 30.07.2007 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik, bakıma muhtaç özürlülerin bakım merkezlerini kapsamaktadır. Bakım merkezinde özürlülerin kullanımına uygun yangın tahliye sistemi bulundurulmasını ve merkezin fiziksel şartlarının erişilebilir olmasına dair hükme madde 33’te yer verilmiştir.

Madde 34’te ise hizmet binası bir kattan fazla ise özürlü bireylerin hizmetlere erişebilmesi için asansör ve merdiven çözümlerinin bulunması gerektiği ifade edilmiştir.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik: 19.12.2007 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik, her türlü yapı ile açık ve kapalı alan işletmelerinde alınacak yangın önleme ve söndürme tedbirlerini kapsamaktadır. Yönetmelikte acil durumlarda yapı içerisinde ve çevresinde erişilebilirliğin sağlanması için çeşitli hükümlere yer verilmiştir. Acil durumlarda gerekli müdahale için yapıya erişimde gerekli şartlara madde 22’de yer verilmiştir.

Binaya ulaşım yolları

Madde 22- (4) İç ulaşım yolundan binaya erişim için gerekli açılı mesafe, o bölgeye hizmet verecek itfaiyede bulunan araçların erişim imkânlarından daha uzak ise, itfaiye aracının binaya yanaşmasına engel olabilecek çevre veya bahçe duvarları, itfaiye aracı tarafından kolaylıkla yıkılabilecek şekilde zayıf olarak yapılır. Bu şekilde zayıf olarak yapılan duvar bölümü, en az 8 m uzunluğunda olur; kolayca görünebilecek şekilde kırmızı çapraz işaret konularak gösterilir ve önüne araç park edilemez (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 22).

Kaçış güvenliğine ilişkin esasları içeren madde 30'da engelsiz erişim için kaçış yollarının düzenlenmesi, kaçış yollarının doğrultusunu gösteren yönlendirici işaretlemelerin kolay ve anlaşılır olmasına dair açıklamalar yer almaktadır.

Kaçış güvenliği esasları

Madde 30- (4) Her yapının içinde, yapının kullanıma girmesiyle her kesimden serbest ve engelsiz erişilebilen şekilde kaçış yollarının düzenlenmesi ve bakım altında tutulması gerekir. Herhangi bir yapının içinden serbest kaçışları engelleyecek şekilde çıkışlara veya kapılara kilit, sürgü ve benzeri bileşenler takılamaz. Zihinsel engelli, tutuklu veya ıslah edilenlerin bulunduğu, yetkili personeli sürekli görev başında olan ve yangın veya diğer acil durumlarda kullanıcıları nakledecek yeterli imkânları bulunan yerlerde kilit kullanılmasına izin verilir.

(5) Her çıkışın açıkça görünecek şekilde yapılması, ayrıca, çıkışa götüren yolun, sağlıklı her kullanıcının herhangi bir noktadan kaçacağı doğrultuyu kolayca anlayabileceği biçimde görünür olması gerekir. Çıkış niteliği taşımayan herhangi bir kapı veya bir çıkışa götüren yol gerçek çıkışla karıştırılmayacak şekilde düzenlenir veya işaretlenir. Bir yangın hâlinde veya herhangi bir acil durumda, kullanıcıların yanlışlıkla çıkmaz alanlara girmemeleri ve kullanılan odalardan ve mekânlardan geçmek zorunda kalmaksızın bir çıkışa veya çıkışlara doğrudan erişimleri için gerekli tedbirler alınır (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 30).

Madde 33'te de çıkışların ve erişim yollarının engelsiz ve açıkça görülebilir olmasına vurgu yapılarak yapı içindeki konumlarının da farklı kullanıcılara ait mekânlardan geçilmeden doğrudan erişilebilir olması gerektiği ifade edilmiştir.

Kaçış yolu sayısı ve genişliği

Madde 33- (6) Bütün çıkışların ve erişim yollarının aşağıda belirtilen şartlara uygun olması gerekir: a) Çıkışların ve erişim yollarının açıkça görülebilir olması veya konumlarının simgeler ile vurgulanması ve her an kullanılabilmesi için engellerden arındırılmış hâlde bulundurulması gerekir. b) Bir yapıda veya katlarında bulunan her kullanıcı için, diğer kullanıcıların kullanımında olan odalardan veya mekânlardan geçmek zorunda kalmaksızın, bir çıkışa veya çıkışlara doğrudan erişim sağlanması gerekir (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 33).

Madde 34'te yangın güvenlik hollerinin acil durum anında engelli ya da yaralıların bekletilebileceği şekilde yapılması gerektiğine değinilmiş, kişilerin hareketlerini engellemeyecek şekilde tasarlanmasını şart kılmıştır.

Yangın güvenlik holü

Madde 34- (1) Yangın güvenlik holleri; kaçış merdivenlerine dumanın geçişinin engellenmesi, söndürme ve kurtarma elemanlarınca kullanılması ve gerektiğinde engellilerin ve yaralıların bekletilmesi için yapılıdır. Hollerin, kullanıcıların kaçış yolu içindeki hareketini engellemeyecek şekilde tasarlanması şarttır (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 34).

Kaçış yollarının erişilebilir olması gerektiğine dair hükme madde 35'te yer verilmiştir.

Kaçış Yolları Gereklere

Madde 35- (1) Bütün yapılar için bu Kısımda belirtilen imkânlardan biri veya daha fazlası kullanılarak kaçış yolları sağlanır. Yapının kullanımında olduğu sürece zorunlu çıkışların kolayca erişilebilir, kapıların açılabilir durumda olması ve önlerinde engelleyicilerin bulunmaması gerekir (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 35).

Madde 41'de kaçış merdivenlerine dair özelliklere yer verilen yönetmelikte, yangın merdiveninin güvenli bir şekilde erişilebilir olmasından bahsetmektedir.

Kaçış merdiveni özellikleri

Madde 41-(2) Kaçış merdiveninin, zemin düzeyindeki dışarı çıkışın görülebildiği ve engellenmediği hol, koridor, fuaye, lobi gibi bir dolaşım alanına inmesi hâlinde, kaçış merdiveninin indiği nokta ile dış açık alan arasındaki uzaklık, kaçış merdiveni bir kattan daha fazla kata hizmet veriyorsa ise 10 m'yi aşamaz. Yağmurlama sistemi olan yapılarda bu uzaklık en fazla 15 m olabilir. Dışa açık alanın, kaçış merdiveninin indiği noktadan açıkça görülmesi ve güvenli bir şekilde doğrudan erişilebilir olması gerekir. İç kaçış merdivenlerinden boşalan kullanıcı yükünü karşılayacak yeterli genişlikte dışa açık kapı bulunması şarttır (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 42).

Oteller, moteller ve yatakhanelerde bulunan bölmelerin kaçış alanlarına engelsiz erişimlerinin sağlanması gerektiği madde 50 de ifade edilmiştir.

Oteller, moteller ve yatakhaneler

Madde 50- (6)- b) Duman kesicileri ile oluşturulan bölmelerin her birinden bir çıkışa, kaçış merdivenine, dış kaçış geçidine veya kaçış rampasına doğrudan engelsiz erişim imkânı sağlanması gerekir (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 50).

Acil durum asansörlerinin engelli kişilerin tahliyesinde de tesis edilebileceğine dair hüküm madde 63'te yer almaktadır.

Acil durum asansörü

Madde 63- (1) Acil durum asansörü; bir yapı içinde yangına müdahale ekiplerinin ve bunların kullandıkları ekipmanın üst ve alt katlara makul bir emniyet tedbiri dâhilinde hızlı bir şekilde taşınmasını sağlamak, gerekli kurtarma işlemlerini yapmak ve aynı zamanda engelli insanları tahliye edilebilmek üzere tesis edilir. Asansör, aynı zamanda normal şartlarda binada bulunanlar tarafından da kullanılabilir. Ancak, bir yangın veya acil durumda, asansörün kontrolü acil durum ekiplerine geçer (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 63).

Acil durum yönlendirmesi, algılama uyarı sistemlerine madde 73 ve madde 75'te yer verilen yönetmelikte sistemlerin görülebilir ve kolayca erişilebilir şekilde olması gerektiği ifade edilmiştir.

Acil durum yönlendirmesi

Madde 73- (1) Birden fazla çıkışı olan bütün binalarda, kullanıcıların çıkışlara kolaylıkla ulaşabilmesi için acil durum yönlendirmesi yapılır. Acil durum hâlinde, bina içerisinde tahliye için kullanılacak olan çıkışların konumları ve bina içerisindeki her bir noktadan planlanan çıkış yolu bina içindekilere gösterilmek üzere, acil durum çıkış işaretlerinin yerleştirilmesi şarttır (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 73).

Algılama ve uyarı sistemi

Madde 75- (1) Yangın algılama ve uyarı sisteminin, el ile, otomatik olarak veya bir söndürme sisteminden aldığı uyarılardan biri veya birkaçı ile devreye girmesi gerekir. (2) El ile yangın uyarısı, yangın uyarı butonları ile yapılır. Yangın uyarı butonları yangın kaçış yollarında tesis edilir. Yangın uyarı butonlarının, bir kattaki herhangi bir noktadan o kattaki herhangi bir yangın uyarı butonuna yatay erişim uzaklığının 60 m'yi geçmeyecek şekilde yerleştirilmesi gerekir. Engelli veya yaşlıların bulunduğu yerlerde bu mesafe azaltılabilir. Tüm yangın uyarı butonlarının görülebilir ve kolayca erişilebilir olması gerekir. Yangın uyarı butonları, yerden en az 110 cm ve en fazla 130 cm yüksekliğe yerleştirilir. Aşağıda belirtilen binalarda yangın uyarı butonlarının kullanılması mecburidir (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 75).

Mevcut binalarda kaçış yollarına erişim için konumlarının simgeler ile belirtilmesi ve algılanabilir olmasına dair hükme madde 148'de yer verilmiştir.

Mevcut Binalar İçin Özel Hükümler- Kaçış yolu sayısı ve genişliği

Madde 148-(1) ç) Bütün çıkışların ve erişim yollarının, açık-seçik görülebilir olması veya konumlarının simgeler ile vurgulanması ve her an kullanılabilmesi için engellerden arındırılmış durumda bulundurulması şarttır (Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, m. 148).

Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği: 05.02.2008 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmeliğin amacı ve kapsamı madde 1’de ifade edilmiştir.

Madde 1- (Değişik:RG-29/12/2018-30640) (1) Bu Yönetmeliğin amacı, 29/6/2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanuna göre faaliyet gösteren Merkez ve İl Yapı Denetim Komisyonlarının, yapı denetim kuruluşlarının ve laboratuvarların kuruluş ve çalışmaları; yapı denetim kuruluşlarında ve laboratuvarlarda görev alacak denetçi mimar ve mühendisler ile diğer görevlilerde aranacak nitelikler; ilgili idare, proje müellifi, yapı müteahhidi, şantiye şefi, yapı sahibi ile yapı denetim kuruluşu ortaklarının görev ve sorumlulukları; yapı denetimi hizmet sözleşmesinin düzenlenmesine, feshi ve hizmet bedellerinin ödenmesi; hizmet bedeline esas yapı yaklaşık maliyetinin belirlenmesine esas birim maliyet veya maliyetlere; yapılara sertifika verilmesine, yapı denetim kuruluşları ve laboratuvarlardan alınacak teminatın türü, tutarı, iadesi ile irat kaydedilmesine, idari yaptırımlara ve Kanunun uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir (Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği, m. 1).

30.05.2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle birlikte söz konusu yönetmelikte erişilebilirlik ile ilgili ciddi yaptırımlar getirilmiştir. Yapılan düzenlemeyle yönetmelik ekinde yer alan denetim formlarında erişilebilirliğe dair bazı düzenlemeler ve yeni bölümler eklenmiştir.

Mimari Proje Kontrol Formunda yer alan Yerleşim Planı bölümünde bahçe yolunda yer alan rampa, umumi yapılarda bahçe girişinden bina girişine kadar olan bölgede hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretlemesi, umumi bina otoparklarında engelli park yeri işaretlemesinin gösterilmesi; Planlar Bölümünde umumi binalarda erişilebilir tuvalet gösterimi, umumi bina kapalı otoparklarında engelli park yeri gösterimi ve yine umumi binalarda bina girişinden danışma bankosuna kadar hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretlemesi; Kesitler Bölümünde ise rampa, erişilebilir tuvaletler ve hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri uygulanmış güzergâha dik farklı ölçeklerde kesitlerin hazırlanması; Görünümler Bölümünde ise rampa ve erişilebilir tuvaletlere ait görünüşlerin yer almasına dair düzenlemeler yapılmıştır. Mimari Proje Kontrol Formunda yapılan düzenlemelere ilave olarak Erişilebilirlik bölümü eklenmiştir. 14 maddenin yer aldığı bölümde yeni bir form olarak hazırlanan Erişilebilirlik Kontrol Formu’na atıflar yapılmıştır (Bkz. Tablo 4.1).

Tablo 4.1. *Mimari Proje Kontrol Formu Erişilebilirlik Bölümü (Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği, 2008)*

9. ERİŞİLEBİLİRLİK		
Binanın vaziyet planının erişilebilir vaziyet planı kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		
Binanın giriş katı planının erişilebilir giriş katı planı kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		
Binanın bütün kat planlarının erişilebilir kat planı kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		
Binanın bahçe girişi, bahçe yolları, bina girişi ve bina içi rampalarının erişilebilir rampa detayı kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		
Binanın bahçesindeki kaldırımların erişilebilir kaldırım detayı kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		
Binanın ve bahçesindeki merdivenlerin erişilebilir merdiven detayı kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		
Binadaki asansör imalatlarının erişilebilir asansör kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		
Binadaki erişilebilir tuvaletlerin (engelli tuvaletlerinin), erişilebilir tuvalet (engelli tuvaleti) kontrol formuna uygunluğu sağlanmıştır.		

Yapı denetimi kontrol formları içerisinde ilk defa yer alan Erişilebilirlik Kontrol Formunda ise yapı denetim firmalarının proje aşamasında ve proje uygulama sürecinde vaziyet ve kat planlarında; bahçe girişi, bahçe yolu, kaldırım, bina girişi, rampa, merdiven, asansör, kapılar, erişilebilir tuvalet, yönlendirme ve işaretlemeler, acil durum ve binan tesisatı gibi tüm düzenlemelerin erişilebilirlik standartlarında yer alan ölçü ve ölçütlere uygunluğunu kontrol edebileceği sorular yer almaktadır.

Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönetmelik: 31.07.2009 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik kamu hizmetlerinin nitelikli olması için gerekli usul ve esasları belirlemektedir. Engellilerle ilgili tedbirlere yer verilen yönetmelikte “İdare, sunduğu kamu hizmetlerinin özürülüler tarafından kolayca erişilebilir olması için gerekli tedbirleri alır (Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönetmelik, m.7).” hükmüyle kamu hizmetlerinin erişilebilir olmasını idarenin sağlaması gerektiği ifade edilmiştir.

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği: 11.01.2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik halk, çocuk, ihtisas kütüphanelerinin hizmetlerine ilişkin esasları içermektedir. Kütüphanelerin engelli, yaşlı, eve bağımlı kişilere de uygun hizmetler sunması ve engellilerin kütüphane hizmetinden tam olarak yararlanabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği 7, 11, 31 numaralı yönetmelik maddelerince hüküm altına alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği: 20.03.2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik, her derece ve türdeki özel öğretim kurumlarının açılış ve işleyişiyle ilgili usul ve esasları düzenlemektir. Kurum binalarında erişilebilirlikle ilgili hükme madde 11’de yer verilmiş olup, zemin kat haricinde diğer katlarda engelli bireyler için bölümleri olan yapılarda asansör yapılması zorunlu kılınmıştır.

Gerçek Kişiler Ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri İle Kamu Kurum Ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği: 04.09.2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikte madde 1’de, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurum ve kuruluşlarınca açılan aile danışma merkezlerinin personel ve hizmet standardı, etik kuralları, ücret tarifeleri, açılması ve kapatılması işlemleri, faaliyetleri, denetimleri ve diğer hususlara ilişkin usul ve esasları düzenlemeyi amaç edindiği ifade edilmektedir. Madde 6’nın 4’üncü fıkrasının e bendinde açılış başvurusunda merkezin hizmet vereceği yapının erişilebilir olduğuna dair kurucunun yazılı beyanı istendiği hüküm altına alınmıştır.

Kadın Konukevlerinin Açılması Ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik: 05.01.2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik bakanlık, belediye ve sivil toplum kuruluşlarına ait kadın konuk evlerinin hizmetin çeşit ve niteliğini de ele alan usul ve esasları belirlemektedir. Yönetmelikte 8’inci maddenin 8’inci fıkrasında “Konukevi binalarının engelliler için erişilebilir olması sağlanır (Kadın Konukevlerinin Açılması Ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, m. 8).” hükmü ile konukevlerinin erişilebilir olması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

İşyeri Bina Ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık Ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik: 17.07.2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına giren bütün işyerlerini kapsamakta ve işyeri bina ve eklentilerinin asgari sağlık ve güvenlik şartlarını belirlemektedir. Yönetmelik ekinde engelli çalışan bulunduran iş yerleri için uyulması gereken erişilebilirlik standartları belirtilmiştir.

Engelli çalışanlar

61 - Engelli çalışanların bulunduğu işyerlerinde bu çalışanların durumları dikkate alınarak gerekli düzenleme TS 9111- TS 12460 standartları göz önünde bulundurularak yapılır. Bu düzenleme özellikle engelli çalışanların doğrudan çalıştığı yerlerde ve kullandıkları kapı, geçiş yeri, merdiven, servis araçları, duş, lavabo ve tuvaletlerde yapılır (İşyeri Bina Ve Eklentilerinde Uygulanacak Asgari Sağlık Ve Güvenlik Şartları).

Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Yönetmeliği: 2005 yılında kabul edilen Engelliler Hakkında Kanun'un geçici 2'nci ve 3'üncü maddelerinde yer alan umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarını kapsayan 20.07.2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelikte, erişilebilirliğin izlenmesi ve denetimini yapacak komisyonların çalışma esaslarını belirtmektedir. Komisyon, vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında il müdürü, kanun'un geçici 3'üncü maddesinde belirlen Bakanlıkların taşra teşkilatında görevli tercihen mimar, mühendis, şehir plancısı, peyzaj mimarı veya inşaat teknikerlerinden birer asil ve birer yedek üye ile toplam beş kişiyi geçmeyecek şekilde, engellilerle ilgili konfederasyonların farklı engel gruplarını temsil eden, o ilde mukim tercihen engelli bireylerden ikişer asil ve ikişer yedek üyeden oluşmaktadır. Komisyon, Türk Standartları Enstitüsünün erişilebilirlikle ilgili yayınladığı TS 9111, TS 12576, TS 12460, TS ISO 23599, TS 13536, TS ISO 23600 ve diğer erişilebilirlik standartlarını esas alıp, standartlarda yer alan ölçü ve ölçütlerin teknik açıdan sağlanmasının mümkün olmadığı durumlarda ise erişilebilirlik formundaki ölçütlere göre denetim yapmaktadır. Denetim sonucu erişilebilirliğe uygun olmayan umuma açık yapıların, açık veya kapalı alanların, toplu taşıma araçlarının yetkililerine para cezası uygun olan yerlerin ve araçların yetkililerine ise valilikçe hazırlanan erişilebilirlik belgesi verilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği: 07.09.2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel örgün ortaöğretim kurumlarında eğitim, öğretim, yönetim ve işleyişe ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Yönetmelik yer alan madde 95'te " Okul binaları, tesisleri ve bahçesi engelli bireylerin ulaşılabilirlik gereklerine uygun olarak düzenlenir (Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, m. 95)." hükmüyle yapının erişilebilir olması zorunlu kılınmıştır. Aynı yönetmeliğin 97 ve 98'inci maddesinde derslik, atölye ve laboratuvarların engelli bireylerin yararlanabileceği şekilde düzenlenmesi gerektiğine dair hükümler yer almaktadır.

Yapı İşlerinde İş Sağlığı Ve Güvenliği Yönetmeliği: 05.10.2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik, yapı işyerindeki iş sağlığı ve güvenliği şartlarını belirlemektedir. Yönetmeliğin ekinde yer alan maddelerde engelli çalışan bulunduran işyerlerinde, gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Ek 4te yer alan yapı alanları için asgari sağlık ve güvenlik Şartları: Engelli alıŐanlar 67– Engelli alıŐanların çalıştığı işyerlerinde, engel durumları dikkate alınarak gerekli olan her türlü düzenlemeler yapılır. Bu düzenlemeler engelli çalışanların özellikle çalışma yerleri ile kullandıkları kapılar, geçiş yerleri, merdivenler, duŐlar, lavabolar ve tuvaletlerde yapılır (Yapı Alanları İçin Asgari Sağlık Ve Güvenlik Şartları).

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği: 14.06.2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik yaşam kalitesi yüksek çevreler oluŐturmak için mekânsal planların uygulama ve yapımına dair esasları içermektedir. Yönetmelikte erişilebilirliğe değinen hükümlere de yer verilmiştir.

Madde 4’te yer alan ulaşım ana planı ve uygulama imar planında erişilebilirlik konusunda gerekli uygunlukları sağlaması gerektiği ifade edilmiştir.

Tanımlar

Madde 4- j) Ulaşım ana planı: Őehrin mekânsal, sosyal ve ekonomik özelliklerine göre ulaşım ihtiyaç ve talepleri ile sürdürülebilir geliŐmeyi dikkate alarak; Şehir ve yakın çevresinin ulaşım sistemini, ulaşım ağını, standart ve kapasiteleri ile ulaşımın türlere dağılımını, kara, deniz ve hava ulaşımı ve bu ulaşım türlerinin birbirleriyle entegrasyonu, bu türlere ait transfer noktalarını, depolama ve aktarma merkezlerini, ticari yk koridorlarını ve toplu taşıma gzerghları ile gerektiğinde otopark, bisiklet ve yaya yolları, erişilebilirlik ve trafik konularında gereken ayrıntıları belirleyen, toplu taŐımaya ağırlık veren ve öncelikli kılan, kısa ve uzun dönemde ulaşım türlerine ait sorunlara çözüm önerilerini ortaya koyan, gerektiğinde Őehrin st ve alt kademe planları ile eŐgüdümlü olarak hazırlanabilen, plan paftası ve raporuyla bir bütün olan planı,

k) Uygulama imar planı: Nazım imar planı ilke ve esaslarına uygun olarak yörenin koşulları ve planlama alanının genel özellikleri, yapının kullanım amacı ve ihtiyaı, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik ve çevreye etkisi dikkate alınarak; yapılaşmaya ilişkin yapı adaları, kullanımları, yapı nizamı, bina yksekliti, taban alanı katsayısı, kat alanı kat sayısı veya emsal, yapı yaklaŐma mesafesi, n cephe hattı, ifraz hattı, kademe hattı, ada ayırım çizgisi, taşıt, yaya ve bisiklet yolları, ulaşım ilişkileri, parkları, meydanları, kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarını, gerektiğinde; parsel büyüklükleri, parsel cephesi ve derinliği, arka cephe hattı, yol kotu ve bu kotun altındaki kat adedi, bağımsız bölüm sayısı gibi yapılaşma ve uygulamaya ilişkin kararları, uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren ve varsa kadastral durumu iŐlenmiŐ olarak 1/1.000 ölçekte onaylı halihazır haritalar üzerinde, plan notları ve ayrıntılı raporuyla bir bütün olarak hazırlanan planı,

Mekânsal planlara ilişkin hazırlanan plan raporunda, erişilebilirlik ve mekânın etkin kullanımına ilişkin hususlarında raporda yer alması gerektiği madde 9’da ifade edilmiştir.

Plan Raporu

Madde 9 – (2) Plan raporunda, planın türü, ölçęęi, kapsamı ve özelliğine göre; vizyon, amaç, hedefler ve stratejiler belirlenerek, koruma-kullanma esasları, alan kullanım kararları, yoğunluk ve yapılaşmaya ilişkin konularda planlama esasları ve uygulama ilkeleri, eylem planları, açık ve yeşil alan sistemi, ulaşım, erişilebilirlik ve mekânın etkin kullanılması, gerektiğinde koruma, sağlıklaştırma ve yenileme program, alan ve projelerinin etaplama esasları, alan kullanım dağılımı tablosu gibi hususlarda açıklamalara yer verilir.

Nazım imar planı hükümlerini içeren 23'üncü madde de açı alan, yeşil alan, sosyal alt yapı alanlarının erişilebilir planlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Nazım imar planı

Madde 23 –(5) Açık ve yeşil alan ile diğer sosyal ve teknik altyapı alanları bir bütün olarak, erişilebilir şekilde merkezlerle birlikte planlanmalıdır.

Uygulama imar planlarına dair hükümler içeren 24'üncü maddesinin 5'inci fıkrasında taşıt yollarının bisiklet, yaya ve engelli için ayrılmış olan kısımlarının genişlikleri ilgili TSE standartlarına uymak şartıyla genişletilebileceği ifade edilmiştir. Aynı maddenin 6'ncı fıkrasında ise kentsel ve sosyal alt yapı alanlarına, kamu ortak mekânlarına hareket kısıtlığı bulunan bireylerin erişimini kolaylaştırıcı tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir. Uygulama imar planının hazırlanma sürecinde ise hizmetlere erişilebilirlik konusunda gerekli analiz ve araştırma yapılması gerektiği de 10'uncu fıkrada belirtilmiştir.

Uygulama imar planı

Madde 24 –(5) Araç trafiğine ayrılmış şerit sayısını azaltmamak ve ilgili TSE standartlarına uymak kaydıyla; taşıt yollarının yaya, engelli ve bisiklet kullanımına ayrılmış kısımlarının genişlikleri, nazım imar planında değişikliğe gerek olmaksızın uygulama imar planında artırılabilir.

(6) Uygulama imar planlarında, öncelikle engelliler, çocuklar ve yaşlılar gibi kamu ortak mekânlarını kullanmakta zorluk çeken ve hareket kısıtlığı bulunan kişilerin kentsel kullanımlara, sosyal altyapı alanlarına erişimini ve kullanımını sağlayıcı ve kolaylaştırıcı tedbirlerin alınması amacıyla tasarım ilkeleri geliştirilmesi esastır.

(10) Uygulama imar planlarının hazırlanması sürecinde, aşağıda genel başlıklar halinde belirtilen konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir; bu veriler kapsamında aşağıdaki analiz ve araştırmalar yapılır:

1) Hizmetlere erişilebilirlik.

Koruma amaçlı imar planlarında erişilebilirliğin dikkate alınarak hazırlanması gerektiği madde 27'de ifade edilmiştir.

Koruma amaçlı imar planı hazırlama ilkeleri

Madde 27 –e) Koruma amaçlı imar planı; daha geniş alanları kapsayan bir planın parçası olması halinde, plan bütününde diğer alanlarla sürekliliği, bütünlüğü, uyumu ve erişilebilirliği dikkate alınarak bütünleşik bir yaklaşım ile hazırlanır.

Bütünleşik kıyı alanlarına dair planlama ilkelerine yer veren 29’uncu madde de kıyılarından herkesin eşit şekilde yararlanabilmesi için erişilebilirliğin sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Planlama ilkeleri

Madde 29 – b) Kıyıya denizden veya karadan erişilebilirlik, kıyılarından yararlanmada kamu yararı ve eşitlik ilkesi çerçevesinde stratejilerin geliştirilmesi,

Madde 30’da kentsel tasarım projelerinin hazırlanmasına ilişkin verilen hükümde sokak ve meydanlara güvenli erişimin sağlanması gerektiğini esas kılmıştır.

Projenin hazırlanması

Madde 30 – (9) Sokak ve binaların tasarımında erişilebilirlikle beraber mekânların aydınlatılması, sokakların birbiriyle ilişkisi, sokak ve meydanlara güvenli erişim ortamının sağlanması da esas alınır.

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği: 29.03.2015 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik çocuk destek merkezlerinin hizmet standartlarını belirlemektedir. Merkez binası özelliklerini içeren 52’inci maddenin 8’inci fıkrasında “Merkezin kapalı ve açık alanlarında engelliler ve hareket kısıtlılığı olanlar için erişilebilirlik düzenlemeleri yapılır (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, m. 52).” hükmü ile yapının erişilebilir olması için gereken düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Özel Kreş Ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş Ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik: 30.04.2015 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik özel kreş, gündüz bakımevleri ve özel çocuk kulüplerinin işleyişine ve hizmetine ait usul ve esasları içermektedir. Yönetmelikte yapıya ait özellikleri içeren 17’nci madde de “u) Kuruluşta hafif bedensel engelli olan çocukların olması halinde, bina girişlerinden en az biri, düz veya eğimi 1/12 den fazla olmayan rampa ile bağlanır ve özel tuvalet bulunur (Özel Kreş Ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş Ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik, m.17).” hükmüne yer verilmiştir.

Alışveriş Merkezleri Hakkında Yönetmelik: 26.02.2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik, alışveriş merkezlerinin ortak alanlarının özel gereksinime sahip tüm bireyler için uygun standartlarda yapılmasını belirten hükümlere madde 6 ve madde 10 da yer verilmiştir.

Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği: 04.11.2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikte engelli bireylere yönelik açılacak olan özel bakım merkezlerinin usul ve esasları belirtilmektedir. Merkez bölümleri ve merkez binasında erişilebilirlik standartlarına uyulması konusunda ifadelere yer veren yönetmelikte, merkez açmak için yapının erişilebilirlik standartlarına uygun olarak hazırlanmış proje istenildiğine madde 4’te yer verilmektedir.

Merkez binasının kullanımı ve fiziksel özelliklerini içeren madde 7’de yapının standartlara uygun olarak erişilebilir olması gerektiği, merkezin bedensel engelli bireylere hizmet vermesi halinde asansör veya merdiven asansörü bulundurması gerektiği zorunlu kılınmıştır.

Merkez bölümlerinden ıslak hacimlerde kullanılacak malzemelerin bireylerin güvenliğini tehlikeye atmayacak yapıya sahip olması gerektiği, mekân tefriş ve yerleşimlerinin ilgili standartlara uygun yapılması gerektiği madde 9’da hüküm altına alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Resmi Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar Ve Okul Pansiyonları Yönetmeliği: 25.11.2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve resmi ortaokullar, imam-hatip ortaokulları, ortaöğretim kurumları ile özel eğitim okullarındaki yatılılık, bursluluk, sosyal yardımlar ve okul pansiyonlarıyla ilgili usul ve esasları düzenlemektedir. Yönetmelikte pansiyonların açılabilmesi için madde 34’te “a) Binanın, yapı kullanma izin belgesi ve engellilerle ilgili ulaşılabilirlik kriterlerine uygun olduğuna dair rapor (Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Resmi Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar Ve Okul Pansiyonları Yönetmeliği, m.34).” hükmüyle yapının erişilebilirlik standartlarına uygun olması zorunlu kılınmıştır.

Özel Öğrenci Barınma Hizmetleri Yönetmeliği: 06.05.2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik, öğretim kurumlarındaki öğrencilerin öğrenim sürelerinde barınma ihtiyaçlarını karşılayacakları işletmelerin usul ve esaslarını düzenlemektedir. Yönetmelikte kurum binalarında erişilebilirliğin sağlanması için madde 9’da yer alan hüküm yer almaktadır.

Kurum binaları

Madde 9- (3) Zemin katı dışında kurum açılacak binalarda, asansör veya engellilerin erişilebilirliğini sağlayan taşıma ve iletme sistemlerinin bulunması gereklidir. Ancak kuruma ait binanın zemin katında barınma hizmetinin verilebilmesi ve bu kata engelli

erişilebilirliğinin sağlanması halinde diğer katlar için engelli erişilebilirlik şartı aranmaz (Özel Öğrenci Barınma Hizmetleri Yönetmeliği, m. 9).

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği: 03.07.2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik uygulama imar planı olan bölgelerde çevre şartlarına uygun yapılaşmayı ve yapıyı içeren projelendirmeye, denetime ilişkin hükümleri içermektedir. Yönetmelikte erişilebilirliğe birçok hükümde değinilmiştir.

Genel ilkelere dair hükümler içeren 5’inci madde de 20, 21 ve 22’inci fıkralarda hazırlanan projelerin erişilebilirlik standart ve mevzuatlarına uygun olması gerektiği ifade edilmiştir. Yapılı çevrede bilgilendirme ve işaretlemelerin de erişilebilirlik standartlarına uygun düzenlenmesi gerektiği, idarenin erişilebilirlik standartlarına uymak ve uygulamakla zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

Genel İlkeler

Madde 5– (20) Yapı ruhsatı talep edilen projelerde ayrıca; afet, deprem, yangın, otopark, enerji verimliliği, sığınak, asansör, yapı malzemeleri, gürültüye karşı korunma, ısı ve su yalıtımı, yapı denetimi, iş güvenliği, iskele, erişilebilirlik ve çevre gibi konulardaki yapıya ilişkin hükümler içeren mevzuata da uyulur.

(21) Hazırlanan projelerin öncelikle bu Yönetmelik ve bu Yönetmelikte atıfta bulunulan mevzuatın hükümlerine uyulmak kaydıyla Türk Standardları Enstitüsü (TSE) standartlarına uygun olarak hazırlanması zorunludur.

(22) İlgili idare, erişilebilirlik mevzuat ve standartlarında getirilen hükümlere uymakla ve bunları uygulamakla yükümlüdür. Sahanlık, kat sahanlığı, ara sahanlık, merdiven, asansör, kapı ve koridor ölçüleri, rampa eğimleri, genişlikleri ile korkuluk ve küpeşterleri gibi bina içi erişimle ilgili mekânların ölçüleri bu Yönetmelikte belirtilen ölçülerden az olmamak üzere, erişilebilirlik standartlarına uygun olarak düzenlenir. Yapılı çevrede erişilebilirlik standartlarına uygun yönlendirme, bilgilendirme ve işaretlemelerin yapılması zorunludur. Ayrıca ilgili idare, yörenin koşullarını göz önünde bulundurarak engellilerle ilgili gerekli önlemleri almaya yetkilidir.

(27) (Değişik:RG-28/7/2018-30492) Tek bağımsız bölümlü konutlar hariç kat adedi 3 olan binalarda asansör yeri bırakılması, 4 ve daha fazla olan binalarda ise asansör tesisi zorunludur (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 5).

15’inci madde de bahçe tesviyeleri yapılırken erişilebilirlik standartlarına uygun düzenlemelerin yapılmasının gerektiği belirtilmiştir. Bahçede ve bahçeden bina girişine kadar olan ulaşım alanında yapılacak rampa ya da farklı çözümlerde erişilebilirlik standartlarına uygun uygulama yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Bahçe tesviyelerine ilişkin esaslar

Madde15-(6) Bahçe tesviyelerinde engelliler için erişilebilirlik standartlarına uygun düzenlemelerin yapılması zorunludur.

(7) Bahçe girişinden bina girişine kadarki güzergâhta yer alan eğimlerin %5'ten fazla olması durumunda öncelikle 30 uncu maddede yer alan ölçü ve özelliklerde rampa düzenlenir. Rampa yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda erişilebilirlik mevzuat ve standartlarına uygun diğer tedbirler alınır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 15).

Yapılaşmada idarenin yükümlülüğüne dair hükümler içeren 26'ncı madde de kamu hizmetinin yürütülebilmesi için ilgili standart ve mevzuatlara uymak, alt yapı yapımı, kullanımı ya da onarımında gerekli erişim ve güvenlik önlemini almak zorunda olduğu ifade edilmiştir.

Yapılaşmada idarenin yükümlülükleri

Madde 26- (1) İdareler; tasarrufu altındaki yol, meydan, otopark, park, yaya bölgesi, kaldırım gibi yerler ile bunlar üzerindeki kamu hizmetlerinin yürütülebilmesi için, TSE standartlarına ve ilgili mevzuatına göre;

(2) Birinci fıkrada belirtilenlerin ve her türlü altyapının yapımı ve kullanımı ile bakım ve onarımı sırasında yaya sirkülasyonunun engellenmemesi, engellilerin erişiminin, can ve mal güvenliğinin sağlanması zorunludur (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 26).

Yapı piyes ve ölçülerinin belirtildiği 29'uncu madde de piyes ve koridor ölçülerinin erişilebilirlik mevzuatına uygun olmak zorunda olduğu hüküm altına alınmıştır.

Yapı piyesleri ve ölçüleri

Madde 29- (5) Birinci fıkrada belirtilen bu piyesler ile koridor ölçüleri engellilerin de kullanımını sağlayacak standartlara ve erişilebilirlik mevzuatına uygun olmak zorundadır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 29).

Bina giriş ve rampalarının niteliklerini içeren 30'uncu maddenin 8'inci fıkrasında kaplama malzemelerinin kişi hareketlerini güçleştirmeyen ve kaymaya neden olmayan malzemelerden olması gerektiği ifade edilmiştir. 9 ve 10'uncu fıkrada ise genişlik, sahanlık, korkuluk, küpeşte gibi yapı elemanlarının TS 9111 standardına uygun olması zorunlu kılınmıştır.

Bina girişleri ve rampaları

Madde 30-(8) Döşeme kaplamalarında kaymayı önleyen, tekerlekli sandalye ve koltuk değneği hareketlerini güçleştirmeyen, standardına uygun malzeme kullanılması zorunludur.

(9) Binalarda ve girişlerinde engellilerin erişimine yönelik TS 9111 Standardına uyulması zorunludur.

(10) Rampaların kenar korumaları, genişlikleri, sahanlıkları, korkuluk ile küpeşte ve kaplama malzemeleri engellilerin de dolaşımına olanak sağlayacak şekilde TS 9111 standardına uygun yapılmak zorundadır.

(11) Bina girişlerinde engellilere yönelik ön bahçede parsel sınırına kadar giriş rampası veya merdivene bitişik dar kenarı en az 0.90 metre ve alanı en az 1.20 m² engelli asansörü yeri ya

da mekanik kaldırma iletme platformu yapılır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle engellilerin kullanımı için farklı uygulama yapılabilir.

(12) Bina girişinde ve bina içinde bulunan rampaların eğimleri aşağıdaki değerlere uygun olmak zorundadır:

<u>En fazla yükseklik</u>	<u>En fazla eğim</u>
15 cm ve daha az	1:12 (% 8)
16-50 cm arası	1:14 (% 7)
51-100 cm arası	1:16 (% 6)
100 cm üzeri	1:20 (% 5)

(13) Rampalarda ve ara sahanlıklarda kesintisiz olarak 0.90 metre yükseklikte 1. düzey ve 0.70 metre yükseklikte 2. düzey, elle tutulduğunda kolay kavranabilecek şekilde 32-45 mm çapında küpeşte bulunmak zorundadır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 30).

31'inci madde de merdivenlerin döşeme, kaplama, sahanlık ve korkuluklarının TSE standartlarına uygun olması zorunlu kılınmıştır.

Merdivenler

Madde 31- (1) (ç) Merdivenlerin her iki tarafında da engellilerle ilgili TSE erişilebilirlik standartlarına uygun korkuluk ve küpeşte yapılması, ayrıca sahanlık ve merdiven döşemelerinde ve kaplamalarında da standartlara uyulması zorunludur (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 31).

Asansörlere dair hüküm içeren madde 34'te bina girişinden itibaren asansöre ulaşınca kadar erişilebilirlik standartlarına uygun düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Asansör donanımlarının da erişilebilirlik standartlarına uygun olması gerektiği aynı maddenin 10'uncu fıkrasında belirtilmiştir.

Asansörler

Madde 34- (9) Asansörlere bina girişinden itibaren erişilebilirlik standartlarına uygun engelsiz erişim sağlanması zorunludur.

(10) Asansörler, erişilebilirlik standartlarına uygun gerekli donanımlara sahip olmak zorundadır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 34).

Madde 47'de pasajlar ve alışveriş merkezlerine dair hükümlere yer veren yönetmelikte, giriş, çıkış ve merdivenlerin erişilebilirlik standartlarını sağlaması gerektiği ifade edilmiştir.

Pasajlar ve alışveriş merkezleri

Madde 47-1) Ticaret bölgelerinde yapılacak pasajların:

b) Her biri 1.50 metreden dar olmayan en az 2 giriş-çıkış kapısı ile yeteri kadar havalandırma bacası veya tertibatını haiz bulunması, pasaj giriş ve çıkışlarının erişilebilir olması,

c) Birden fazla katlı olmaları halinde her bir kat arasında bu Yönetmelikte belirtilen şartlara uygun merdiven olması ve erişilebilirlik standartlarına uygun düzenlemelerin yapılması, (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 47).

Madde 48'de umuma açık yapılarda tüm kullanıcıların ihtiyacının karşılanması amacıyla erişilebilirlik standardına uygun engelli tuvaletlerinin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Tuvaletler

Madde 48-(1) Yarıları kadınlar, yarıları erkekler için olmak üzere; iş hanı, büro, alışveriş merkezi, çarşı, pasaj ve mağaza gibi binalar ile otel ve benzerleri binalarda her 25 kişi için, en az birer adet, resmî binalar ile sinema, tiyatro gibi umumî binalarda ise her 50 kişi için en az birer adet tuvalet yapılması zorunludur. Bu yapılarda engellilerin erişiminin sağlanmasına yönelik tedbirler alınarak en az 1 kadın, 1 erkek olmak üzere engellilerin kullanımına ve erişilebilirlik standardına uygun tuvalet ayrılır.

(5) Umumî binalarda çalışan, müşteri ve ziyaretçi gibi tüm kullanıcıların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kapasite hesabına göre belirlenen büyüklük ve sayıda erişilebilirlik standardına uygun engelli tuvaleti yapılır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 48).

Ticari amaçla kullanılan bodrum katlarına erişilebilirlik standartlarına uygun rampa gibi önemler alınarak engellilerin ulaşımının sağlanması gerektiği madde 51'de belirtilmiştir.

Bodrumlar

Madde 51 - (4) Ticari alanlarda yapılan binaların ticari amaçla kullanılan bodrum katlarında döşemenin zemine gömülü olmama şartı aranmaz. Bu tür binalarda suni havalandırmanın sağlanması ile engellilerin dolaşımına olanak sağlayan erişilebilirlik standartlarına uygun rampa, yürüyen bant ve bunlar gibi önlemler alınır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 51).

Mimari estetik komisyonlarının çalışma usul ve esaslarının belirtildiği 66'ncı madde de komisyonun almış olduğu kararların erişilebilirlik standartlarına aykırı olmaması gerektiği ifade edilmiştir.

Mimari estetik komisyonları

Madde 66 -(12) Komisyon tarafından getirilecek kurallar engelliler ile ilgili erişilebilirlik standartlarına aykırı olamaz (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m. 66).

Otopark Yönetmeliği: 22.02.2018 Resmi Gazete'de yayımlanan otopark yönetmeliğinde otopark yapılması gereken bina ve tesislerde otoparkların miktar, ölçü, diğer şartlarının belirlenmesine dair hükümler yer almaktadır. Yönetmelikte yer alan engellilerin kullanımına yönelik hükümler aşağıda belirtilmiştir.

Genel esaslara dair hükümler içeren madde 4'te TSE standartlarına uyulması gerektiği, umumi bina ve bölge otoparklarında her 20 park yerinden birinin engelliler için ayrılması gerektiği ve ayrılan yerlerin özelliklerine dair hükümler yer almaktadır.

Genel Esaslar

Madde 4 –(6) ğ) Otoparklarda, 1/7/2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, 3/7/2017 tarihli ve 30113 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, 6/3/2007 tarihli ve 26454 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik, 19/12/2007 tarihli ve 26735 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, 15/5/1997 tarihli ve 22990 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Karayolları Kenarında Yapılacak ve Açılacak Tesisler Hakkında Yönetmelik, 5/12/2008 tarihli ve 27075 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği hükümlerine uyularak gereken önlemlerin alınması, engellilerin kullanımına yönelik düzenlemelerin yapılması zorunludur. Ayrıca, Türk Standartları Enstitüsünce hazırlanan ilgili tüm standartlara uyulur. Standartların bu Yönetmelikte belirlenen ölçü ve miktarlardan daha az olması halinde bu Yönetmelik hükümleri geçerlidir. Bu düzenin sağlanmasından ve yürütülmesinden belediyeler ve valilikler sorumludur.

ı) Umumi bina ve bölge otoparkları ile genel otoparkların giriş-çıkış ve asansörlerine en yakın yerlerinde birden az olmamak şartıyla, her 20 park yerinden birinin engelli işareti konularak engelliler için ayrılması zorunludur. Yol üstü otoparklarda engelliler için yapılacak düzenlemeler, trafik güvenliği esas alınarak yapılır.

o) Yol üstü araç park yeri için ayrılması gereken alanın ölçüleri en az 2,5x5,50 metredir. Engelli araçları için 1/30 oranında park yeri ayrılır (Otopark Yönetmeliği, m.4).

Bina ve parsel otoparklarının düzenlenme esasları

Madde 5 – 9) Birim otopark alanlarının uzun kenarı en az 4,90 metre, kısa kenarı ise engelliler için en az 3,50 metre diğerleri için en az 2,40 metre genişliğinde olmak zorundadır (Otopark Yönetmeliği, m.5).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Kamu Yapıları Denetim Hizmetleri Yönetmeliği:

05.06.2018 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik kamu yapılarının yapım işlerinde uyulacak usul ve esasları içermektedir. Yönetmelikte madde 5 ve madde 8’de denetim amiri ve denetim mühendis yardımcısının ulaşılabilirliğin ilgili standartlara göre uygulanıp uygulanmadığını denetlemekle yükümlü kılınmıştır.

Denetim âmiri

Madde 5 – z) Engelliler için ulaşılabilirliği sağlayan işlerin ilgili mevzuat ve Türk standartlarına uygun yapılıp yapılmadığını denetleyerek yapılmasını temin eder (Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Kamu Yapıları Denetim Hizmetleri Yönetmeliği, m. 5).

Denetim Mühendis Yardımcısı

Madde 8 - d) Engelliler için ulaşılabilirliği sağlayan düzenlemelerin ilgili mevzuat ve Türk standartlarına uygun yapılıp yapılmadığını denetler ve yapılmasını temin eder (Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Kamu Yapıları Denetim Hizmetleri Yönetmeliği, m. 8).

Yukarıda erişilebilirlikle ilgili hükümler içeren yönetmelikler dışında;

- Araçların İmal, Tadil Ve Montajı Hakkında Yönetmelik
- Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmî Kurum Ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği
- Bankacılık Hizmetlerinin Erişilebilirliğine Dar Yönetmelik, Yangın Yönetmeliği,
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği
- Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönetmelik
- Karayolları Trafik Yönetmeliği
- Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Resmi Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar Ve Okul Pansiyonları Yönetmeliği
- Özel Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik
- Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti İle Servis Ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik

gibi birçok mevzuatta bilgi, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel yaşama katılım gibi hak ve hizmetlere erişilebilirlik hükümlerine yer verilmiştir.

4.4. İlgili Diğer Mevzuatlar

Genelge 2002/58: 02.12.2002 tarihli genelgede kamu kurum ve kuruluşlarının, engelli bireylerin kendi kendilerine yetebilmeleri için gerekli düzenlemeleri yapmalarını, fırsat eşitliğini sağlayarak topluma kazandırılmalarının önemini vurgulamaktadır. Engelli kişilerin mesleki bilgi ve becerilerine göre istihdamlarının sağlanması için gerekli çalışmaların yapılması gerektiğini bildiren genelgede yapıyı çevrenin, açık ve kapalı alanların erişilebilirlik kriterlerine uygun bir şekilde düzenlenmesini de ilgili yönetmeliklere atıfta bulunarak bildirmiştir.

Genelge 2006/18: Başbakanlık genelgesinde, yerel yönetimlerin 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un geçici 2'nci maddesine istinaden, kamu binaları ve kamuya açık alanlar, toplu taşıma araçlarının erişilebilir hale getirilmesi ile ilgili düzenlemeleri yapmaları gerektiğini bildirmektedir.

Genelge 2010/79: Engelli kişilere yönelik sağlık hizmetlerinin sunumuna ilişkin genelgede sağlık hizmeti almak isteyen engelli bireylerin uygun ortamlarda verimli, hızlı

ve herkesle eşit kalitede hizmet alabilmesi için bazı hususlar yer almaktadır. Yapısal ve çevresel düzenlemelerle ilgili açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

- 3) Özürlülere yönelik sağlık hizmetlerinin verildiği sağlık kuruluşlarının iç ve dış mekanlarının mimari ve çevresel düzenlemelerine ilişkin olarak;
  - a) Düzenlemelerin TSE Standartlarına uygun olarak yapılması,
  - b) Ortak alanlarda ve asansörlerde her özür grubundaki kişilerin algılayabileceği şekilde yazılı, sesli ve görsel yönlendirmelerin yapılması,
  - c) Asansör, tuvalet, lavabo, müracaat bankosu v.b. gibi ortak alanların her özür grubuna hitap edecek şekilde düzenlenmesi, tekerlekli sandalye transferini kolaylaştıracak ve tekerlekli sandalye manevrasına imkan verecek şekilde gerekli görülen alanların tutunma barlarıyla desteklenmesi suretiyle düzenlemelerin yapılması,
  - d) Görme özürlüler için ortak alanlarda takip iz oluşturulması,
  - e) Sağlık kuruluşlarında, özürlülerin ve yakınlarının kendilerine tanınan öncelikler belirten tabelaların kolayca görebilecekler yerlere asılması, söz konusu bilgilere görme özürlülerin ulaşmalarını teminen braille alfabesinin de kullanılması, sağlanmalıdır.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ: 26.06.2011 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğde turizm tesislerinde bedensel engelliler düzenlemelerine dair tesis bahçe ve girişi, genel tuvaletler, yatak odaları, yeme içme ünitelerine ilişkin uyulması gereken esasları içermektedir.

Genelge 2011/01: İç İşleri Bakanlığının engellilere yönelik güvenlik hizmetlerine ilişkin genelgesinde; genel kolluk hizmetlerinde engellilere yönelik hususlar, idari işlemler nedeniyle polis birimlerine gelen engellilere yönelik hususlar, engelli şüphelilerin durumu, bir olaydan zarar gören, mağdur veya tanık olan engelliler, trafik hizmetlerinde engellilere yönelik hususlar, polis binaları ve polis merkezleri başlıkları altında engelli bireylerin hizmetlere ve yapılı çevreye erişilebilirliğinin sağlanması için uyulması gereken hususlar yer almaktadır.

Şehir İçi Yollar - Kaldırım Ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler Ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları İle İlgili Tebliğ: 14.09.2012 Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğ hareket kısıtlılığı bulunan bireylerle birlikte tüm yayaların, şehir içi yollarda yaya yollarını, kaldırımları, kavşakları ve yaya geçitlerini güvenli ve rahat bir şekilde kullanabilmeleri için TS 12576 “Şehir İç Yollar - Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları Standardı” kurallarına uyulmasını zorunlu kılmaktadır.

Genelge 2013/20: 16.08.2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Bakıma Muhtaç Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliğinde 5’inci maddenin 2’nci fıkrasının b bendinde ihtiyaç programının, 31’inci maddesi 2’nci fıkrasının b bendinde erişilebilirlik standartlarının Bakanlıkça belirleneceğinin hüküm altına alınması nedeniyle bu genelgede Özel Bakım Merkezlerinde Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik Uygulama Kılavuzu yayımlanmıştır.

Genelge 2014/11: 31.10.2014 tarihli genelge ekinde “Zihinsel Ve Ruhsal Engelli Bireylere Hizmet Verecek Özel Bakım Merkezlerinin Özellikleri” kılavuzuna yer verilerek bakım merkezlerinde kılavuzda belirtilen özelliklere uyulması gerektiği ifade edilmiştir. Kılavuzda birden fazla engeli ve hareket kısıtlılığı olan bireyler için merkezin zemin katta yer alan oda, ıslak hacim mekânlarının engelli bireylerin kullanımına göre düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Genelge 2017/04: 02.03.2017 tarihli genelge, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un da yer alan geçici 3’üncü maddesinin, 6’ncı ve 7’nci fıkralarının uygulanmasına ilişkin hükümlerde yer alan işlemler ve para cezalarının uygulanmasında idari para cezasının muhatabına ilişkin hususlar, idari para cezasının miktarının belirlemesine ilişkin hususlar, denetimlere ilişkin diğer hususları içermektedir.

Özel Öğrenci Barınma Hizmeti Kurumlarının Standartları ile Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönerge: Özel öğrenci barınma hizmetlerinin, nasıl gerçekleştirileceğine dair usul, esaslar ve kurum standartlarını belirlemek amacıyla 06.06.2017 tarihinde yayımlanmıştır. Yapının engelli bireyleri için erişilebilir olmasına dair maddeler aşağıda ifade edilmiştir.

Madde 11’de kapılardan geçişi engellememesi için nedeniyle eşik yapılmayacağı belirtilmiştir.

Madde 12’de kurumların bina ve bahçe girişlerinde engelli bireylerin rahat erişimi sağlayabilmeleri için gerekli tedbirlerin mevzuatlara uygun olarak alınması gerektiği ifade edilmiştir. Merdiven elemanlarının engelli bireylerin kullanımına uygun olması gerektiği de 2018 yılında yapılan değişiklik ile maddeye eklenmiştir.

Öğrenci yurtlarına ilişkin hükümler içeren madde 15’te engelli öğrencilerin kaldığı katlarda tuvalet, lavabo ve banyolardan en az bir tanesinin engelli kullanımına uygun olması gerektiği ifade edilmiştir. Personele ait lavabo ve tuvaletlerinde engelli personellerin kullanımına uygun olarak yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yatakhanelerde

ise odalardan en az birinin engelli erişimine uygun şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Madde 16'da özel öğrenci pansiyonlarında olması gereken bölümler yer almaktadır. Engelli öğrencilerin kaldığı katlarda lavabo, banyo, tuvaletlerden en az bir tanesinin, personellere ait tuvalet ve lavaboların engelli bireylerin kullanacağı şekilde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Madde 17 ve madde 18'de öğrenci apartları ve öğrenci stüdyo daireleri kurumlarında personel için ayrılan lavabo ve tuvaletlerin engelli personelin kullanacağı şekilde düzenlenmesi ve daire ve apartlardan bir tanesinin ıslak hacimlerinin de engelli bireylerin kullanacağı şekilde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi: 2018 yılı Ocak ayında yayımlanan yönerge 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununda yer alan 3'üncü ve 4'üncü maddeleri ve 25/8/2011 tarihli, 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 36'ncı maddesi ve Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinin 6'ncı maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Yönerge özel öğretim kurumlarında olması gereken tüm bölümleri ve araç gereçlerin standartlarını içermektedir. Kapı, merdiven, asansör, rampa, tuvalet gibi birçok yapısal noktada erişilebilirliğin sağlanması için ilgili standartlar bağlayıcı kılınmıştır. Bilgi ve hizmete erişilebilirliğe dair de gerekli imkânların sunulmasına vurgu yapılmıştır.

Genelge 2018/9:11 Eylül 2018 tarihinde Cumhurbaşkanlığından yayımlanan genelgede yeni yapılacak kamu idari hizmet binalarında kaynakların daha ekonomik ve verimli kullanılması için tasarım ve yapım aşamalarında dikkat edilmesi gereken esas ve standartları içeren Kamu Binaları Standartları Rehberi'nin yayımlanacağı bildirilmektedir. Rehber içeriğinde alan sınırları ve tanımları, yapıya ait inşaat alan hesaplamaları, genel ilke ve esaslar yer almaktadır.

Genelge 2019/1: 21.01.2019 tarihli genelge 2019 yılı Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Planını içermektedir. Tüm illerde İzleme ve Denetleme Planına göre İzleme ve Denetleme Programı hazırlanması gerektiği belirtilmektedir.

4.5. Standartlar

Türk Standardları Enstitüsü 1960 yılında 132 sayılı kanunla, her türlü madde ve mamüller ile usul ve hizmet standartlarını yapmak amacıyla kurulmuştur. Toplumun yaşam düzeyini yükseltmek için standardizasyon faaliyetlerini yerine getirmeye

çalışmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı olan Enstitü tarafından kabul edilen standartlar, standardın ilgili olduğu bakanlıkların onayı ile zorunlu kılınabilir.

TSE özel gereksinime sahip bireyler için günlük yaşamlarını rahat ve güvenli şekilde sürdürebilmelerini sağlamak amacıyla standartlar çıkarmıştır. Bu standartlar ve içeriklerine aşağıda yer verilmiştir.

TS 12460 Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü Ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları: Şehir İçi Yollar ve Bu Yollardaki Alt ve Üst Yapılar Özel Daimi Komitesince hazırlanmış olan standart 20 Nisan 1988 tarihinde TSE Teknik Kurulunun toplantısında kabul edilmiştir. Standart, raylı ve hafif raylı toplu taşıma sistemlerinde bulunan yer altı ve yerüstü istasyon tesislerinde, şehir içi yollarda özel gereksinimli bireylerin güvenli bir şekilde hareket etmelerini sağlamak için yapılması gereken düzenlemelerin tasarım kurallarını içermektedir.

TS 12694 Demiryolu Taşıtları - Yolcu Vagonları - Özürlü Yolcuların Tekerlekli Sandalyeleri İle Seyahatine Uygun Vagon Düzenlemeleri: Standart, Türk Standartları Enstitüsü Makina İhtisas Grubu tarafından 14 Temmuz 2011 tarihli toplantıda kabul edilmiştir. Standart tekerlekli sandalyeli yolcuların seyahat etmeleri için düzenlenmiş yolcu vagonlarına ait düzenlemeleri içermektedir. Standartta atıf yapılan doküman ya da standartlar:

- TS ISO 6440: Tekerlekli sandalyeler -Adlandırma, terimler ve tarifler
- TS 6462: Tekerlekli sandalye-Katlanabilir

TS 9111 Özürlüler Ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere: TS 9111: 1991 yılının revizyonu olarak hazırlanan standart 22 Kasım 2011 tarihinde TSE Teknik Kurulunda kabul edilmiştir. Standart, genel tasarım ilkeleri, temel ulaşılabilirlik konuları, ulaşılabilir güzergâh, binaların yakın çevresinin düzenlenmesi ile ilgili kurallar, bina ana giriş bölümlerinin düzenlenmesi ile ilgili kurallar, binalarda genel düzenleme kuralları, bina bölümlerinin düzenlenmesi ile ilgili kurallar, işaretleme, alarmlar ve bina tesisatı için kurallar, özellikle binalar için özel düzenleme kuralları, mevcut yapılar, tekerlekli sandalye kullanıcıları için ölçüler, yangın acil uyarı sistemleri, sinyal ve bilgilendirme konularına dair bina ve yakın çevresine erişilebilirliği sağlayacak fiziki düzenlemeleri içermektedir. Standartta atıf yapılan doküman ya da standartlar ise aşağıda ifade edilmiştir.

- TS EN 81-70: Asansörler - Yapım ve montaj için güvenlik kuralları - Yolcu ve yük asansörleri için özel uygulamalar - Bölüm 70: Özürlüler dâhil yolcu asansörleri için ulaşılabilirlik
- TS 12576: Şehir içi yollar - Özürlü ve yaşlılar için sokak, cadde, meydan ve yollarda yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları
- TS ISO 9386-1: Hareket engelliler için güç tahrikli kaldırma platformları - Emniyet, boyutlar ve işlevsel çalışma ile ilgili kurallar - Bölüm 1: Düşey kaldırma platformları
- TS ISO 9386-2: Hareket engelliler için güç tahrikli kaldırma platformları - Emniyet, boyutlar ve işlevsel çalışma ile ilgili kurallar - Bölüm 2: Oturan kullanıcılar, ayakta duran kullanıcılar ve tekerlekli sandalye kullanıcıları için eğik bir düzlemde hareket eden güç tahrikli merdiven tipi asansör

TS 12576 Şehir İçi Yollar - Kaldırım Ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler Ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları: Türk Standartları Enstitüsü'nün İnşaat İhtisas Grubu tarafından hazırlanan standart TSE Teknik Kurulu tarafından 14 Haziran 2012 tarihli toplantıda kabul edilmiştir. Standart kaldırım, yaya yolları, yaya geçitleri, kavşak noktaları, kent mobilyaları ve bina girişlerinde uyulması gereken yapısal kuralları ve işaretlemeleri belirtip, tüm yayaların güvenli ve rahat bir şekilde ulaşımını sağlayan tasarım kurallarını içermektedir. Standartta atıf yapılan doküman ya da standartlar:

- TS 7635: Şehir içi yollar - Yaya geçitleri seçim esasları
- TS 7636: Şehir içi yollar - Zebra yaya geçitleri
- TS 7768: Şehir içi yollar - Pelikan yaya geçitleri - yapım ve işleyiş kuralları
- TS 7937: Şehir içi yolları - Yaya kaldırımı boyutlandırma ve yapım esaslar
- TS 8022: Şehir içi yollar - Yaya alt geçitleri
- TS 8146: Şehir içi yol ve meydan ağaçlandırma kuralları
- TS 8357: Halka veya müşterilere açık tuvaletler (WC'ler) - Sınıflandırma ve genel kurallar
- TS 9111: Özürlüler ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için binalarda ulaşılabilirlik gerekleri
- TS 9826: Şehir içi yollar - Bisiklet yolları
- TS 10551: Şehir içi yollar - Otolar için otopark tasarım kuralları

- TS 11783:Şehir içi yollar - Otobüs durakları yer seçimi kuralları
- TS 11937: Şehir içi yollar - Işık kontrollü (sinyalize) hemzemin kavşak tasarım esasları
- TS 12254: Şehir içi yollar - Yolda ve yol kenarında yapılan inşaat ve tamirat işlerinde alınacak emniyet tedbirleri
- TS 12716: Şehir içi yollar- Yaya kaldırımı koruyucu engelleri - Tasarım kuralları
- TS EN 40-1: Aydınlatma direkleri - Bölüm 1: Tarifler ve terimler
- TS EN 40-2: Aydınlatma direkleri - Bölüm 2: Genel gerekler ve boyutlar

TS ISO 23599 Görme Özürlü Veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller - Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri: 14 Haziran 2012 tarihli toplantıda TSE İnşaat İhtisas Grubu tarafından hazırlanıp, TSE Teknik Kurulu'na kabul edilmiştir. Standart, az gören veya görme özürlü kişilere yönelik hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri şartlarını içermektedir.

TS ISO 23599'un Uygulamasına Yönelik Tamamlayıcı Standard: TS ISO 23599 ile birlikte kullanılan standart, Türk Standardları Enstitüsü İnşaat İhtisas Grubu'na bağlı TK11 İzolasyon, Kaplama ve Yardımcı Yapı Malzemeleri Teknik Komitesi tarafından hazırlanmış, 27 Aralık 2012 tarihli toplantıda TSE Teknik Kurulu tarafından kabul edilmiştir. İlave hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretlerini, uygulanma şekillerini içermektedir. Standartta atıf yapılan doküman ya da standartlar:

- TS ISO 23599: Görme özürlü veya az görenler için yardımcı mamuller - Hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretler

TS ISO 23600 Görme Engelliler İle Görme Ve İşitme Engelliler İçin Yardımcı Mamuller - Yaya Trafik Işıkları İçin Sesli Ve Hissedilebilir Sinyaller: Standart TSE İnşaat İhtisas Grubu'na bağlı olan TK11 İzolasyon, Kaplama ve Yardımcı yapı Malzemeleri Teknik komitesi tarafından hazırlanıp, 27 Aralık 2012 tarihinde TSE Teknik Kurulu'nun onayıyla kabul edilmiştir. Standart, yaya trafik ışıklarında kullanılan hissedilebilir ve sesli sinyallerde olması gerekenleri belirleyip tüm yayaların güvenli bir şekilde hareket etmelerini amaçlamaktadır.

4.6. Bölüm Değerlendirmesi

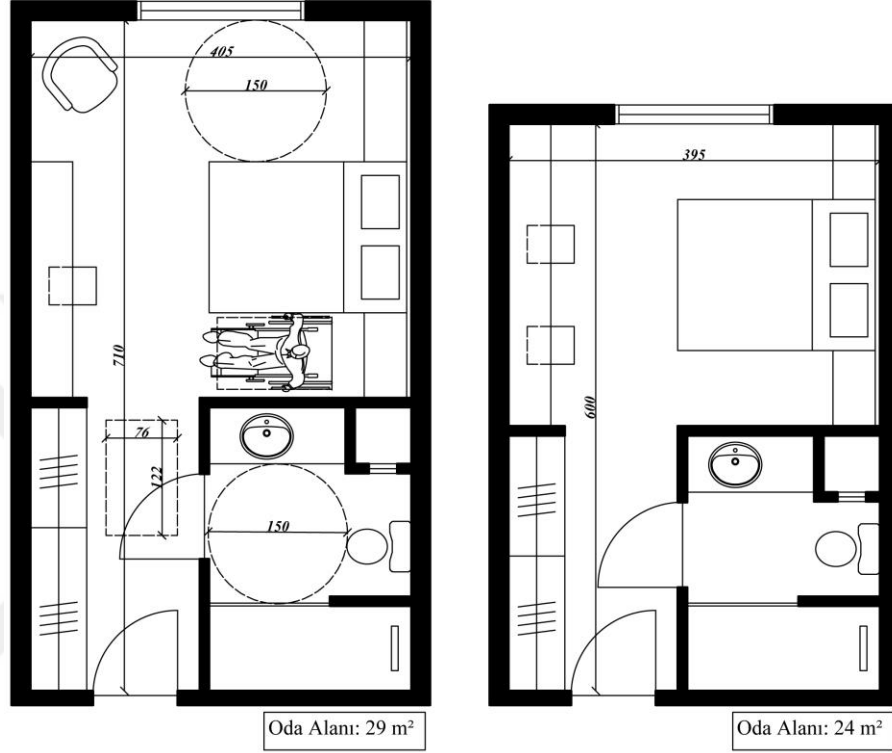
Türkiye’de erişilebilirlik ile ilgili 1997 yılında ilk ve en önemli adım, 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Özürlüler Dairesi Başkanlığının Kurulmasıdır. Aynı zamanda bu kararname engellilerin erişilebilirliğine yönelik ilk yasal düzenleme olması nedeniyle de önemlidir. 572 sayılı KHK de yer alan madde ile 3194 sayılı İmar Kanununa eklenen erişilebilirlik ilk kez yasal düzenlemelerde yer almaya başlamıştır. 2005 yılında Engelliler Hakkında Kanun ile birlikte erişilebilirlik ile ilgili tanım mevzuatta yerini almıştır. 2005 yılından sonra birçok mevzuata erişilebilirliğin sağlanması için hükümler eklenmiş ve çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 2013 yılında çıkan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği umuma açık her türlü açık alan, yapı ve taşıtların erişilebilirliğinin izleme ve denetiminin yapılmasına dair hükümler içerip yapılaşmış çevrede erişilebilirliği sağlamayı amaçlamıştır.

Bölüm kapsamında ele alınan mevzuatlarda erişilebilirliğe yer verildiği ve erişilebilirliğe dair standartların zorunlu kılındığı görülmektedir. Buna rağmen mevzuat içerisinde yer alan bazı hükümler erişilebilirlik standartlarına uymamaktadır. Bölümde yer alan mevzuatların değerlendirilmesi sonucu problemleri görülen hükümlerin bir kısmı aşağıda ifade edilmiştir.

Özel Hastaneler Yönetmeliğinde madde 20’de yer alan hükme göre engelli odası sayısı hasta yatak sayısına göre belirlenmektedir. Yönetmeliğin 34’üncü maddesinde ise poliklinik kattın da en az bir engelli tuvaletinin bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Hasta kişilerin özel gereksinim durumunda oldukları düşünüldüğünde sağlık yapılarında yer alan tüm hasta odalarının ve tuvaletlerin erişilebilir olması ve herkesi kapsamaması gerekmektedir.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelikte madde 18’de kapasitesi 80 oda ve üzeri olan turizm yapılarında en az bir oda, toplam oda kapasitesinin de yüzde biri oranında oda da ve tesiste yer alan birimlerin asgari niteliklerine göre bedensel özürülülerin kullarımlarına uygun düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Turizm faaliyetlerine herkesin katılması beklenirken, tesiste erişilebilirliğin belirli çerçevede sağlanmaya çalışılması, tesiste konaklamak isteyen bir ailede birden çok tekerlekli sandalye kullanıcısının olması ya da tesise özel gereksinime sahip kalabalık bir grubun gelmesi durumunda kişilerin sunulan hizmetten yararlanamamasına neden olacaktır. Özellikle turizm tesislerindeki standart oda ebatları erişilebilirlik açısından yeterli büyüklüğe sahip değildir. Odaların erişilebilir hale gelmesi

için bırakılması gereken manevra ve geçiş alanları metrekare artışı getirmesi nedeniyle yatırımcı açısından değerlendirildiğinde cazip gelmese de erişilebilir mekânlar sunarak, geniş kitleye hizmet edip katılımcı sayısının artmasına katkı sağlayacaktır (Bkz. Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Erişilebilir ve Standart Oda Örneği (Çizen: M. Mankan)

İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelikte işyerlerine giriş ve çıkışların erişilebilir olması gerektiği ifade edilmiştir. Fakat zemin katta yer alan umuma açık kafe, restoran, eczane, mağaza gibi işyerlerinin kaldırım kotundan yüksekte yer alması ya da yüksek su basman kotu kullanılması durumunda sadece basamakla ulaşım sağlanan ve erişilebilirlik standartlarına uymayan çözümler içermesine rağmen ruhsat aldığı görülmektedir. İşyeri açma ruhsatı veren kurumlarında yönetmeliklerine bağlı olarak erişilebilir olmayan işyerlerine açılış ruhsatı vermemeleri, denetim ve kontrol süreçlerini sağlıklı yürütmeleri gerekmektedir.

Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde yer alan Erişilebilirlik Kontrol Forumunu incelediğimizde uygulamada olan yönetmelik ve erişilebilirlik standartlarıyla çelişen soruların yer aldığı göze çarpmaktadır. TS 9111 standardı çalışma, eğlenme, ikamet, dinlenme veya ibadet gibi yapıların tamamını kapsamına rağmen ilgili

yönetmelikte yer alan Erişilebilirlik Formundaki bazı bölümlerde umumi bina ibaresi kullanılarak ilgili bölümün belirli yapıları kapsamına neden olup ikamet için kullanılan binaların denetlenme sürecinden muaf olması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu duruma örnek vermek gerekirse formda bahçe girişinden bina girişine kadar olan yürüme alanında hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleme uygulamasının umumi binalarda denetlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda Erişilebilir Giriş Katı Kontrol Formu'nda yer alan "Asansörlere bina girişinden itibaren erişilebilirlik standartlarına uygun, engelsiz erişim sağlanmış mıdır?" sorusu konut binaları dahil tüm binaları kapsamaktadır. Asansöre engelsiz erişimin sağlanması için hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretlemesinin bina içerisinde olması gerektiği gibi binaya ulaşımında da sağlanması gerekmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi Kontrol Formu kendi içinde de çelişkiye düşmektedir.

TS 9111 standardında mahal kapılarının temiz genişliğinin 90 cm olması gerektiği ifade edilmiştir. Erişilebilir Giriş Katı Kontrol Formunda da kapılarla ilgili aynı ölçü yer almaktadır. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde ise balkon ve tuvalet kapılarının 80 cm'e düşürülebileceği ifade edilmektedir. Bu çelişkiler tasarım ve uygulama aşamasında karmaşaya neden olmaktadır.

Erişilebilir Merdiven Detay Kontrol Formunda merdivenin basamak derinliğinin iç mekânda en az 27 cm ve sahanlığın 12 basamakta bir yapılıp yapılmadığına dair sorular yer almaktadır. TS 9111 standardında ise basamak genişliğinin en az 28 cm olması gerektiği sahanlıkların ise 8 ile 10 basamakta bir düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Erişilebilir Asansör Kontrol Formunda yer alan "(Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğine göre) Tek asansörlü binalarda bu asansörün, birden fazla asansör bulunan binalarda asansör sayısının yarısı kadar asansörün kapısının açıldığı sahanlıkların genişliği, asansör kapısı sürgülü ise en az 1.20 m, asansör kapısı dışa açılan kapı ise en az 1.50 m midir?" sorusunda da ifade edildiği gibi Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde ifade edilen hükme göre denetleme sorusu oluşturulmuştur. Hâlbuki Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği TS 9111 standardını zorunlu kılmış ve ilgili standartta sahanlıkta kapı girişi bulunması durumunda kapı önündeki bölgenin en az 150*150 cm ebatlarında olması gerektiği ifade edilmiştir. Burada da ilgili standartların ve yönetmeliklerin uyumsuz olduğu görülmektedir.

Erişilebilir Engelli Tuvaleti Formunda yer alan soruda binada en az 1 adet kadın ve en az 1 adet erkek engelli tuvaletinin bulunup bulunmadığına dair soru yer almaktadır. Bazı yönetmelik ve standartlara göre kişi sayısına göre en az engelli tuvaleti

belirlenmekte olup bu formda yer alan soruda da ilgili yönetmelik ve standartların hesaplarına göre belirlenen en az değeri temel alması gerekmektedir.

Yapı denetiminde, erişilebilirliğin kontrolüne dair çalışmaların yapılması önem teşkil etmektedir. Proje, uygulama ve denetim aşamasında uyulan hükümlerin birbirleri ile uyum içerisinde olması başarılı bir sonuca varılmasını sağlamaktadır. Verilen örnek ve açıklamalarda bahsedildiği gibi standart ve yönetmeliklerde uyumsuzluklar görülmektedir. Yönetmeliklerin tamamının ilgili standartlar çerçevesinde revize edilmesi ve birbirleri ile tutarlı hale getirilmesi gerekmektedir.

29.12.2018 tarihinde Resmi Gazete’de yürürlüğe giren Ayrıca Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yapı denetim firmalarının çalışma sistemi hakkında yeni düzenlemeler getirmiştir. Yapılan düzenleme ile adres bilgileri, toplam yapı inşaat alanı, yapı inşaat alanı ve yapı grubu proje müellifi tarafından elektronik ortama girilecektir. Proje müellifi tarafından elektronik ortama girilen yapıya ilişkin bilgiler ilgili idare tarafından kontrol edilip varsa gerekli düzeltmeler yapılarak onaylanacaktır. Onaylanma sonucunda sistem yapı denetim firmasını elektronik ortamda belirleyecektir. Proje müellifi tarafından sisteme girilen bilgilerin kontrolünün denetlenmesi için ilgili idarenin mimari projeyi ayrıntılı bir şekilde incelemesi gerekmektedir. İlgili idare tarafından onaylanmış mimari projenin yapı denetim firması atanması sonrasında, denetim firmasında görev alan denetçi mimar tarafından da ilgili mevzuat ve proje kontrol formu göre projenin tekrar denetlenmesi gerekmektedir. Bu durumda ilgili idarenin onayladığı projeyi denetim firması denetler hale gelmektedir. Ayrıca proje denetçilerinin hem imar yönetmelikleri hem standartlar hem de yapı denetimi kontrol formunun çelişkili hükümleri nedeniyle denetleme ve uygulama aşamasında problemlerle karşılaşmaları da kaçınılmazdır.

Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinde engelli bireylerin kullanacağı birimlerin ve dersliklerin zemin katta yer alması durumunda diğer katlarda erişilebilirlik şartlarının aranmayacağı ifade edilmektedir. Kurumda sadece engelli öğrenci değil, engelli öğretmen, personel ya da engelli bir velinin bulunma durumu göz ardı edilmektedir. Bu hükme göre yapının tamamının erişilebilir olma durumu sağlanamamakta, erişilebilir mekânların sadece zemin katta yer almasına neden olarak kullanıcılar arasında da ayrıştırmaya neden olmaktadır. 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi ile birlikte yapısal birçok nokta da erişilebilirlik standartları da zorunlu kılınmıştır.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde yapılacak plan çalışmalarında erişilebilirliğe uygun planlar yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Fakat uygulama imar planlarında özellikle ön bahçe mesafesi verilmeyen parsellerde erişilebilirliği sağlamaya yönelik rampa ve asansör alanlarının olmaması nedeniyle nitelikli çözümler yapılmadığı görülmektedir. Yine nazım ve uygulama imar planlarında özel gereksinimli bireylerin hareketlerini kısıtlayıcı planlamaların yapılmaması gerektiği ifade edilmesine rağmen özellikle kaldırım genişliklerinde ve bina girişlerinde ciddi problemler görülmektedir. Bu durum ise tasarım ve uygulama aşamalarında erişilebilirlik üzerine hassas denetim yapılmadığını göstermektedir.

634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 42'nci maddesine dayanarak hazırlanan Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelikte yapıların engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi için, bireyin kullandığı anagayrimenkulün ve kullandığı ortak alanların tadilatıyla ilgili talebinin değerlendirmesini yapacak komisyonları tanımlayıp, komisyonun çalışma usulleri belirlenmiştir. Kat malikinin veya vekilinin dilekçesi, onaylı mimari proje, sağlık raporu ve talebin reddine ilişkin kararlar başvurunun yapılması sonucu komisyon tadilat talebini 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerine, imar yönetmeliklerine ve uygulama imar planı hükümlerine, engellilerle ilgili Türk Standartlarına göre değerlendirmektedir. Yönetmelik yapılacak tadilatın maliyetini engelli bireye fatura etmektedir. Yapılara ilişkin çoğu yönetmelikte erişilebilirlik standartları zorunlu kılınmıştır. Erişilebilirlik standardına uyulmaması, uygulama ve proje denetiminde erişilebilirliğe dair hükümlerin göz ardı edilmesi sonucu ortaya çıkan sonucun engelli bireye yüklenmesi sürecin ve sistemin yürütülemediğini göstermektedir. Maddi durumu iyi olmayan engelli vatandaşların tadilat talepleriyle ilgili hükme yer verilmeyen yönetmelikte bu vatandaşlarımız için ayrı bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Yapılı çevrede erişilebilirlik ile ilgili düzenleme olan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun geçici 2'nci ve 3'üncü maddelerinde yer alan umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarını kapsamaktadır. Komisyon izleme ve denetleme programı hazırlayıp, uygulama imar planı, mimari proje, çevre düzeni projesi ve diğer projeler ile izleme ve denetleme planı kapsamında hazırlanmış belgeleri inceleyip, izleme formlarına göre denetim yapmaktadır. Komisyonlarda bulunacak görevlilere ilişkin hükümlerin yer aldığı yönetmeliğin 5'inci maddesinde binalarla ilgili konuların görüşülmesi sırasında en az bir

inşaat mühendisinin bulunması gerektiği ifade edilmiştir. İnşaat mühendisi ile birlikte en az bir mimarında komisyonda bulunmasının zorunlu kılınması gerekmektedir.

Kanunda ve yönetmelikte de belirtildiği gibi denetim umuma hizmet veren her türlü yapı ve açık alanları kapsamakta konut amaçlı kullanılan yapıları denetim dışı tutmaktadır. Konut yapım sürecine tabi olan yönetmeliklerin erişilebilirliği zorunlu kılan hükümlere sahip olması, uygulamada birçok standart maddelerinin yerine getirilmemesi nedeniyle denetimlerin konutlarda da yapılması gerekmektedir. Konut yapılarında ortak alanların erişilebilir olması durumunda engelli kişilerin tadilat talebinde bulunması sonucu diğer maliklerden gerekli iznin alınamaması problemiyle karşılaşmalarının önüne geçilmiş olunacaktır.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde Koruma Amaçlı İmar Planı Hazırlama İlkeleri'nde erişilebilirliğin sağlanmasına ilişkin hükme yer verilmiştir (m.27) fakat Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda taşınır veya taşınmaz kültür varlıklarına erişilebilirlikle ilgili herhangi bir hükme rastlanmamıştır. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği ekinde yer alan formda A. Binanın Özellikleri bölümünde "A.12 Bina Tescilli midir?" sorusu yer almaktadır. Binanın tescilli olması durumunda herhangi bir işlem yapılamamakta erişilebilirliği denetlenmemektedir. Yönetmelik bu noktada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle Koruma Bölge Kurulları tarafından verilen tarihi yapı ya da açık alanların erişilebilirliğine yönelik koruma öncelikli kararları öncü uygulamalarla tartışmaya açılması gerekmektedir (Güler ve Tural, 2017, s.353).

Kişinin sahip olduğu yapının taşınmaz kültür varlığı niteliğinde olması durumunda ve erişilebilir olması için tadilat talep ettiğinde hangi uygulamanın yapılacağına dair eksiklikler bulunmaktadır. Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelikte inceleme konusu olan onaylı mimari proje geçerli olmakta, taşınmaz kültür varlıklarında ise rölöve, restitüsyon, restorasyon ya da rekonstrüksiyon projeleri geçerli bulunmaktadır. Bu nedenle tescilli yapıların erişilebilirliğine ilişkin uygulama ve denetimlerde de yetersiz kalınmaktadır.

5. MEVZUATLARIN TS 9111 STANDARDI İLE ÇELİŞEN MADDELERİNİN YAPI ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülke, bölge, şehir için kararlar öncelikle ilgili mevzuatlar çerçevesinde alınmaktadır. Bir alt ölçeğe indiğimizde ise yönetmeliklerin yapılaşmaya ilişkin ilgili mevzuatlar olması sebebiyle, yapıların yönetmeliklere uygun tasarlanması gerekmektedir. İlgili mevzuatlara uymayan projelere inşaat ruhsatı alınamamakta, projenin uygulama aşamasına geçilememektedir. İnşaat ruhsatı alınan projelerin ise ruhsata uygun inşa edilmesi mevzuat ve denetimlerle zorunlu kılınmaktadır. Uygulama imar planı bulunan alanlarda Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, planı bulunmayan ve/veya son nüfus sayımına göre nüfusu 10.000 in altında olan belediyelerin yerleşik alan sınırları içinde, belediye ve mücavir alan sınırları içindeki köy ve mezraların yerleşik alanlarında, Belediye ve mücavir alan sınırları dışında planı bulunmayan köy ve mezraların yerleşik alanları ve civarında, belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışında imar planı ve yerleşik alan sınırları dışında kalan iskân dışı alanlarda ise Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği uygulanmaktadır. Proje hazırlanması aşamasında imar yönetmeliklerine ek olarak projelerin Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Otopark Yönetmeliği gibi diğer yönetmeliklerin hükümlerine uygun hazırlanması gerekmektedir. Hatta kimi özel çalışma alanlarında imar mevzuatı dışında o alana ait koşulların tasarımda ve planlamada sağlanması zorunludur (eğitim yapıları, sağlık yapıları vb.). Mimarların uygulamada olan mevzuatlara hâkim olmaları ve tasarımlarını mevzuatlara göre şekillendirmeleri gerekmektedir. Mevzuatlar arasında birbiri ile çelişen maddelerin yer alması mimarların, ilgili müdürlüklerdeki proje kontrol çalışanlarının ve uygulamacıların çeşitli problemlerle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Ülkemizde 3194 sayılı İmar Kanunu'na 1997 yılında 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile erişilebilirliğin mevzuatlarda yer alması ve mevzuatlarda erişilebilirlik ile ilgili standartlara uyulması zorunlu kılınmıştır. İlgili standartlar ve yönetmelikler arasında birbiri ile çelişen maddeler nedeniyle mimari projelerde problemlerle karşılaşmaktadır. Bu çalışma kapsamında mimari tasarım sürecinde uyulması gereken yönetmeliklerden olan Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve Otopark Yönetmeliğinin, erişilebilirlik standartlarına uyulmasını zorunlu kıldığı standartlardan biri olan TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere standardı ile çelişen maddeler incelenmiştir.

5.1. Analizler ve Bulgular

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği: 03.07.2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik yapışma ve projelendirme ile ilgili usul ve esasların belirlenmesini amaç edinmesi nedeniyle oldukça önemlidir. Yönetmelikte yapılaşmada erişilebilirlik standartlarına uyulmasını zorunlu kılan çeşitli hükümlere yer verilmiş, bu hükümler dördüncü bölümde ifade edilmiştir. Bazı yönetmelik maddelerinde standartlara uygun olmayan hükümlerin yer alması uygulamada ya da proje aşamasında problemlerin oluşmasına neden olmaktadır. Aşağıda yönetmelik maddeleri ile ilgili TS 9111 standardı çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Kat yükseklikleri

Madde 28-(6) Garaj, kalorifer dairesi, odunluk, kömürlük, bodrum katlarda yer alan otoparklar ve benzeri özellik arz eden yerlerin yükseklikleri bu maddede yer alan hükümlere tabi olmayıp, hizmetin gerektirdiği şekilde 2.20 metrenin altında olmamak kaydıyla idaresince tespit ve tayin olunur (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.28).

TS 9111 4.4.1 Otoparklar bölümünde özürlü için ayrılan otopark alanının yüksekliğinin net en az 250 cm olduğu, van tipi araçların da park edebilmesini sağlamak için ise en az 260 cm yüksekliğin tercih edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yönetmeliğin 28’inci maddesinin 6’ncı fıkrasında bodrum katlarda yer alan otoparklarda en az 220 cm yüksekliğinde otopark yapılabileceğine dair hüküm yer almaktadır. Uygulamada sadece engelli araç park yerinin olduğu noktada standartta yer alan kat yüksekliklerinin sağlanması tercih edilmeyeceği ve uygulanabilirliğinin zor olduğu düşünüldüğünde yönetmelikte yer alan en az kat yüksekliği ölçüsünün standarda uygun olmadığı görülmektedir.

Yapı piyesleri ve ölçüleri

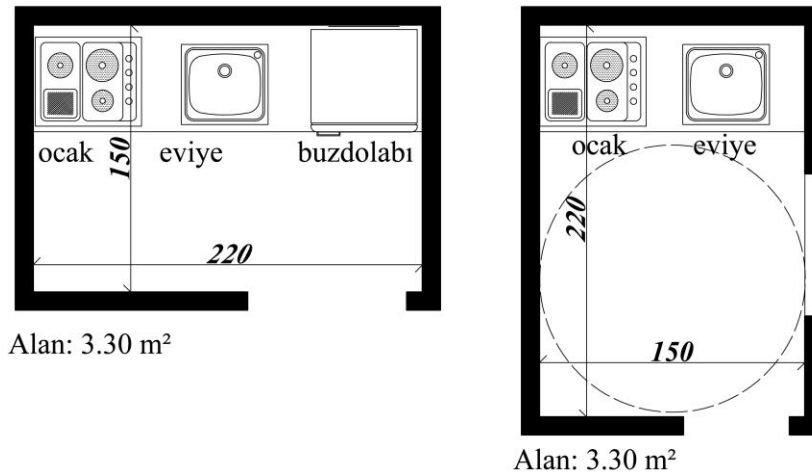
Madde 29- (1) Her müstakil konutta en az aşağıdaki piyesler bulunur (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.29):

<u>Piyes</u>	<u>Dar Kenarı</u>	<u>Net Alanı</u>
1 oturma odası	3.00 metre	12.0 m ²
1 yatak odası	2.50 metre	9.00 m ²
1 mutfak veya yemek pişirme yeri	1.50 metre	3.30 m ²
1 banyo veya yıkanma yeri	1.50 metre	3.00 m ²
1 tuvalet	1.00 metre	1.20 m ²

(3) Hol ve koridor genişlikleri 1.20 metreden az olamaz (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.29).

(5) Birinci fıkrada belirlen bu piyesler ile koridor ölçüleri engellilerin de kullanımını sağlayacak standartlara ve erişilebilirlik mevzuatına uygun olmak zorundadır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.29).

Planlı alanlar imar yönetmeliğinin 29'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında yapı piyeslerinin en az alan ve dar kenar ölçülerine yer verilmiştir. Maddeye göre en az net alanı 3.30 m² olan bir mutfak 220 cm ve 150 cm kenar uzunluklarına sahiptir. TS 9111 4.7.2 Mutfaklar bölümünde tekerlekli sandalye kullanıcılarının manevralarına imkân verecek en az 150 cm* 150 cm ölçülerinde temiz alan bırakılması gerektiği ifade edilmiştir. Pişirme ve çalışma alanı için bırakılması gereken mesafe, mutfak için gerekli olan tefriş ebatları ve tezgâh derinliği düşünüldüğünde yönetmelikte verilen en az ölçü ve alan yönetmeliğin zorunlu kıldığı erişilebilirlik standartlarını sağlamamaktadır (Bkz. Şekil 5.1).

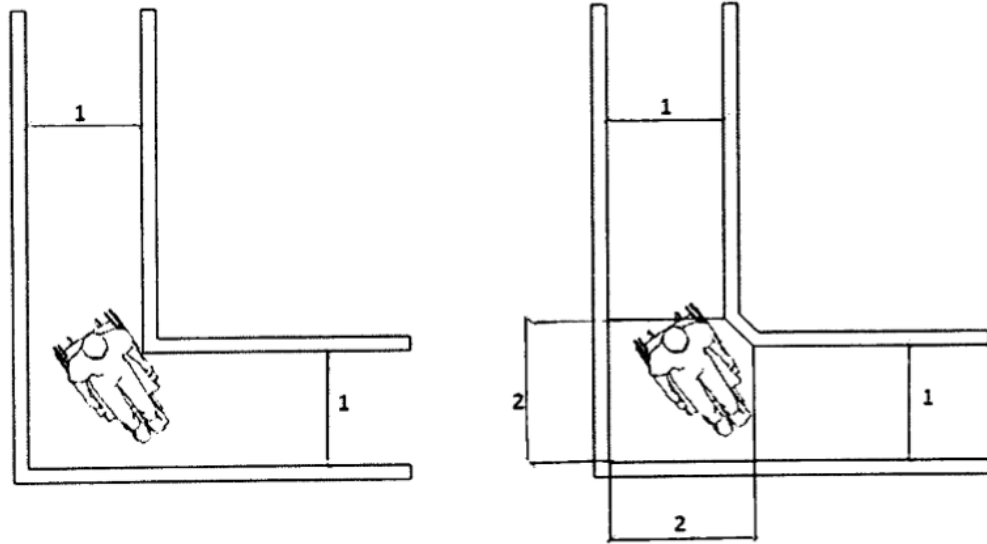
Şekil 5.1. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde Belirtilen En Az Ölçü ve Alana Göre Çizilmiş Mutfak Plan Örnekleri (Çizen: M. Mankan)

Yönetmelikte tuvaletlerin dar kenarının en az 100 cm, alanının 1.20 m² olması gerektiği ifade edilmiştir. TS 9111 standardında 4.7.3.1 bölümünde tuvaletlerin plan ve net kullanım alanı açıklamasında verilen ölçüler planlı alanlar imar yönetmeliğinde verilen en az alan ve en az kenar ölçüleri ile uyum sağlamamaktadır. Hâlbuki standarttaki minimum koşullar yönetmelikte de belirtilse ortaya çıkan çelişki kalkacaktır.

Kapı dışarı açılmak koşulu ile minimum net zemin yüzeyi genişlik ve derinlikleri, önden yaklaşımda (düz bir transfer için) 122 cm x 167,5 cm; sağ yandan yaklaşımda (diyagonal bir transfer için) 122 cm x 142 cm ve hem ön hem sol yandan yaklaşımda (yan bir transfer için) 150 cm x 142 cm ölçülerinde olmalıdır. Klozet yerleştirilirken orta aksın yan duvardan uzaklığı en az 46 cm ve toplamda klozetin oturduğu yerin net genişliği en az 92 cm olacak biçimde düzenlenmelidir (TS 9111, 2011).

TS 9111 standardında 4.7.4.1 bölümünde banyolarda duş bölümü, klozet ve lavabo arası mesafeleri verilmiş olup, plan şemaları üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Tekerlekli sandalyeli bireyin dönüş yapabilmesi için gerekli en az 150 cm çapında alan ihtiyacı düşünüldüğünde planlı alanlar imar yönetmeliğinde banyo için verilmiş olan minimum dar kenar ölçüsü 150 cm ve banyo alanı 3.00 m² standartla uyum sağlamamaktadır.

29'uncu maddenin 3'üncü fıkrasına baktığımızda koridor ve hollerin genişliklerinin 120 cm'den az olmaması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle koridor çözümleri H, L veya U tipi koridor çözümlerindeki dönüş noktalarında tekerlekli sandalye kullanan bireyler için önerilen geçiş çözümleri TS 9111 standardında 4.7.1.1 Koridorlar ve Holler bölümünde ifade edilmiştir (Bkz. Şekil 5.2)

Açıklama

- 1- En az 120 cm
- 2- En az 150 cm

Şekil 5.2. 90 Derece Dönüş İçin En Az ve Tavsiye Edilen Koridor Genişlikleri (TS 9111, 2011)

Planlı alanlar imar yönetmeliğinin 29'uncu maddesinin 5'inci fıkrasında verilen piyes ölçülerinin engellilerin de kullanımını sağlayacak standartlara uygun olarak

yapılması zorunlu kılınırken yönetmeliğin kendi içindeki hükümlerinde yer alan en az alan ve mekân ölçülerinin standarda uymaması çelişkiye neden olmaktadır.

Bina girişleri ve rampaları

Madde 30- (13) Rampalarda ve ara sahanlıklarda kesintisiz olarak 0.90 metre yükseklikte 1. düzey ve 0.70 metre yükseklikte 2. düzey, elle tutulduğunda kolay kavranabilecek şekilde 32-45 mm çapında küpeşte bulunmak zorundadır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.30).

TS 9111 standardında 4.4.3.4 Korkuluklar bölümünde küpeşterin çapının veya genişliğinin 32-40 mm arasında olması gerektiği ifade edilmiştir. Planlı alanlar imar yönetmeliğinin 30'uncu maddesinde ise küpeşte çapını 32-45 mm olarak belirtmiştir. Küpeşte yüksekliklerine ait bilgiler sadece bina girişleri ve rampalarına ait hükümde ifade edilmiş olup, bina içerisinde yer alan merdiven ve rampalarda bahsedilmemiştir.

Merdivenler: Madde 31- (1) Merdiven kolu ve sahanlıklar:

a) Ortak merdiven kolu ve sahanlık genişlikleri konut yapılarında Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre hesap edilecek kaçış genişliğinden az olmamak üzere 1.20 metreden, diğer yapılarda 1.50 metreden, konutlarda bağımsız bölüm içindeki merdivenler ise 1.00 metreden az olamaz. Çatıya ve bodrum katlarına ulaşan ortak merdivenler ile servis merdivenlerinde de bu ölçülere uyulur. Bu merdivenler ahşap olamaz

(2) Merdiven basamaklarının ölçüleri ve özellikleri:

b) Basamak genişliği $2a+b=60$ ila 64 formülüne göre hesaplanır. Formüldeki a: yükseklik, b: genişliktir. Ancak bu genişlik 0.27 metreden az olamaz (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.31).

c) Balansmanlı (dengelenmiş) merdivenlerde basamak genişliği en dar kenarda 0.10 metre, basamak ortasında 0.27 metreden az olamaz (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.31).

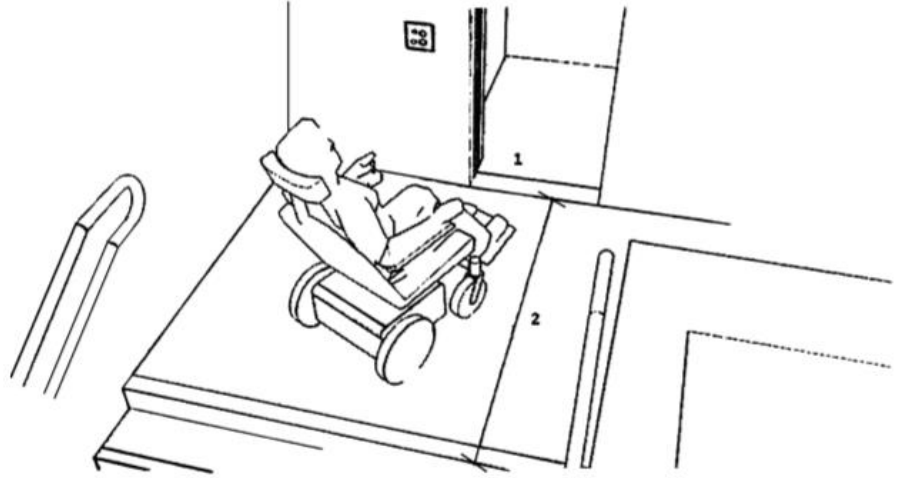
(6) Yüksekliği 1.80 metreden az olan merdiven altları kapatılır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.31).

Yönetmelikte merdiven kolu ve sahanlık genişliğinin konut yapılarında 120 cm'den az olmaması gerektiği ifade edilmektedir. TS 9111 standardında ise 4.7.1.3.2 Sahanlıklar bölümünde sahanlıkta kapı girişinin olduğu bölgede en az 150 cm* 150 cm alanın bulunması gerektiği belirtilmiştir. Basamak genişliğinin 27 cm'den az olmaması gerektiği yönetmelikte ifade edilmiştir fakat TS 9111 standardında 4.7.1.3.1 Basamaklar bölümünde basamak derinliğinin en az 28 cm olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde 180 cm'den az olan merdiven altlarının kapatılması gerektiği ifade edilirken TS 9111 standardının 4.7.1.1 bölümünde ise koridor ya da hollerde merdiven altında baş üstü boşluğun 220 cm olması gerektiği ifade edilmiştir.

Asansörler

Madde 34- (2) Tek asansörlü binalarda; asansör kabininin dar kenarı 1.20 metre ve alanı 1.80 m²'den, kapı net geçiş genişliği ise 0.90 metreden az olamaz. Asansör kapısının açıldığı sahanlıkların genişliği, asansör kapısı sürgülü ise en az 1.20 metre, asansör kapısı dışa açılan kapı ise en az 1.50 metre olmak zorundadır. Birden fazla asansör bulunan binalarda, asansör sayısının yarısı kadar asansörün bu fıkarda belirtilen ölçülerde yapılması şarttır. Tek sayıda asansör bulunması durumunda sayı bir alta yuvarlanır. TSE standartlarının bu fıkarda belirtilen ölçü ve miktarlardan küçük olması halinde; taban alanında yapılaşma hakkı 120 m²'nin altında olan parseller ile tek bağımsız bölümlü müstakil konut binalarında TSE standartlarına uyulmasına ilgili idaresi yetkilidir (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.34).

Yönetmelikte asansör önü sahanlık genişliğinin asansör kapısı sürgülü olduğunda 120 cm olması gerektiği belirtilmiştir. TS 9111 standardında 4.7.1.2 Asansörler bölümünde asansör önü sahanlıklar için standardın 4.4.3.3 Sahanlıklar bölümüne atıfta bulunularak sahanlığın en az 150 cm* 150 cm ebadını sağlaması gerektiği belirtilmiştir. Standardın 4.7.1.3.2 sahanlıklar bölümünde, sahanlıkta giriş kapısının olması durumunda kapı önünde 150 cm*150 cm ölçülerinde bir alanın yer alması gerektiği ifade edilmiştir (Bkz. Şekil 5.3).

Açıklama

- 1- Kapı
- 2- En az 150 cm

Şekil 5.3. Kapı Girişi Bulunan Sahanlık Ölçüleri (TS 9111, 2011)

Korkuluklar

Madde 38 -(1) Binalarda; balkon, teras, galeri boşluğu, sahanlıkların boş kenarları 1'den fazla basamağı bulunan açık merdivenlerde ve rampalarda, istinat duvarı üstünde, 0,50 metreden daha aşağıda veya yukarıda teşekkül etmiş bahçelerde, 1.10 metreden düşük düzenlenmiş

bahçe duvarlarında, bulunduğu katın taban döşemesinden itibaren kotu 0.90 metreden az olan pencere boşluklarında, döşeme kotundan itibaren en az 1.10 metre yüksekliğe kadar teknik gereklere ve standartlara uygun olarak korkuluk yapılması mecburidir (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.38).

TS 9111 standardında 4.4.3.4 Korkuluklar bölümünde korkuluk yüksekliği ile ilgili bir açıklamaya yer verilmemiş, küpeşterin korkuluk üzerine 90 cm ve 70 cm olmak üzere iki ayrı yükseklikte yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Planlı alanlar imar yönetmeliğinde sadece korkuluk yüksekliği belirtilmiş olup küpeşte yüksekliklerine dair açıklama yer almamaktadır. Aynı zamanda yönetmelikte korkuluk ve parapetlerin 1.10 m den aşağı olmaması gerektiği ifade edilirken TS 9111 standardında 4.6.3 Pencereleciler bölümünde parapetin bitmiş döşemededen en fazla 80 cm yükseklikte yer alması gerektiği belirtilmiştir.

Kapı ve pencereler

Madde 39 – (1) Bütün yapılarda;

c) Bağımsız bölüm giriş kapılarında 1.00 metreden, diğer mahallerin kapılarında 0.90 metreden, az olamaz. Balkon ve tuvalet kapıları 0.80 metreye düşürülebilir (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.39).

TS 9111 standardında 4.6.2.1 Kapı Özellikleri bölümünde kapı net genişliğinin 90 cm'den az olmaması gerektiği belirtilmiştir. Planlı alanlar imar yönetmeliğinde ise balkon ve tuvalet kapılarının 80 cm'e düşürülebileceği ifade edilmektedir.

Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği: 02.11.1985 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğin 5'inci maddesinde her koşulda özürllülerle ilgili standartlara uyulması zorunlu kılınmıştır. Fakat yönetmeliğin 29'uncu maddesinde yer alan yangın merdivenlerine dair özellikleri içeren bölümünde yangın merdiveninin genişliğinin umumi ve yüksek katlı yapılarda 120 cm'den, diğer binalarda 90 cm'den az yapılamayacağı ifade edilmiştir. TS 9111 standardının Herkes İçin Yangın Tahliye İlkeleri incelendiğinde 90 cm genişliğindeki yangın merdiveninden tekerlekli sandalyeli bireyin tahliye işleminin yapılabilmesi oldukça güçtür. Yangın merdiveni ile ilgili inceleme bölüm kapsamında Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik hükümlerinde ayrıca incelenmiştir.

Merdivenin basamak genişliğinin 25 cm'den az olamayacağı, yüksekliğinin ise 18 cm'den fazla olamayacağını hüküm altına alan yönetmelik, TS 9111 de 4.7.1.3.1 Basamaklar bölümünde yer alan basamak derinliği en az 28 cm, basamak yüksekliği ise

rampa ve asansör varsa en fazla 18 cm yoksa en fazla 16 cm olması gerektiğini belirten standart maddesiyle çelişmektedir.

Merdivenler

Madde 29- (Değişik:RG-2/9/1999-23804) c) Yangın merdivenleri:

Yangın merdiveninin genişliği umumi ve yüksek katlı binalarda (1.20) m.den, diğer binalarda (0.90) m.den az olamaz (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m.29).

Basamak genişliği (0.25) m.den az, yüksekliği (0.18) m.den fazla olamaz (Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, m.29).

Sığınak Yönetmeliği: 25.08.1988 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik sığınakın özellik ve niteliklerini içermektedir. Yönetmeliğin 8’inci maddesinin e bendinde “Standartlar: Serpinti sığınaklarında, bu yönetmelikte yer alan ölçülerden daha az olmamak koşuluyla özörlülere ilişkin standartlar da dâhil olmak üzere Türk Standartları Enstitüsünce hazırlanan tüm standartlara ve diğer mevzuata uyulur (Sığınak Yönetmeliği, m.8).” hükmüne yer verilerek sığınaklarda da erişilebilirlik gereklerine uyulması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Acil durumlarda kullanılan sığınaklara erişiminde kullanılan geçiş koridorlarının ve güvenlik hollerinin erişilebilir olması önem teşkil etmektedir.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik: 19.12.2007 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikte herhangi bir şekilde binalarda yangın çıkması durumunda can ve mal kaybını aza indirmek için alınması gereken tedbirler belirtilmiş olup, erişilebilirliğin sağlanması gerektiğine dair hükümlere de yer verilmiştir fakat yönetmeliğin bazı maddelerinde özel gereksinime sahip bireyler için binalarda erişilebilirlik gerekleri ile uymayan hükümler yer almaktadır. Yangın yönetmeliğinde bulunan bu maddeler aşağıda ilgili standart çerçevesinde ele alınmıştır.

Çıkış kapasitesi ve kaçış uzaklığı

Madde 32-(3) Kaçış uzaklığı, kullanım sınıfına göre Ek-5/B’de belirtilen değerlerden daha büyük olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.32).

(4) Kullanılan bir mekân içindeki en uzak noktadan en yakın çıkışa olan uzaklık, Ek5/B’de belirlenen sınırları aşamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.32).

Yangın yönetmeliğinde yer alan çıkış noktasına ya da güvenli alana götüren en uzak kaçış mesafesi ölçülerine baktığımızda, yağmurlama sistemi olmayan iki yönlü çıkış olanağı olan farklı işlevlere sahip yapılarda uzaklığın maksimum 45 m olacağı, yönetmelikte yer alan Ek-5B tablosunda ifade edilmektedir (Bkz. Tablo 5.1). Yağmurlama sistemli yapılarda bu mesafe daha da artmaktadır. TS 9111 de 4.3 Ulaşılabilir Güzergah bölümünde yer alan açıklamada hareket kısıtlılığı bulunan

bireylerin 30 m'den fazla yolculuklarda dinlenme ihtiyacı duyabileceğinden bahsedilmektedir. Yangın anında engelli bireyin 30 m'den fazla olan uzaklıklarda bulunan güvenli bölgeye ulaşmasında zorluk yaşaması standartta yer alan açıklamaya göre olası bir durumdur. Bu nedenle güvenli alana geçiş noktaları ve yapıdan güvenli çıkışın sağlanması için gerekli olan tahliye alanlarının hareket kısıtlılığı olan bireylerin en fazla kat edebileceği mesafelere göre düzenlenmesi gerekmektedir.

Tablo 5.1. Ek-5/B Çıkışlara Götüren En Uzun Kaçış Uzaklıkları ve Birim Genişlikleri (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, Ek -5/B)

Ek-5/B Çıkışlara Götüren En Uzun Kaçış Uzaklıkları ve Birim Genişlikleri ⁽¹⁾

Kullanım Sınıfı	Tek yön en çok uzaklık (m)		İki yön en çok uzaklık (m)		Birim genişlik için kişi sayısı				Çıkılmaz koridor en çok uzaklık(m)	
	Yağmurlama Sistemi yok	Yağmurlama Sistemli	Yağmurlama Sistemi yok	Yağmurlama Sistemli	Kape Açıklıklarında		Kaçış Merdivenlerinde	Rampalar ve Koridorlarda	Koridorlar	
					Dışarı çıkış kapısı	Diğer kapılar ve koridor kapıları			Yağmurlama Sistemi yok	Yağmurlama Sistemli
Yüksek Tehlikeli Yerler	10	20	20	35	50	40	30	50	10	20
Endüstri Amaçlı Yapılar ⁽¹⁾	15	25	30	60	100	80	60	100	15	20
Yurtlar, Yatakhaneler	15	30	45	75	50	40	30	50	15	20
Mağazalar, Dükkanlar, Marketler	15	25	45	60	100	80	60	100	15	20
Büro Binaları	15	30	45	75	100	80	60	100	15	20
Otoparklar ve Depolar	15	25	45	60	100	80	60	100	15	20
Okul ve Eğitim Yapıları	15	30	45	75	100	80	60	100	15	20
Toplanma Amaçlı Binalar	15	25	45	60	100	80	60	100	15	20
Hastaneler, Huzurevleri	15	25	30	45	30	30	30 ⁽¹⁾	30	15	20
Oteller, Pansiyonlar	15	20	30	45	50	40	30	50	15	20
Apartmanlar	15	30	30	75	50	40	30	50	15	20
(1) (Değişik: 10/8/2009-2009/15316 K.) Kolay alevlenici malzeme üretimi yapmayan endüstriyel amaç yapılarında tek ve iki yönlü uzaklık ½ oranında artırılabilir.										
Not: Kaçış mesafeleri için, dış kaçış geçitlerinde yağmurlama sistemli binalardaki, açık otoparklarda ise yağmurlama sistemli otopark kaçış mesafeleri esas alınır.										

Kaçış yolu sayısı ve genişliği

Madde 33- (1) (Değişik: 16/3/2015-2015/7401 K.) Toplam çıkış genişliği, 32 nci maddeye göre hesaplanan bir kattaki kullanım alanlarındaki toplam kullanıcı sayısının birim genişlikten geçen kişi sayısına bölümü ile elde edilen değer 0.5 m ile çarpılması ile bulunan değerden az olamaz. Toplam kullanıcı sayısı 50 ila 500 kişi arasında ise kattaki bir kaçış yolunun genişliği 100 cm'den, 501 ila 2000 kişi arasında ise kattaki bir kaçış yolunun genişliği 150 cm'den, 2001 ve daha fazla ise kattaki bir kaçış yolunun genişliği 200 cm'den

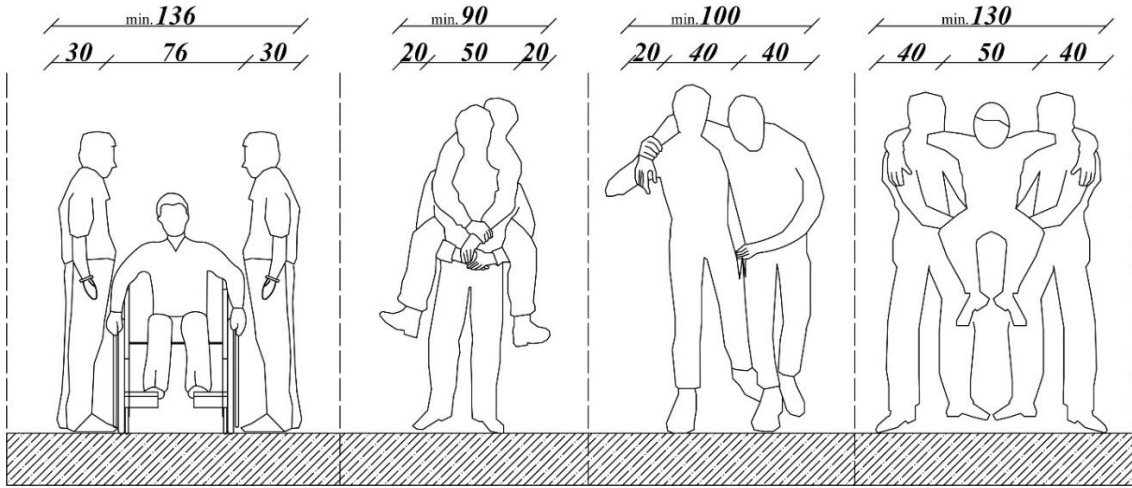

az olmayacak şekilde çıkış sayısı bulunur. Kaçış yolu, bu özelliği dışında, yapının mekânlarına hizmet veren koridor ve hol olarak kullanılıyor ise 110 cm'den az genişlikte olamaz. Hiçbir çıkış veya kaçış merdiveni veyahut diğer kaçış yolları, hesaplanan bu değerlerden ve 80 cm'den daha dar genişlikte olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.33).

(3) Genişliği 200 cm'yi aşan merdivenler, korkuluklar ile 100 cm'den az olmayan ve 160 cm'den fazla olmayan parçalara ayrılır. Kaçış yolu koridoru yüksekliği 210 cm'den az olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.33).

(5)-b) Çıkış kapısında; tek kanatlı kapıda temiz genişlik, kapı kasası veya lamba çıkıntısı ile 90 derece açılmış kanat yüzeyi arasındaki ölçüdür. Tek kanatlı bir çıkış kapısının temiz genişliği 80 cm'den az ve 120 cm'den çok olamaz. İki kanatlı kapıda temiz genişlik, her iki kanat 90 derece açık durumdayken kanat yüzeyleri arasındaki ölçüdür (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.33).

Yönetmeliğin 33'üncü maddesinde kaçış yolu sayısı ve genişliğine dair açıklamalar içeren hükümden kaçış yollarında erişilebilirliği sağlamada tartışmaya açık hükümler yer almaktadır. Kullanıcı sayılarına göre kaçış yollarındaki genişliğe dair açıklama içeren 1'inci fıkrada kaçış yolu genişliğinin hesaplanan değerler ve 80 cm'den az olmayacağı ifade edilmektedir. TS 9111 de 4.3.2 Genişlik bölümünde ise ulaşılabilir güzergâhın net genişliğinin 90 cm olması gerektiği ifade edilmiştir. Kaçış merdiveni ya da kaçış koridorunda tekerlekli sandalye kullanan, hareket kısıtlılığı olan ya da yaşlı bireylerin acil durumda yapıdan tahliye edilmeleri gerektiğinde taşınması için ihtiyaç duyulan mesafeler düşünüldüğünde yönetmelikte yer alan en az ölçü değeri yeterli ihtiyacı sağlamamaktadır (Bkz. Şekil 5.4). Maddenin 3'üncü fıkrasında genişliği 200 cm'yi aşan merdivenlerin en az 100 cm olacak şekilde ayrılması gerektiği ve kaçış koridor yüksekliğinin minimum 210 cm olması gerektiği ifade edilmiştir. TS 9111 standardında göre B.2.1 bölümündeki Yangın Tahliye İlkeleri incelendiğinde tekerlekli sandalye kullanan bireyin merdivenlerden tahliyesi yapılırken yanında en az iki kişi olduğu düşünüldüğünde geçişin sağlanması için gerekli genişliğin 100 cm'den fazla olması gerektiği görülmektedir (Bkz. Şekil 5.5).

Şekil 5.4. Acil Durum İnsan Taşıma Tekniklerinde İhtiyaç Duyulan Mesafe (Çizen: M.Mankan)

Yine aynı fıkrada bahsi geçen kaçış yolu koridor yüksekliğinin 210 cm'den az olmaması gerektiği ibaresi TS 9111 standardında 4.3.4 Baş Açıklığı bölümünde tüm dolaşım alanlarında baş yüksekliğinin en az 220 cm olması gerektiği ifade edilmiştir.

Aynı madde de yer alan 5'inci fıkranın b bendinde ise tek kanatlı bir çıkış kapısının temiz genişliğinin 80 cm olması gerektiği ifade edilmektedir. TS 9111 standardında 4.6.2 Kapılar bölümünde ise kapı net genişliğinin iç kapılarda 90 cm bağımsız bölüm kapılarında ise 100 cm'den az olmaması gerektiği belirtilmiştir.

Yangın güvenlik holü

Madde 34- (1) Yangın güvenlik holleri; kaçış merdivenlerine dumanın geçişinin engellenmesi, söndürme ve kurtarma elemanlarınca kullanılması ve gerektiğinde engellilerin ve yaralıların bekletilmesi için yapılır. Hollerin, kullanıcıların kaçış yolu içindeki hareketini engellemeyecek şekilde tasarlanması şarttır (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.34).

(3) Yangın güvenlik hollerinin taban alanı, 3 m²'den az, 6 m²'den fazla ve kaçış yönündeki boyutu ise 1.8 m'den az olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.34).

(4) Acil durum asansörü önünde yapılacak yangın güvenlik holü alanı, 6 m²'den az, 10 m²'den çok ve herhangi bir boyutu 2 m'den daha az olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.34).

Yangın güvenlik holleri ile ilgili hükümlerin yer aldığı 34'üncü madde de gerektiğinde engelli ve yaralıların bekletilmesi için güvenlik hollerinin yapıldığı ifade edilmektedir. Tekerlekli sandalyeli bir bireyin ve yürüyen bir bireyin geçişi için TS 9111 standardında A.3 Geçiş İçin Gerekli Alan bölümünde en az genişliğin 120 cm olması gerektiği belirtilmektedir. Aynı zamanda holde bulunan tekerlekli sandalyeli bireyin

standardın A.4 bölümünde yer alan tekerlekli sandalye dönüş alanı için gerekli genişlik için en az 150 cm, uzunluk için ise en az 200 cm mesafeye ihtiyacı vardır. Standartta yer alan ölçüler ile yangın yönetmeliğindeki yangın güvenlik holleri için gerekli alan ve ölçülerinde uyumsuzluk görülmektedir.

Madde 36- 3) Kaçış koridoru boyunca döşemede yapılacak dört basamaktan az kot farkları, en çok % 10 eğimli rampalarla bağlanır. Bu rampaların zemininin kaymayı önleyen malzeme ile kaplanması şarttır (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.36).

Yönetmeliğin 36'ncı maddesinin 3'üncü bendinde kaçış koridorunda kot farkı olduğunda en çok %10 eğimli rampalarla kot farkının bağlanması gerektiği belirtilmektedir. TS 9111 standardında rampalarla ilgili yüksekliklere göre eğim yüzdeleri belirtilmiş olup, en fazla %8 eğimli rampa yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Kaçış merdiveni özellikleri

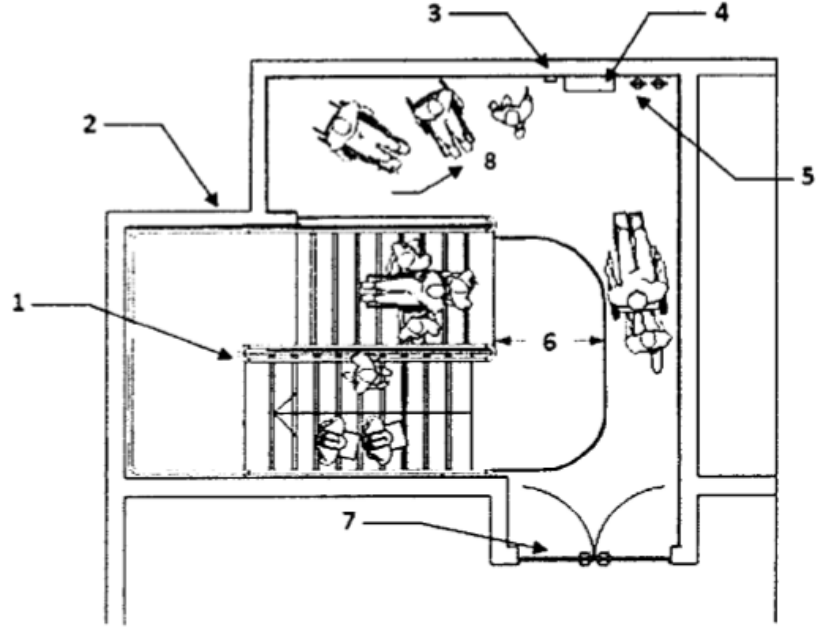
Madde 41- (3) (Değişik: 10/8/2009-2009/15316 K.) Kaçış merdivenlerinde her döşeme düzeyinde 17 basamaktan çok olmayan ve 4 basamaktan az olmayan aralıkla sahanlıklar düzenlenir. Bina yüksekliği 15.50 m'den veya bir kattaki kullanıcı sayısı 100 kişiden fazla olan binalarda dengelenmiş kaçış merdivenlerine izin verilmez (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.41).

(4) Sahanlığın en az genişliği ve uzunluğu, merdivenin genişliğinden az olamaz. Basamakların kaymayı önleyen malzemeden olması şarttır (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.41).

Kaçış merdivenlerinde dair özellikleri içeren 41'inci maddenin 3'üncü fıkrasında dengelenmiş merdivenin hangi durumlarda yapılmayacağı ifade edilmiştir. TS 9111 de yer alan 4.7.1.3 Merdivenler bölümünde ise dengelenmiş merdivenden kaçınılması gerektiği, dengelenmiş merdiven yapılması halinde ulaşılabilir alternatif merdiven yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu fıkrada ifade edilen 17 basamakta bir sahanlık yapılması ibaresi TS 9111 standardının 4.7.1.3.2 Sahanlıklar bölümünde yer alan 8 ile 10 basamakta bir sahanlık düzenlenmesi gerektiği açıklaması ile çelişmektedir.

Aynı maddenin 4'üncü fıkrasında sahanlığın genişliği ve uzunluğunun merdivenin genişliğinden az olmaması gerektiği ifade edilmiştir. TS 9111 de B.2.1 bölümünde Herkesi İçin Yangın Tahliyesi ilkelerinde yer alan şemada merdiven önü sahanlığın tekerlekli sandalyeli bireyin geçişi haricinde 150 cm olması gerektiği belirtilmiştir (Bkz. Şekil 5.5). Yukarıda madde 33 e ait incelemenin yapıldığı bölümde ifade edildiği üzere acil durum anında hareket kısıtlılığı bulunan bireylerin taşınma şekillerine bakıldığında ve kişilerin tahliyesi yapılırken bir taraftan da yapıdaki diğer bireylerin tahliyesinin engellenmemesi için yangın kaçış merdiven genişliği ölçüsünün revize edilmesi

gerekmektedir. İkinci çıkış merdiveni gerekmeyen yapılarda ise konutlarda 120 cm, diğer yapılarda 150 cm olan ortak alanlara ait merdivenlerinde acil durumlarda oluşacak eylemler nedeniyle en az genişlik ölçülerinin belirlenmesi için gerekli çalışma yapılmalıdır.

Açıklama

- 1- Sürekli küpeşte
- 2- Güçlü, yangına dayanıklı yapı
- 3- İletişim sistemi, zeminden 80-110 cm yukarıda
- 4- Tahliye koltuğu (EVAC sandalyesi)
- 5- Yangın söndürücü, kolu zeminden 80-110 cm yukarıda ve köşeden 60 cm uzakta
- 6- 150 cm
- 7- Yüksek ve düşük seviyede camlı görüş panelli yangına dayanıklı gömme kapılar
- 8- Kurtarma yardım alanı

Şekil 5.5. Kurtarma Yardım Alanı Olan Yangın Tahliye Merdiveni (TS 9111, 2011)

Madde 41-(6) Merdivenlerde baş kurtarma yüksekliğinin, basamak üzerinden en az 210 cm ve sahanlıklar arası kot farkının en çok 300 cm olması gerekir (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.41).

(7) Herhangi bir kaçış merdiveninde basamak yüksekliği 175 mm'den çok ve basamak genişliği 250 mm'den az olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.41).

TS 9111 standardında 4.3.4 Baş Açıklığı bölümünde tüm dolaşım alanlarında baş yüksekliğinin en az 220 cm olması gerektiği belirtilmektedir. Yangın yönetmeliğinde yer alan 41'inci maddenin 6'ncı fıkrasında baş kurtarma yüksekliğinin basamak üzerinden en az 210 cm olması gerektiği ifade edilmiştir.

7'nci fıkrada ise kaçış merdiveninde basamak yüksekliğinin 175 mm den fazla olmaması gerektiği ifade edilirken TS 9111 standardının 4.7.1.3.1 Basamaklar bölümünde basamak yüksekliğinin asansör ya da rampa gibi ayrı düzenlemelerin olmadığı durumlarda 16 cm den fazla olmaması gerektiği belirtilmiştir. Basamak genişliği ise yönetmelikte 250 mm'den, standartta ise 28 cm'den az olmaması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir.

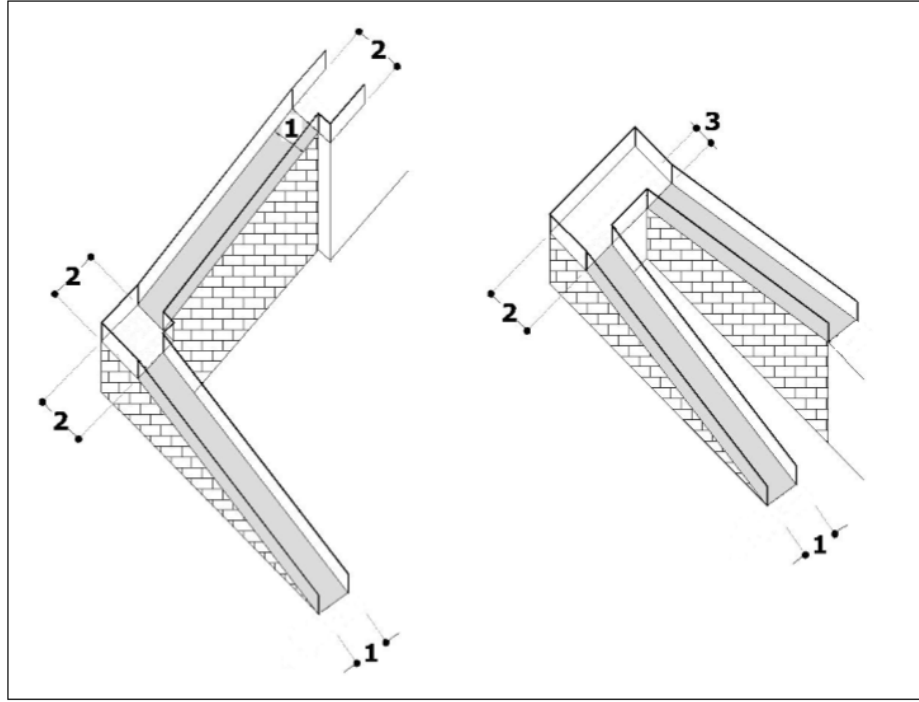
Kaçış rampaları

Madde 44-(1) İç ve dış kaçış rampaları, aşağıda belirtilen esaslara uygun olmak şartıyla, kaçış merdivenleri yerine kullanılabilir:

a) Kaçış rampalarının eğimi % 10'dan daha dik olamaz. Kaçış rampaları düz kollu olur ve doğrultu değişiklikleri sadece sahanlıklarda yapılır. Ancak, herhangi bir yerindeki eğimi 1/12'den daha fazla olmayan kaçış rampaları kavisli yapılabilir.

b) Bütün kaçış rampalarının başlangıç ve bitiş düzeylerinde ve gerektiğinde ara düzeylerde yatay düzlüklerin, yani sahanlıkların bulunması gerekir. Kaçış rampalarına giriş ve rampalardan çıkış için kullanılan her kapıda, yatay sahanlıklar düzenlenir. Sahanlığın en az genişliği ve uzunluğu, rampa genişliğinden az olamaz. Ancak, düz kollu bir rampada sahanlık uzunluğunun 1 m'den daha büyük olması gerekmez (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.44).

Kaçış rampalarına dair hükümleri içeren 44'üncü maddede rampaların eğiminin en fazla %10 olacağı belirtilmiştir. Standartta 4.5.1 Giriş Rampaları bölümünde ise 15 cm ve daha az yükseklikte %8, 16 cm - 50 cm arasındaki yüksekliklerde %7, 51 cm -100 cm arasındaki yüksekliklerde %6, 100 cm üzerindeki yüksekliklerde ise %5 eğimli rampa yapılması gerektiği belirtilmiştir. 44'üncü maddenin 1'inci fıkrasının b bendinde ise rampalardaki sahanlığın genişliği ve uzunluğunun rampa genişliğinden az olmayacağı belirtilmektedir. Standartta ise 4.4.3.3 Sahanlıklar bölümünde rampaların başlangıç ve bitiş sahanlıklarında 150 cm*150 cm den az olmayacağı belirtilmiştir (Bkz. Şekil 5.6).

Açıklama

- 1- En az 90 cm
- 2- En az 150 cm
- 3- 60 cm (hissedilebilir yüzey)

Şekil 5.6. 90 Derece Ve U Dönüştü Bina Giriş Rampası Örnekleri (TS 9111, 2011)

Kaçış yolu kapıları

Madde 47- (1) Kaçış yolu kapılarının en az temiz genişliği 80 cm'den ve yüksekliği 200 cm'den az olamaz. Kaçış yolu kapılarında eşik olmaması gerekir. Dönel kapılar ile turnikeler, çıkış kapısı olarak kullanılamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.47).

(4) Kaçış kapısında, tek kanatlı kapıda temiz genişlik, kapı kasası veya lamba çıkıntısı ile 90 derece açılmış kanat yüzeyi arasındaki ölçüdür. Tek kanatlı bir çıkış kapısının temiz genişliği 80 cm'den az ve 120 cm'den çok olamaz. İki kanatlı kapıda temiz genişlik, her iki kanat 90 derece açık durumda iken, kanat yüzeyleri arasındaki ölçüdür (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.47).

Madde 47'de yer alan kaçış yolu kapılarına dair hükümde kapıların en az temiz genişliği 80 cm olması gerektiği yüksekliğinin ise 200 cm'den az olamayacağı belirtilmiştir. TS 9111 standardının 4.6.2.1 Kapı Özellikleri bölümünde ise kapı net genişliğinin 90 cm'den az olmaması, net yüksekliğinin ise en az 210 cm olması gerektiği ifade edilmiştir.

Acil durum yönlendirmesi

Madde 73- (5) Yönlendirme işaretleri, yerden 200 cm ilâ 240 cm yüksekliğe yerleştirilir (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.73).

Acil durum yönlendirmelerine dair hüküm içeren madde 73'te yönlendirme işaretlerinin yerden en az 200 cm yükseklikte yer alması gerektiği ifade edilmiştir. TS 9111 standardında ise baş kurtarma yüksekliği 220 cm olarak belirtilmesi nedeniyle yönlendirme işaretlerinin en az 220 cm yükseklikte yer alması gerekmektedir.

Algılama ve uyarı sistemi

Madde 75- (2) El ile yangın uyarısı, yangın uyarı butonları ile yapılır. Yangın uyarı butonları yangın kaçış yollarında tesis edilir. Yangın uyarı butonlarının, bir kattaki herhangi bir noktadan o kattaki herhangi bir yangın uyarı butonuna yatay erişim uzaklığının 60 m'yi geçmeyecek şekilde yerleştirilmesi gerekir. Engelli veya yaşlıların bulunduğu yerlerde bu mesafe azaltılabilir. Tüm yangın uyarı butonlarının görülebilir ve kolayca erişilebilir olması gerekir. Yangın uyarı butonları, yerden en az 110 cm ve en fazla 130 cm yüksekliğe yerleştirilir. Aşağıda belirtilen binalarda yangın uyarı butonlarının kullanılması mecburidir (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.75).

Yönetmelikte 75'inci madde de yer alan algılama ve uyarı sistemlerine ait hükümde yangın uyarı butonlarının kattaki herhangi bir noktadan 60 m mesafeyi geçmeyecek şekilde yerleştirilmesi engelli veya yaşlı bireylerin olduğu yerlerde mesafenin azaltılabileceği ifade edilmiştir. TS 9111 de Ulaşılabilir Güzergah bölümünde hareket kısıtlılığı olan kişilerin 30 m'den fazla olan hareketlerde dinlenme ihtiyacı duyabileceği belirtilmektedir. Uyarı butonlarının yangın anında acil durum bilgisinin erişilebilirliği açısından önemli olması nedeniyle herkes için erişilebilir bir mesafede olması önemli hale gelmektedir.

Sesli ve ışıklı uyarı cihazları

Madde 81- (3) Tahliye uyarıları, aşağıda belirtilen istisnalar dışında, hem sesli ve hem de ışıklı olarak yapılır:

a) İşitme engelli kişilerin bulunma ihtimali olmayan alanlarda ışıklı uyarı cihazı kullanılması mecburi değildir.

b) Sağlık hizmeti amaçlı binalar için öngörüldüğü takdirde sadece ışıklı uyarı cihazları kullanılmasına izin verilir (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.81).

(4) - b) Yaşlılık, fiziksel veya zihinsel yetersizlik ve benzeri sebeplerle kendi başlarına dışarı çıkamayacak kişiler bulunan binalarda, sadece bu kişilerin bakımları ve binadan tahliyeleri ile görevli personele yangın uyarısı verilmesine izin verilir (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.81).

Sesli ve ışıklı uyarı cihazları ile ilgili hükümlere madde 81'de yer verilen yönetmelikte ışıklı ve sesli uyarı cihazlarının bazı engelleri kişilerin bulunma ihtimalinin

olmadığı yapılarda yapılmayabileceği ifade edilmiştir. Bu durum yapının erişilebilir olmasını sağlamamaktadır. Her türlü tedbir ve önlemin alınması için her yapıda ışıklı ve sesli uyarı cihazlarının yapılması zorunlu kılınmalıdır.

Mevcut Binalar İçin Özel Hükümler

-Kaçış yolu sayısı ve genişliği

Madde 148-(1) b) Kaçış merdiveninin genişliği, düz kollu sahanlıklı merdivende 60 cm'den veya dairesel merdivende 70 cm'den daha az olamaz. Toplam kullanıcı sayısı 60 kişiden fazla olan katlarda bu genişlik, düz kollu sahanlıklı merdivenlerde 70 cm'den veya dairesel merdivenlerde 80 cm'den az olamaz. Hastaneler, huzurevleri, anaokulları ve ilköğretim okullarında ise, sadece sahanlıklı düz kollu merdivenler düzenlenebilir ve bu merdivenin genişliği 100 cm'den az olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.148).

Mevcut yapılarda yapının yangından korunması için de yapılması gerekenleri içeren hükümlere de yer verilen yönetmeliğin 148'inci maddesinde kaçış merdiveninin düz kollu sahanlıklı merdivenlerde 60 cm'den, dairesel merdivenlerde 70 cm'den az olmayacağı ifade edilmektedir. TS 9111 standardına göre bu ebatlarda merdiven yapılması uygun değildir ve farklı hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için yapıdan rahat bir şekilde tahliye edilmesini zorlaştırmakta, hareket kısıtlılığı olmayan bireylerin tahliyesine engel olmaktadır.

Kaçış Merdiveninin Özellikleri

Madde 152- (1) Mevcut yapılarda kaçış merdivenlerinin aşağıda belirtilen özelliklerde olması gerekir:

- a) Aksi belirtilmedikçe, kaçış merdivenlerinde sahanlık olması ve sahanlığın genişliğinin ve uzunluğunun merdivenin genişliğinden az olmaması gerekir.
- b) Herhangi bir kaçış merdiveninde basamak yüksekliği 18 cm'den çok ve basamak genişliği 20 cm'den az olamaz. Basamakların kaymayı önleyen malzemeden olması şarttır.
- c) Merdivenlerde baş kurtarma yüksekliği, basamak üzerinden en az 210 cm olmalıdır (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.152).

Mevcut yapılar için önerilen merdivenler için kaçış özelliklerini içeren hükümlere baktığımızda ise sahanlığın genişliği ve uzunluğunun merdiven genişliğinden az olmaması gerektiği ifade edilmiştir. 148'inci maddede yer alan merdiven ebatlarını referans alarak bu maddeyi yorumladığımızda sahanlığın genişliğinin en az 60 cm olacağı sonucuna varmaktayız. Bu durumu TS 9111 standartları çerçevesinde incelediğimizde ise tahliye anında güvenli bölgede beklemesi gereken engelli bireyler ve yapı boşaltmaya çalışan diğer bireylerin hareketleri için gerekli alan düşünüldüğünde yönetmelikte yer alan ölçülerin ihtiyacı karşılamadığı görülmektedir. Yine 152'nci madde de yer alan

basamak ölçü ve genişliği, merdiven baş kurtarma yüksekliği yapılarda erişilebilirliği sağlamak için uyulması zorunlu kılınan TS 9111 standartlarına uygun değildir. Mevcut merdivenlerle ilgili 4.11.3.1 bölümünde gerekli açıklamalara yer verilen standartta baş kurtarma yüksekliği en az 220 cm kabul edilmiş, basamak derinliğinin en az 28 cm olması gerektiği ifade edilmiştir.

Kaçış yolu kapıları

Madde 157- (1) Mevcut yapılarda kaçış merdivenlerinin kapılarının; yapı yüksekliği 30.50 m'den az ise en az 60 dakika ve 30.50 m ve daha yüksek yapılarda, en az 90 dakika yangına dayanıklı ve duman sızdırmaz özellikte olması gerekir. Kaçış yolu kapılarının genişliği 70 cm'den ve yüksekliği 190 cm'den az olamaz (Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik, m.157).

Standartta yer alan 4.11.2.4 bölümünde yer verilen kapı genişlikleri 90 cm den az olan mevcut yapılarda kapı genişliklerinin genişletilmesine dair açıklamaya göre yangın yönetmeliğinin 157'nci maddesinde yer alan hükümde kapı genişliğinin 70 cm, yüksekliğinin ise 190 cm olması gerektiği hükmü erişilebilirlik standartları ile uyum sağlamamaktadır.

Otopark Yönetmeliği: 22.02.2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan otopark yönetmeliğinde engelliler için de gerekli düzenlemelerin yapılmasına dair çeşitli hükümler yer almaktadır. Fakat engellilerle ilgili standartlara uyulması gerektiğini zorunlu kılan yönetmeliğin bazı maddelerinde standartla çelişkiye neden olan hükümler yer almaktadır.

Genel Esaslar

Madde 4 – (6) ı) Umumi bina ve bölge otoparkları ile genel otoparkların giriş-çıkış ve asansörlerine en yakın yerlerinde birden az olmamak şartıyla, her 20 park yerinden birinin engelli işareti konularak engelliler için ayrılması zorunludur. Yol üstü otoparklarda engelliler için yapılacak düzenlemeler, trafik güvenliği esas alınarak yapılır.

o) Yol üstü araç park yeri için ayrılması gereken alanın ölçüleri en az 2,5x5,50 metredir. Engelli araçları için 1/30 oranında park yeri ayrılır (Otopark Yönetmeliği, m.4).

4'üncü maddenin 1 bendinde umumi bina ve bölge otoparklarından her 20 park yerinden birinin engelli otoparkına ayrılması, o bendinde ise yol üstü engelli araçları için her 30 park yerinden birinin engelli otoparkına ayrılması gerektiği ifade edilmektedir. Her ikisi arasında da çelişki yaşanmaktadır. Bu karşılaştırmada bir başka kritik durum, özellikle 1 maddesine göre umumi binalarda ya da alanlarda her 20 araçta bir engelliler için yer ayrılan otoparklarda o otoparkı kullanmak zorunda kalan bir engelli çalışan yer alıyorsa engelli ziyaretçi için otopark problemlili hale gelmektedir.

TS 9111 standardının 4.4.1 Otoparklar bölümünde engelli için ayrılan otopark alanının yüksekliğinin net en az 250 cm olması gerektiği, Van tipi araçlarında park edilmesi için ise net en az 260 cm yüksekliğini sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Fakat yönetmeliğin 5'inci maddesinin 4'üncü bendinde otopark iç yüksekliğinin kiriş altı dahil 210 cm den az olmaması gerektiği ifade edilmiştir.

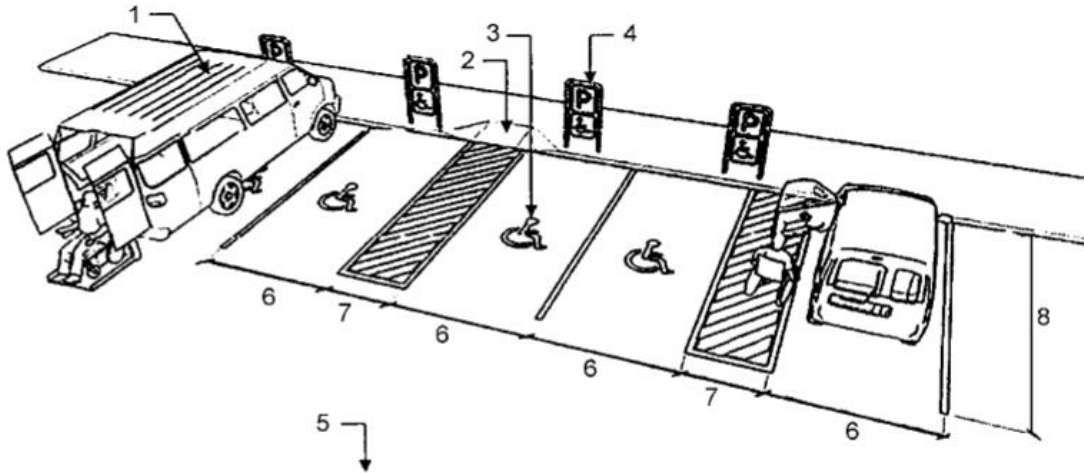
Bina ve parsel otoparklarının düzenlenme esasları

Madde 5 – 3) Otopark giriş kapısı yüksekliği net 2,00 metreden az olamaz (Otopark Yönetmeliği, m.5).

4) Otopark iç yüksekliği kiriş altı dâhil olmak üzere hiçbir yerde net 2,10 metreden az olamaz (Otopark Yönetmeliği, m.5).

9) Birim otopark alanlarının uzun kenarı en az 4,90 metre, kısa kenarı ise engelliler için en az 3,50 metre diğerleri için en az 2,40 metre genişliğinde olmak zorundadır (Otopark Yönetmeliği, m.5).

Ayrıca standartta engelliler için ayrılmış tek park yeri olduğunda genişliğin en az 400 cm, uzunluğun 600 cm olması gerektiği ifade edilmiştir (Bkz. Şekil 5.7). Aslında standartta belirtilen 400 cm, 250 cm araç ve 150 cm engelli hareket alanının toplamıyla elde edilmektedir. Otopark yönetmeliğinde ise engelliler için en az 350 cm genişlik ve 490 cm uzunluk bırakılması gerektiği belirtilmiştir.

Açıklama

- 1- Van tipi araçlarda en az toplam yükseklik 260 cm
- 2- Kaldırım rampası
- 3- Ulaşılabilirlik sembolü
- 4- Ulaşılabilirlik sembolü de içeren işaretleme
- 5- Düz ve sert yüzey
- 6- 250 cm
- 7- 150 cm
- 8- 600 cm

Şekil 5.7. Özürlüler İçin Ayrılmış Park Yeri Örnekleri (TS 9111, 2011)

5.2. Bölüm Değerlendirmesi

Dördüncü bölümde erişilebilirlik kavramına hangi yönetmeliğin ne şekilde yer verdiği belirtilmeye çalışılıp, bu bölümde ise Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve Otopark Yönetmeliği maddelerinin TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere standardı hükümleri ile çelişki yaratan teknik ölçü ve ölçütleri incelenerek karşılaştırılmıştır.

TS 9111 standardını kendi içinde değerlendirdiğimizde anlaşılabilirlik açısından bazı eksiklikler görülmektedir. Standartta yer alan alt başlıkların içindekiler bölümünde ayrıntılı şekilde verilmemesi istenilen başlığa erişebilmede zaman kaybına neden olmaktadır. Çizimlerde yer alan ölçü oklarının bir dilinin olmaması ve ifade zayıflığı hangi aralığı tariflediğini anlaşılır kılmamaktadır. Standartta 4.6.3 bölümünde tekerlekli sandalye kullanıcılarının pencereden rahatlıkla görebilmeleri için parapetin bitmiş döşemeden en fazla 80 cm yüksekte olması gerektiği belirtilmiştir. Parapet yüksekliği sadece pencere bölümünde ifade edilmiştir. Teras ya da balkonlarda yapılacak parapet yüksekliği ile ilgili bir açıklamaya yer verilmemiştir. Eğer balkon ve teraslarda yer alan parapetler için de en fazla 80 cm olması gerektiği ibaresi değerlendirildiğinde planlı alanlar ve plansız alanlar imar yönetmeliklerinde yer alan en az parapet yükseklikleri ile çelişki ortaya çıkmaktadır.

“Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere” başlığında ‘bina’ kelimesi kullanılmasına rağmen standardın 4.10 bölümünün alt başlıklarında sağlık yapıları, uzun süreli bakım yapıları örneklerinde olduğu gibi ‘yapı’ kelimesi kullanılmıştır. Yapı ve bina terimlerinin tanımlarına bakıldığında 3194 sayılı İmar Kanununda yapı “karada ve suda, daimi veya muvakkat, resmi ve hususi yeraltı ve yerüstü inşaatı ile bunların ilave, değişiklik ve tamirlerini içine alan sabit ve müteharrik tesislerdir.”, bina ise “kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır.” şeklinde ifade edilmiştir. TS 9111 de bina tanımı, “Özürlüler ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler de dahil olmak üzere herkesin ikamet, çalışma, eğlenme, dinlenme veya ibadet etmelerine yarayan üstü örtülü ve içine girilebilen yapılardır.” Standardın sadece özürlü ve hareket kısıtlılığı bulunan bireylere ait binaları kapsamadığı, kamusal alanı ve kamusal yapıları da kapsadığı düşünüldüğünde ve standartta sadece binalara ait değil yol ve kaldırım gibi

kamuya ait açık alanlara dair de açıklamaların bulunması nedeniyle standart içerisinde de dil birliğinin sağlanması bakımından yapı terimi tercih edilmelidir.

5.1. Analizler ve Bulgular bölümünde incelenen Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğini değerlendirdiğimize yönetmelikte yer alan otopark kat yüksekliği, yapı piyes ve ölçülerine ait dar kenar ölçüsü ve net alan metrekaresi, küpeşte nitelikleri, merdiven sahanlıkları, basamak derinliklerinin en az ölçüsü, merdiven altları kapatma yüksekliği, asansör önü sahanlık genişlikleri, balkon ve tuvalet kapı ölçülerinin TS 9111 standardı ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinin genel ilkelerinde yer alan madde 5'te projelerin TSE standartlarına uygun olarak hazırlanmasının zorunlu kılındığı hüküm altına alınmıştır. Bu duruma rağmen yönetmelik içerisinde yer alan maddelerde standart şartlarına uygun olmayan ölçü ve mekânsal düzenlemelerin yer alması yönetmeliğin kendi içinde çelişkiye düşmesine neden olarak uygulamada problemlerin çıkmasına yol açmaktadır.

Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde madde 5'te her koşulda TSE standartlarına uyulması gerektiği ifade edilmiş olup yönetmelik maddelerinde yangın merdivenlerinin en az genişliği ve merdiven basamak derinliğinin en az 25 cm olması gerektiği hükümleri yer almaktadır. Bu hükümler TSE standardı maddeleri ile uyum sağlamamaktadır.

Sığınak Yönetmeliğinde TSE tarafından hazırlanan tüm standartlara uyulması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Mekânsal düzenlemelerde TSE standartlarına aykırı bir durum bulunmamaktadır.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte erişilebilirliğin sağlanmasında dair hükümler yer almış ve bu hükümlere bölüm 4.3'te yer verilmiştir. Yönetmelikte; kaçış uzaklığı, kaçış yolu genişliği, kaçış koridoru yüksekliği, çıkış kapısı genişliği, yangın güvenlik holü genişliği, kaçış koridorlarında yer alan rampa eğimi, merdiven sahanlıkları, merdiven altı baş kurtarma yüksekliği, basamak derinliği ve rıhtı, kaçış rampası eğimleri, kaçış kapısı genişliği ve yüksekliği, acil durum yönlendirme işaretlemelerinin yerden yüksekliği, algılama ve uyarı sistemlerinin bulunacağı mesafe, sesli ve ışıklı uyarı cihazlarının bulunacağı yapılar, mevcut binalara yapılacak yangın merdiveni genişliği ve merdiven basamak derinliği ve rıhtı, mevcut yapılarda yer alan kaçış yolu kapısı genişliği ve yüksekliğine dair yer alan hükümler ilgili standart maddeleri ile çelişmektedir.

Otopark yönetmeliğinde ise otopark yüksekliği, engelli için birim otopark alanı ebatları ilgili yönetmeliğin uyulmasını zorunlu kıldığı standartla uyum sağlamamaktadır.

Yapılan çalışma sonucunda tabloda ifade edilebilir maddelere Tablo 5.2. de yer verilmiştir. Diğer hükümlerin çelişen noktaları ve tabloda yer alan başlıkların ayrıntıları ise 5.1 Analizler ve Bulgular bölümünde incelenmiştir.

Tablo 5.2. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve Otopark Yönetmeliğinde Yer Alan Bazı Hükümlerin TS 9111 Standart Değerleri İle Karşılaştırılması (Hazırlayan: M. Mankan).

	TS 9111	Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği	Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği	Sığınak Yönetmeliği	Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik	Otopark Yönetmeliği
Kat Yüksekliği	Baş kurtarma yüksekliği min.: 220 Engelli Otopark Yüksekliği min.: 250	İç yük. min.: 260 Bodrum katta yer alan otoparklarda min. : 220 (m.28)	İç yük. min.: 240- İskan edilmeyen kat min.: 220 (m.26)	İç yük. min.: 240 (m.8)	Kaçış koridor yüksekliği min.: 210 (m.33)	İç yük. min.: 210 (m.5)
Merdiven Kolu Genişliği	Konut: 120 Diğer Yapılar: 150	Konut: 120 Diğer Yapılar: 150 (m.31)	Konut: 120 Diğer yapılar: 150 (m.29)	-	Hesaplara göre değişimle birlikte min.: 80 (m.33)	-
Basamak (Genişlik-Yükseklik)	Genişlik min.: 28 Yükseklik asansörlü bina: 18 Asansörsüz bina: 16	Genişlik min.: 27 Yükseklik Asansörlü Bina: 18 Asansörsüz Bina: 16 (m.31)	Genişlik min.: 25 yükseklik asansörlü bina: 18 Asansörsüz bina: 16 (m.29)	-	Genişlik min.: 25 Yükseklik min.: 17.5 (m.41)	-
Sahanlık	8 ya da 10 basamakta bir olmalı	-	-	-	En fazla 17 basamakta bir olmalı (m.41)	-
Asansör önü sahanlık	150*150	Asansör kapısı sürgülü ise min.: 120 Dışa açılan kapı ise min.: 150 (m.34)	-	-	-	-
Korkuluk	Korkuluk: - Küpeşte yüksekliği: 90 ve 70	Korkuluk Min.: 110 (m.38) Küpeşte: TSE standardına uygun istenilmekte (m.31)	TSE standardına uygun istenilmekte (m.29)	-	-	-

Not: Ölçüler cm cinsinden yazılmıştır.

Tablo 5.2. (Devam) Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Sığınak Yönetmeliği, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve Otopark Yönetmeliğinde Yer Alan Bazı Hükümlerin TS 9111 Standart Değerleri İle Karşılaştırılması (Hazırlayan: M. Mankan).

	TS 9111	Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği	Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği	Sığınak Yönetmeliği	Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik	Otopark Yönetmeliği
Koridor	Net açıklık: 90 Kapı yerlerine göre de koridor mesafesi değişkenlik göstermektedir.	Min.:120 (m.29)	Min.:110 (m.25)	-	Min.: 80 (kaçış yolu) (m.33)	-
Kapı (Genişlik-Yükseklik)	Genişlik: 90 Yükseklik: 210	Genişlik balkon ve tuvalet kapısı için min: 80 Yükseklik: 210 (m.39)	Mahal kapıları:90 Yükseklik: 210 (m.28)	-	Genişlik min. : 80 Yükseklik: 200 (m.47)	Genişlik: 275 Yükseklik: 200 (m.5)
Acil Durum Yönlendirme İşaretleri	Yerden yüksekliği min.: 220	-	-	-	Yerden yüksekliği min.: 200 (m.73)	-
Birim otopark ebatı	Engelliler için Kısa kenar min.: 400 Uzun kenar min.: 600	-	-	-	-	Engelliler için Kısa kenar min.: 350 Uzun kenar min.: 490 (m.5)
Not: Ölçüler cm cinsinden yazılmıştır.						

Bu tablo ve çalışma bizlere yönetmelik hükümleri ile standart maddelerinin çelişkilerini ortaya koymaktadır.

Kat yüksekliklerine ait hükümlerde TS 9111 standardı baş kurtarma yüksekliği sınırı 220 cm olarak belirlemektedir. Yine standartta engelli otopark alanının yüksekliğinin en az 250 cm olması gerektiği, Van tipi araçların parkının sağlanması için ise 260 cm tercih edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte kaçış koridorları için 210 cm (m.33), Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde iskân edilmeyen katlarda 220 cm (m.26), Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde bodrum katlarda yer alan otoparklarda 220 cm (m.28) ve Otopark Yönetmeliğinde ise otopark iç yüksekliğinin en az 210 cm (m.5) olması gerektiği

belirtilmektedir. Otopark ve kaçış yolları iç yüksekliğinin ilgili standart maddeleri ile uygun olmadığı görülmekte bu durum tasarım ve uygulama aşaması sonucunun erişilebilir olmasına engel teşkil etmektedir.

Merdiven kolu genişliğinin Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde TS 9111 standardı ile uyumlu olduğu görülmektedir. Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte ise kaçış yollarını kullanacak kullanıcı sayısına göre değişmekle birlikte en az 80 cm olacağı ifade edilmektedir (m.33). Acil durumlarda kullanılan kaçış merdivenlerindeki yoğunluk ve panik anı düşünüldüğünde bu ölçülerin ihtiyacı karşılamadığı aşikârdır.

Basamak genişlik ve yüksekliklerini değerlendirdiğimizde ise Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği madde 31’de yer alan merdiven basamak genişliği ölçüsünün ve Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmeliği madde 41’de yer alan merdiven basamak genişliği ve yükseklik ölçülerinin TS 9111 standardı ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Hatta iki yönetmelik arasında da uyumsuzluğun olması dikkat çekmektedir. İkinci bir kaçış merdivenine ihtiyaç olmayan yapılarda, yapıya ait ana merdiven kaçış merdiveni olarak kabul edilmektedir. Bu durum da göz önünde bulundurulduğunda İki yönetmeliğin merdivenlere ait hükümlerinin bu noktada tutarlı olması gerekmektedir.

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde sahanlıkların kaç basamakta bir olması gerektiğine dair hüküm yer almamaktadır. Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte (m.41) 17 basamakta bir yer alması istenen sahanlıkların, TS 9111 standardında 8 ya da 10 basamakta bir olması istenilmektedir.

Asansör önünde bırakılması gereken sahanlık genişliğinin TS 9111 standardında 150*150 cm ebatlarında bırakılması gerektiği ifade edilmektedir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde asansör kapısının sürgülü olması durumunda kat sahanlığının 120 cm, kapının dışa açılır olması durumunda ise 150 cm olması gerektiği madde 34’te ifade edilmektedir. Düşey sirkülasyonu sağlamak için kullanılan asansör önlerinde tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat hareket edebilmeleri için her iki durumda da sahanlığın 150 cm olması gerekmektedir.

TS 9111 standardında korkuluk yüksekliği ile ilgili bir açıklama yer almamakta ve küpeştelerin 90 cm ve 70 cm yükseklikte yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde ise korkulukların en az 110 cm yükseklikte olması gerektiği madde 38 de ifade edilmiştir. Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde madde 29’da TSE

standardına uygun korkuluk ve küpeşte yapılması gerektiği hüküm altına alınmıştır. TSE standardında korkuluk yüksekliği belirtilmediğinden Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde yer alan korkuluk yüksekliğinin karşılığı bulunamamaktadır.

Koridor genişlikleri TS 9111 standardında net 90 cm olarak ifade edilmiştir fakat kapı yerlerine göre genişlikler değişkenlik göstermektedir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde 120 cm (m.29), Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde 110 cm (m.25) olarak ifade edilen koridor genişlikleri Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte ise kaçış yollarını kullanacak olan kullanıcı sayısı hesaplarına göre değişmekle birlikte madde 33'te en az 80 cm olarak ifade edilmiştir. Acil durumlarda özel gereksinime sahip bireylerin kaçış koridorlarındaki hareketleri ve panik anındaki eylemler düşünüldüğünde Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik'te yer alan kaçış yolu genişliği için verilen en az değer ihtiyacı karşılamamaktadır.

TS 9111 standardında kapı genişliği en az 90 cm, yüksekliği ise en az 210 cm olarak ifade edilmiştir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde balkon ve tuvalet kapısı için en az genişlik 80 cm (m.39), Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte madde 47'de ise geçiş kapılarının en az 80 cm genişlik ve en az 200 cm yükseklikte olması gerektiği hüküm altına alınmıştır. İki yönetmelikte yer alan kapı genişliklerinin revize edilip TS 9111 standardıyla uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

TS 9111 standardında acil durum yönlendirme işaretlerinin baş kurtarma mesafesini sağlaması gerektiği göz önünde bulundurularak yerden 220 cm yükseklikte yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte ise yönlendirme işaretlerinin en az 200 cm yükseklikte yer alması gerektiği madde 73'te hüküm altına alınmıştır.

Birim otopark alanı gerekli ölçüler TS 9111 standardında tek park yeri için kısa kenarı 400 cm, uzun kenarı için ise 600 cm olması gerektiği belirtilmiştir. Birden fazla engelli araç park yeri olduğunda ise kısa kenarın 250 cm olması gerektiği iki araçlık mesafenin arasında da 150 cm genişliğinde boşluk bırakılması gerektiği ifade edilmiştir. Otopark Yönetmeliğinde madde 5'te engelliler için ayrılan birim otopark alanlarının kısa kenarının 350 cm, uzun kenarının ise 490 cm ebatlarında olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu durum ise özel gereksinime sahip bir bireyin aracını park ettikten sonra rahat bir şekilde hareket etmesini sağlayacak mesafeyi karşılamamaktadır.

Ele alınan yönetmelik hükümleri ve yönetmeliklerin uyulmasını zorunlu kıldığı ilgili standart maddelerinin çelişkili bulunan hükümleri bölüm kapsamında ortaya

konmuştur. Yönetmelik maddelerinin ilgili standardın koşullarını sağlıyor olması ortaya çıkan çelişkiyi ortadan kaldırıp, erişilebilir bir sonuca ulaşılması için tasarım ve uygulama sürecinin sağlıklı ilerlemesini kolaylaştıracaktır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Herkesin insan onuruna yakışır şekilde bağımsız olarak sosyal, kültürel, ekonomik gibi tüm hak ve özgürlüklerden yararlanması gerekir. Erişilebilirlik, kişilerin tüm hak ve özgürlüklere ulaşım kullanabilmelerinin temel aracıdır. Bu yüzden, özel gereksinime sahip bireylerin toplumsal entegrasyonunu sağlayabilmek için fiziksel çevreye ilişkin düzenlemeler erişilebilir olmak zorundadır.

1997 yılında 572 sayılı KHK ile 3194 sayılı İmar Kanunu'na ek madde eklenmesi sonucu imar planları ile sosyal, kültürel ve gerekli tüm alt yapıların TS standartlarına uygun olmasını zorunlu kılan kararlarla başlayan süreç 2005 yılında 5378 sayılı Engelliler Kanunu ile erişilebilirlik konusunda yapılacak birçok düzenleme için hukuki bir zemin oluşturmuştur. Engelliler Hakkında Kanun'un geçici 2'nci ve 3'üncü maddeleri ile umuma açık olan yapıları çevrenin ve taşıma hizmetlerinin 8 yıl (2005 yılında 'yedi yıl' ibaresi 2012 yılında 'sekiz yıl' olarak değiştirilmiştir.) içerisinde erişilebilir duruma getirilmesi hüküm altına alınmıştır. Süre dolduktan sonra ise 2013 yılında Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği ile umuma açık alan, yapı ve taşıtların erişilebilirliğe uygunluk durumlarını denetleme komisyonlarının usul ve esasları belirlenmiştir. Böylece bir yandan hukuki düzenlemeler yapılırken öte yandan kamusal kullanımı olan yapı ve alanların denetimi de başlamıştır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Erişilebilirlik Daire Başkanlığı verilerine göre Türkiye'de 2018 yılında Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonlarınınca toplam 3735 kamu binası denetlemiş olup, Erişilebilirlik Belgesi alan kamu binası sayısı 86'dır. Bu oran, denetlenen ve Erişilebilirlik Belgesi alan yapı sayısının toplam yapı stoku içinde yok denecek kadar az olduğu anlamına gelmektedir ve 1991 yılında çıkarılarak erişilebilirlik konusunda uyulması zorunlu olan, hatta 2005 yılından bu yana izlenen politikaları özellikle mevzuatın uygulanması ve yaptırımları açısından tartışmaya açmaktadır.

Her ne kadar erişilebilirliğin sağlanabilmesi hazırlanan mevzuatla yasal bir zemine oturmak zorundaydı da mevzuat temelli her türlü yasal dokümanın birbirleri ile ilişkili olması esastır. Mevzuatlar arası sorunlara odaklanan bu çalışma, aynı amaca yönelse de erişilebilirlikle ilgili yasal düzenlemeler arasındaki farklılık, uygulamaya yansıyan çelişkiler, yoruma açık hükümler vb. açısından tartışılan mevzuatı irdelemiş, değerlendirmiş ve öneriler sunmuştur. Tespitler, erişilebilirlik kavramının bütüncül olmaktan uzak bir şekilde yaygın olarak fiziksel mekâna yönelik ele alındığını, bilgi ve bilişime erişim, hizmet ve ürünlere erişim ve ulaşımın erişilebilirliğinin hiç dikkate

alınmadığı ya da sınırlı düzeyde ele alındığını göstermiştir. Bu ihmal yasal alanda olduğu kadar sosyo-politik ve kurumsal düzende de varlığını göstermiştir. Mimarlık eğitim müfredatıyla doğrudan ilişkili olan süreç, erişilebilirlik, evrensel tasarım, herkes için tasarım gibi derslerin, ünitelerin ya da konuların müfredatta zorunlu bölümde yer almaması nedeniyle doğrudan mesleki faaliyetlere yansımaktadır. Bu durum, başta mimarlar ve diğer tasarım disiplinleri temsilcilerinin herkesi ya da potansiyel maksimum kullanıcıyı kapsayıcı tasarım yapmaları yerine ortalama kullanıcı gruba göre tasarım yapmalarıyla sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, normallik anlayışı üzerinden yapılan tasarımlar da özel gereksinime sahip bireyler için problemlilik mekânların, ürünlerin ve hizmetlerin oluşmasına neden olarak, bu bireylerin sorunlu olarak görülmesine ve toplum içinden ayrışmasına zemin hazırlamaktadır.

Yukarıda belirtilen sorunlara ilişkin öneriler aşağıda ifade edilmiştir.

- Herkes için rahat bir yaşamın ancak hukuksal, toplumsal ve örgütsel düzenlemelerin birlikte ve uyum içinde olması ile mümkün olduğu düşünüldüğünde yasal düzenlemelerin ve standartların birbirleri ile uygunluk, süreklilik ve bütünsellik sağlamaları gerekmektedir.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile Türk Standartları Enstitüsünün ve ilgili kurumların birbirinden kopuk ve bağımsız olarak değil, koordinasyon içerisinde mevzuatlar ve standartlar arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi için gerekli çalışmaları başlatmaları gerekmektedir.
- Merkezi yönetim, yerel yönetimler, meslek odaları, araştırma ve eğitim kurumları, engelli dernekleri ile diğer sivil toplum kuruluşlarının herkesi kapsayan hizmeti verilebilmesi için; kapsayıcı bir yaklaşımla, birbirlerinin uzmanlık alanları çerçevesinde, alanlarına ait çalışmaları iş birliği ve koordinasyonla yerine getirerek, takiplerini yapmalıdır.
- Denetim ve yaptırım gücünü arttıracak düzenlemeler yapıp, prosedür ve yasal takipler tekrar düzenlenmelidir.
- Erişilebilirlik ile ilgili toplumsal farkındalığının sağlanması ve herkesin yaşamının bir bölümünde engellilik durumuyla karşılaşabileceğine dair bilgilendirme çalışmaları özellikle ilkökul hatta okul öncesi öğrencilerini de kapsayacak şekilde geniş çerçevede ele alınıp, bu süreçte öğrencilerin ailelerinin de dâhil olması sağlanmalıdır.

- Mimarlık ve tasarım ile ilgili fakültelerin öğretim programlarında evrensel tasarım, herkes için tasarım, kapsayıcı tasarım, erişilebilirlik konuları üzerine verilen dersler zorunlu ders kapsamına alınmalıdır. Tasarımı temel alan meslek sahiplerinin gerekli farkındalığa sahip olup, erişilebilirliğin sadece bir fiziksel düzenleme değil bir hak olduğu anlayışıyla tasarımlarına bütüncül yaklaşımları sağlanmalıdır.
- Mimarların, iç mimarların, peyzaj mimarlarının, şehir ve bölge planlamacılarının, endüstri ürünleri tasarımcılarının tasarladıkları ürün, çevre ve yapıları tüm kullanıcı gruplarının kullanımına uygun, kapsayıcı şekilde tasarlamaları ve konu ile ilgili bilgilerini üst düzeyde tutarak sosyal sorumluluklarını da tasarımlarına yansıtmaları gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerde ve kamuda çalışan personele teknik, sosyal ve kültürel açıdan erişilebilirlikle ilgili eğitimler verilmeli ve engelli hakları hakkında bilgilendirme yapılmalıdır.
- Üniversite, meslek odalarının da içinde yer aldığı sivil toplum kuruluşları ve belediye koordinasyonu sağlanarak danışma kurulları oluşturulup farkındalığı arttıran programlar yapılmalıdır.
- Tasarım öznesi olan mekân tasarımında kullanıcı hareketi önemsenip, hareketlere bağlı ilişki sistemlerinin erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Kullanıcıların değişip dönüştüğü, konuttan, kompleks binalara ve kentsel ölçekteki tüm mekânlara kadar yaşam çevrelerinin birbirleri ile ilişkileri düşünüldüğünde ölçeklerarası erişilebilirlikte de sürdürülebilirlik sağlanmalıdır.
- Hareket tasarım ilişkisi düşünülerek yapılacak her tasarım erişilebilirliği güçlendirecek şekilde çözümler içermelidir.
- Erişilebilirliği sadece fiziki çevre olarak ele almamalı bilgi, teknoloji, hizmet ve ürünlere de erişilebilir bir sistem oluşturulmalıdır.
- Engelli tuvaleti, engelli asansörü, engelli otoparkı, engelli rampasına indirgenen ayrıcalık yaratacak çözümlerden kaçınılmalı, tasarımın bir bütün olarak kapsayıcı olması sağlanmalıdır. Özellikle kadın ve erkek tuvaletlerinin bulunduğu alanlarda özel gereksinime sahip kadın ve erkek bireylerin tek tuvaleti kullanmalarına neden olan kadın ve erkek tuvaletlerinden bağımsız çözülen engelli tuvaletlerinden kaçınılmalı, kadın ve erkek tuvaletleri tasarımlarının erişilebilir çözümler içermesine önem verilmelidir.

Yaşam alanlarımızı güzelleştirmeye katkı sağlamak dileğiyle...

KAYNAKÇA

- Akbulut, F. (2016). Kentsel Ulaşım Hizmetlerinin Planlanması Ve Yönetiminde Sürdürülebilir Politika Önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 342.
- Akçalı, Ş. (2015). *Görme Engellilere Yönelik Tasarlanan Mekanların Erişilebilirlik Standartları Kapsamında İrdelenmesi: Görme Engelli Kütüphaneleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ayataç, H. (2018). Aktif Kamusal Yaşam Ve Aktif Kamusal Mekanlar. *Şehir & Toplum*, 11, 29.
- Baş, C. (2017). *Avrupa Kentsel Şartı*. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.
- Baş, R. (2011). Ulaşılabilirlik ve Erişim. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 594, 56.
- Çağlar, S. (2009). *Uluslararası Hukuk Ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı Ve Devlet Yükümlülükleri*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 545-548-588.
- TS 9111, (2011). TS 9111 - Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
- Erdönmez, M. E. ve Akı, A. (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. *Megaron*, 1, 78.
- European Commission ,(2003). 2010: A Europe Accessible For All: Report from the Group of Experts set up by the European Commission.
- Fırat, S. (2009). Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Politikaların Önemi. *Journal of Society & Social Work*, 20(2), 59
- Gören, B. (2018). Engelsiz Kent, Erişilebilir Ulaşım. *Şehir & Toplum*, 11, 19-21.
- Güler, G.A ve Tural, O. (2017). Tarihi Yapılarda Erişilebilirlik Ve Kullanılabilirlik. *Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu*, Trabzon: Tmmob İnşaat Mühendisleri Odası Trabzon Şubesi ve Tmmob İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, 353.
- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm Ve Katılım. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(01), 63.
- İnalhan, G. (2018). Engelsiz Kent, Engelsiz Haklar. *Şehir & Toplum*, 11, 9-14.

- Kaplan, H. (2007), Kentsel Mekânların Erişebilirliği ve Okunaklılığını Sağlamada Kentsel Tasarımın Bir Bileşeni Olarak Engelsiz Tasarım. *Dosya 04 TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını*, 46, 51.
- Kaplan, H., ve Öztürk, M. (2004). Engelliler, Kamu Mekanı ve Engelsiz Tasarım: Kamusal İç Mekanlarda İrdelenmesi İçin Bir Çerçeve. *TMMOB Şehir ve Bölge Planlama Odası Dergisi, Planlama*, 2, 70.
- Kara, M. (2011). Herkes İçin Erişilebilir Kentler ve Yerel Yönetimlerin Yükümlülükleri. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 594, 70.
- Lefebvre, H. (2017). *Şehir Hakkı*. (Çev: I. Ergüden). İstanbul: Sel.
- Mamatoğlu, N. (2015). Türkiyede Engelliler İçin Erişilebilirlik Uygulamaları Algısı. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya 36*, 3,9.
- Maraz, E. (2009). *Özrümlülerin Kent İçinde Erişebilirliğini Etkileyen Standartlar (Mecidiyeköy Ve Yenibosna Metrobüs Duraklarının İncelenmesi)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özkun, Ü. B. (2013). "Tst 9111" Özrümlüler Ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri" Standart Tasarısına Yönelik Revizyon Önerileri. *Beşkent Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 6(1), 47-55.
- Rukancı, F., ve Anameriç, H. (2004). Bilgi Toplumu Ve Toplumun Bilgilenmesinde Kütüphanelerin Rolü, 1.
- Saylam, A.B (2016). *Mersin Mezitli Ve Akdeniz İlçe Belediye Ana Hizmet Binaları Ve Çevrelerinin Ulaşılabilirlikle İlgili Türk Standartları Bağlamında İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Scherrer, V. (2001). Neden ulaşılabilirlik hakkında düşünmeliyiz. *Herkes İçin Ulaşılabilirlik Seminer Notları*, 41.
- Sürmen, Ş. (2007). Ülkemizde İdare Binaları Ve Yerel Yönetim Hizmet Binaları İle Bunların Çevrelerinde Karşılaşılan Mimari Sorunlar. *Dosya 04*,46, 25.
- Şensoy, G. ve Tural, O. (2016). Kentlerde Ulaşım Yapı Ve Araçlarının Erişilebilirliği Eskişehir Örneği. *Ulaşılabilir Kentler Engelsiz Mekanlar (Ukem) Hareketi " II.Ulusal Engellileştirilenler 2016 " Sempozyumu*. Konya: Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Yaşlı, Engelli Bakım Araştırma ve Uygulama Merkezi (YEBAM) TMMOB Mimarlar Odası Konya Şubesi, 44-55

- T.C Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
(2011). *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*.
Ankara: Anıl Matbaacılık.
- T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). *Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi Örnek Uygulama Rehberi*. Ankara: Anıl Matbaacılık.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2010): *Ulaşılabilirlik Stratejisi Ve Ulusal Eylem Planı (2010-2011)*, 1.
- Total, O. (2018). Engelsiz Kent, Engelsiz Yaşam Alanları. *Şehir ve Toplum*, 11, 51.
- Total, O. (2018). Üniversite Yerleşkeleri Ve Erişilebilirlik. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 754.
- Türkiye İstatistik Kurumu (Tüik). (2013). *Nüfus Ve Konut Araştırması Population And Housing Census 2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Uslu, A. O., & Güneş, M. (2017). Engelsiz Kentler-“Herkes İçin Erişilebilir Kentler”. *International Journal of Landscape Architecture Research*, 1(2), 31.
- Uyaroğlu, İ. D. (2018). Zorunluluktan Öte: Üniversite Yerleşkesinin Erişilebilirliği. *Mimarlık*, 404, 71.
- Yılmaz, E. (2011). Özürlüler İçin Ulaşılabilirlik: Mevzuat ve Standartlar. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 594, 79.
- Yılmaz, M. (2012). Kapsayıcı Tasarım ve Mekân. *Mimarist*, 43, 108.
- http-1: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm> (21.12.2018)
- http-2: <https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/glance/> (30.01.2019)
- http-3: https://projects.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciples.htm (15.06.2019)
- http-4: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx> (24.04.2019)
- http-5: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> (24.04.2019)
- http-6:
https://www.nichibenren.or.jp/library/ja/kokusai/humanrights_library/treaty/data/CESC_R_GC_05e.pdf (24.04.2019)
- http-7: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf> (03.04.2019)
- http-8: <http://www.liftsa.com.tr/> (20.06.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Melek Mankan

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı : Kütahya /1990

E-Posta : melekmanan@gmail.com

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2016-2019, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Bilim Dalı, Eskişehir.
- 2008-2013, Anadolu Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir.
- 2011-2012, Bialystok University Of Technology- Architecture Department- Bialystok (Poland).
- 2019- .... , Kurucu, Arch Mekan Mimarlık, Kütahya.
- 2013-2018, Mimar, Eşsiz Mimarlık, Kütahya.

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri:

- 2016- .... , MMG (Mimar ve Mühendisler Grubu), Kütahya.
- 2013- .... , Tmmob Mimarlar Odası, Bursa.